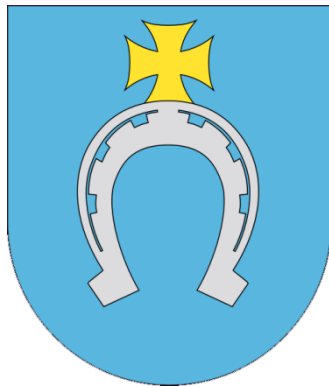

Załącznik nr 1
do
Uchwały Nr XXVI/145/2013
Rady Gminy Lutowiska
z dnia 8 maja 2013r.

**STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA
PRZESTRZENNEGO GMINY LUTOWISKA**

CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

Opracowanie:

mgr inż. arch. krajobrazu Hanna Czajkowska
mgr inż. arch. Jan Łukasz Juraszyński
mgr inż. arch. krajobrazu Anna Pugacewicz
inż. gospodarki przestrzennej Katarzyna Samoraj

Warszawa, 2011 - 2013

1. WPROWADZENIE

Gmina Lutowiska jest gminą wiejską, leżącą we wschodniej części województwa podkarpackiego, przy granicy z Ukrainą i Słowacją. Zajmuje powierzchnię 476 km² i liczy 2186 mieszkańców (gęstość zaludnienia wynosi 4,6 osoby na km²). Przebiegają przez nią drogi wojewódzkie: nr 896 relacji Ustrzyki Dolne - Ustrzyki Górne i nr 897 relacji Cisna - Ustrzyki Górne - Wołosate.

Obszar gminy Lutowiska podzielony jest na 7 sołectw. Znajduje się tutaj 29 miejscowości wiejskich, z których najbardziej znane to: Lutowiska, Ustrzyki Górne, Chmiel, Dwernik, Smolnik.

Gmina Lutowiska jest gminą o charakterze turystycznym. Na jej obszarze znajduje się wiele form ochrony przyrody, min. Bieszczadzki Park Narodowy i Park Krajobrazowy Doliny Sanu, bogatych w przedstawicieli flory i fauny bieszczadzkiej.

Rysunek 1: Położenie i podział administracyjny gminy Lutowiska

Źródło: opracowanie własne

2. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z DOTYCHCZASOWEGO PRZEZNACZENIA, ZAGOSPODAROWANIA I UZBROJENIA TERENU ORAZ Z STANU ŁADU PRZESTRZENNEGO I WYMOGÓW JEGO OCHRONY

2.1 PLANOWANIE I ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENNE – STAN PRAWNY

Zadaniem własnym gminy, wynikającym z ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r. Nr 42, poz.1591, z późn. zm.) jest m.in. prowadzenie polityki w zakresie gospodarowania przestrzenią i zapewnienie ładu przestrzennego. Zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki terytorialne, zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczenia terenów oraz określania zasad ich zagospodarowania i zabudowy określone są w ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2003 r. Nr 80 poz. 717 z późn. zm.).

W celu kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej, w tym określenia lokalnych zasad zagospodarowania przestrzennego, Wójt sporządza studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, zwane dalej „studium”. Dokument ten, nie jest aktem prawa miejscowego, tylko opracowaniem kierunkowym, stanowiącym wyraz polityki przestrzennej władz samorządowych gminy. Aktami prawa miejscowego są miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, których ustalenia nie mogą naruszać ustaleń studium a ustalenia studium są wiążące dla organów gminy przy ich sporządzaniu. Powyższe sprawia, że studium jest aktem wewnętrznym gminy wiążącym władze oraz podporządkowane jej organy i jednostki, w podejmowanych decyzjach w zakresie działań dotyczących polityki przestrzennej na terenie gminy.

2.1.1 Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego (1999 r.)

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Lutowiska zostało uchwalone Uchwałą RG Lutowiska Nr XIII/65/99 z dnia 14 grudnia 1999 r.

Składa się ono z części tekstowej oraz planszy graficznej „Polityka przestrzenna i kierunki zagospodarowania przestrzennego gminy” w skali 1:25 000.

2.1.2 Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego

Na obszarze gminy Lutowiska obowiązują ustalenia 29 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, obejmujące łączną powierzchnię ok. 492,83 ha, co stanowi około 0,01% powierzchni gminy. W większości są to plany obejmujące fragmenty poszczególnych wsi. Jedynie Lutowiska i Chmiel posiadają plany obejmujące obszar całej wsi. Były one sporządzane zarówno na podstawie ustawy z 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym oraz na podstawie ustawy z 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

Tabela 1 Wykaz obowiązujących planów miejscowych

Lp.	Uchwała	Tereny objęte planem		Uwagi
		Obręb	Ustalenia planu	
Plany opracowane w oparciu o ustawę z dnia 7 lipca 1994r. o zagospodarowaniu przestrzennym				
1.	RG Lutowiska Nr XIV/73/96 z dnia 25.IV.1996r.	Dwernik	"Dwernik 1"	Pow. 19,12 ha
2.	RG Lutowiska Nr XIV/75/96 z dnia 25.IV.1996r.	Dwernik	"Dwernik 2"	Pow. 26,90 ha
3.	RG Lutowiska Nr XIV/75/96 z dnia 25.IV.1996r.	Dwernik	"Dwernik 3"	Pow. 19,50 ha
4.	RG Lutowiska Nr XIV/76/96 z dnia 25.IV.1996r.	Chmiel	"Chmiel 1"	Pow. 60 ha

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY LUTOWISKA
CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

Lp.	Uchwała	Tereny objęte planem		Uwagi
		Obręb	Ustalenia planu	
5.	RG Lutowiska Nr XIV/78/96 z dnia 25.IV.1996r.	Zatwarnica	"Zatwarnica 1"	Pow. 4,5 ha
6.	RG Lutowiska Nr XIV/77/96 z dnia 25.IV.1996r.	Caryńskie Nasiczne	"Caryńskie Nasiczne"	Pow. 4,5 ha
7.	RG Lutowiska Nr XXII/126/97 z dnia 29.X.1997r.	Lutowiska	"Lutowiska 1"	Pow. 174 ha
8.	RG Lutowiska Nr XXII/124/97 z dnia 29.X.1997r.	Dwernik	"Dwernik 4"	Pow. 5,5 ha
9.	RG Lutowiska Nr XXII/125/97 z dnia 29.X.1997r.	Chmiel	"Chmiel 2"	Pow. 22,0 ha
10.	RG Lutowiska Nr III/5/98 z dnia 15.XII.1998r.	Lutowiska	"Lutowiska 2"	Pow. 0,53 ha
11.	RG Lutowiska Nr III/6/98 z dnia 15.XII.1998r.	Lutowiska	"Lutowiska 3"	Pow. 0,72 ha
12.	RG Lutowiska Nr IX/40/99 z dnia 3.VIII.1999r.	Dwernik	"Dwernik 5"	Pow. 47,0 ha
13.	RG Lutowiska Nr XXXVII/199/02 z dnia 8.X.2002r.	Smolnik Procisne	"Smolnik - Procisne 1"	Pow. 9,85 ha
14.	RG Lutowiska Nr XI/50/03 z dnia 9.X.2003r.	Smolnik Procisne	"Smolnik - Procisne 2"	Pow. 6,0 ha
15.	RG Lutowiska Nr XI/47/03 z dnia 9.X.2003r.	Dwernik	"Dwernik 6"	Pow. 1,35 ha
16.	RG Lutowiska Nr XI/48/03 z dnia 9.X.2003r.	Dwernik	"Dwernik 7"	Pow. 16,16 ha
17.	RG Lutowiska Nr XI/49/03 z dnia 9.X.2003r.	Dwernik	"Dwernik 8"	Pow. 3,24 ha
Plany opracowane w oparciu o ustawę z dnia 27 marca 2003r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym				
18.	RG Lutowiska Nr XXXII/162/05 z dnia 14.X.2005r.	Lutowiska	"Lutowiska 4"	Pow. 2,92 ha
19.	RG Lutowiska Nr XXXVII/206/06 z dnia 25.VII.2006r.	Smolnik	"Smolnik 1"	Pow. 15,70 ha
20.	RG Lutowiska Nr XXXVII/205/06 z dnia 25.07.2006r.	Lutowiska	"Lutowiska 5"	Pow. 7,8 ha
21.	RG Lutowiska Nr XXXVII/207/06 z dnia 25.07.2006r.	Zatwarnica	"Zatwarnica 2"	Pow. 7,5 ha
22.	RG Lutowiska Nr VI/27/07 z dnia 28.V.2007r.	Lutowiska	"Lutowiska 6"	Pow. 8,65 ha
23.	RG Lutowiska Nr VI/28/07 z dnia 28.V.2007r.	Skorodne	"Skorodne 1"	Pow. 9,43 ha
24.	RG Lutowiska Nr XI/69/08 z dnia 30.I.2008r.	Skorodne	"Skorodne 2"	Pow. 11,54ha
25.	RG Lutowiska Nr XIX/135/08 z dnia 31.XII.2008r.	Chmiel	"Zmiana Chmiel 1"	Pow. 1,73ha
26.	RG Lutowiska Nr XIX/136/08 z dnia 31.XII.2008r.	Chmiel	"Chmiel 3"	Pow. 0,55 ha
27.	RG Lutowiska Nr XIX/134/08 z dnia 31.XII.2008r.	Dwernik	"Dwernik 9"	Pow. 0,60 ha
28.	RG Lutowiska Nr XIX/133/08 z dnia 31.XII.2008r.	Smolnik	"Smolnik 2"	Pow. 6,78 ha
29.	RG Lutowiska Nr XXXIII/219/10 z dnia 13.X.2010	Smolnik	"Smolnik 3"	Pow. 188,07 ha

Źródło: "Ocena aktualności studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego na terenie gminy Lutowiska"

2.1.3 Decyzje administracyjne wydane w przypadku braku planu miejscowego

Z powodu małego pokrycia gminy planami miejscowymi określanie sposobu zagospodarowania i warunków zabudowy terenu następuje w drodze decyzji o warunkach zabudowy, a lokalizacja

inwestycji celu publicznego w drodze decyzji o lokalizacji inwestycji celu publicznego. Znaczna część tych decyzji dotyczy zabudowy mieszkaniowej i usługowej.

Tabela 2 Wykaz wydanych decyzji na terenie gminy Lutowiska

Rok	Liczba wydanych decyzji o warunkach zabudowy	Liczba wydanych decyzji o lokalizacji inwestycji celu publicznego
2007	11	2
2008	7	4
2009	5	1
2010	14	1
2011	14	1
2012	15	3
Suma	66	12

Źródło: dane z Urzędu Gminy w Lutowiskach.

2.2 DOTYCHCZASOWE PRZEZNACZENIE I ZAGOSPODAROWANIE TERENÓW

Grunty zabudowane i zurbanizowane stanowią około 0,83% powierzchni gminy. Największy udział mają grunty leśne stanowiące 85,17 % jej powierzchni. Strukturę użytkowania gruntów przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 3 Struktura użytkowania gruntów

L.p.	Nazwa	Obszar [ha]	Udział %						
1.	1.1	R	364,5158	8,00	3.	3.6	Bi	49,4049	12,43
	1.2	Ł	672,796	14,76		3.7	Bp	2,1536	0,54
	1.3	Ps	3505,9307	76,94		3.8	Bz	7,782	1,96
	1.4	Wsr - Ł	1,9933	0,04		3.9	K	3,48	0,88
	1.5	Wsr - Ps	4,1212	0,09		3.10	dr	249,1091	62,69
	1.6	W - Ł	1,2138	0,03		3.11	Ti	0,5141	0,13
	1.7	W - Ps	6,2869	0,14	Grunty zabudowane i zurbanizowane		397,3377	0,83	
	Użytki rolne		4556,8577	9,57	4.1	E - Ł	8,92	4,30	
	2.	2.1	Ls	39247,627	96,80	4.	4.2	E - Ps	173,08
2.2		Lz	292,1196	0,72	4.3		E-Ls	1,79	0,86
2.3		Lz - R	2,1172	0,01	4.4		E-Lz	2,52	1,21
2.4		Lz - Ł	183,5607	0,45	4.5		E-Lz - Ł	16,59	7,99
2.5		Lz - Ps	819,9402	2,02	4.6		E-Lz - Ps	4,77	2,30
Grunty leśne oraz zakrzewione i zadrzewione		40545,3647	85,17	Użytki ekologiczne		207,67	0,44		
3.	3.1	B	28,3623	7,14	5.	5.1	N	1527,3272	3,21
	3.2	B - R	3,2302	0,81		6.	6.1	Wp	368,0807
	3.3	B - Ł	2,9591	0,74	6.2		Ws	0,2817	0,00
	3.4	B - Ps	46,917	11,81	Grunty pod wodami		368,3624	0,77	
	3.5	Ba	3,4254	0,86	7.	7.1	Tr	3,9674	0,01
					RAZEM		47606,8871	100,00	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pozyskanych z Urzędu Gminy

Główną miejscowością w gminie jest wieś Lutowiska. Położona jest ona przy drodze wojewódzkiej nr 896 relacji Ustrzyki Dolne - Ustrzyki Górne. Następuje tutaj koncentracja usług o charakterze publicznym. We wsi mieści się Urząd Gminy, jedyny w gminie ośrodek zdrowia, szkoła podstawowa oraz gimnazjum, biblioteka, kino. Dominującym elementem w krajobrazie wsi jest neogotycki zabytkowy kościół. Zabudowa jest dosyć zwarta i zlokalizowana w ciągu drogi wojewódzkiej oraz dróg gminnych tzw. „Posada Górna” i „Taiwan”. Charakterystyczną cechą budynków są strome, dwu- lub wielospadowe dachy. Budynki w ponad 70% są murowane, na „Posadzie Dolnej” zachowało się kilka drewnianych domów bojkowskich z charakterystycznym układem kalenic. Jedyną odmiennością jest osiedle bloków wielorodzinnych, dla pracowników byłego zakładu pracy IGLOOPOL, zlokalizowane na północy miejscowości.

Drugim ważnym ośrodkiem w Gminie, ze względu na lokalizację tam Dyrekcji Bieszczadzkiego Parku Narodowego, są Ustrzyki Górne. Wieś ta położona jest nad potokiem Wołosatym w pobliżu skrzyżowania dróg wojewódzkich nr 896 i nr 897. Występuje tutaj koncentracja usług o charakterze turystycznym. We wsi zlokalizowany jest także rzymskokatolicki kościół parafialny p.w. Świętej Anny oraz Muzeum Turystyki Górskiej.

Miejscowości takie jak Zatwarnica (do roku 2012 była tam zlokalizowana Filia Szkoły), Stuposiany (siedziba Nadleśnictwa, do roku 2012 była tam zlokalizowana Filia Szkoły oraz), Smolnik (zabytkowa cerkiew bojkowska) czy Chmiel (zabytkowa cerkiew) pełnią funkcje o charakterze uzupełniającym. Pozostałe miejscowości pełnią funkcje mieszkalno - turystyczne.

3. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STANU ŚRODOWISKA, W TYM STANU ROLNICZEJ I LEŚNEJ PRZESTRZENI PRODUKCYJNEJ, WIELKOŚCI I JAKOŚCI ZASOBÓW WODNYCH ORAZ WYMOGÓW OCHRONY ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

3.1 ZASOBY I FUNKCJONOWANIE ŚRODOWISKA

3.1.1 Geologia i rzeźba terenu

Teren gminy Lutowiska położony jest w obrębie Karpat Wschodnich. Karpaty Wschodnie zbudowane są ze skał fliszowych, należących do dwóch wielkich jednostek strukturalnych: Płaszczowiny Śląskiej oraz Płaszczowiny Dukielskiej.

Obszar opracowania znajduje się w obrębie Płaszczowiny Śląskiej. Jednostka śląska składa się z dwóch mniejszych jednostek tektonicznych - centralnej depresji karpackiej oraz strefy przeddukieleńskiej. Odporność skał fliszowych na wietrzenie stanowi o ukształtowaniu grzbietów, stoków oraz dolin. Relacje pomiędzy budową geologiczną a procesami rzeźbotwórczymi powodują charakterystyczną dla Bieszczadów rusztową rzeźbę.

Grzbiety górskie ciągnące się z północnego-zachodu na południowy-wschód są zbudowane z odpornych piaskowców krośnieńskich lub ciśnieńskich. Obniżenia dolinne nawiązują do skał piaskowcowo-lupkowych oraz do spękań i uskoków tektonicznych tworzących doliny poprzeczne. Na najwyższych grzbietach górskich, dosyć zaokrąglonych i pokrytych roślinnością trawiastą, wskutek procesów erozyjnych, uformowały się malownicze skałki, obok których powstały pola rumowisk zwane gołoborzami. Pod szczytowymi grzbietami gór znajdują się źródła licznych potoków i rzek. W partiach grzbietowych, zwłaszcza na bezleśnych połoninach, odsłaniają się fragmenty litej skały i występują kamienne rumowiska. Na powierzchni uwidaczniają się osady deluwialne, a w dolinach rzek aluwialne terasy –zalewowa i nadzalewowa. Spąg teras budują żwir i piaski frakcji korytovej, a strop, gliniaste lub piaszczyste mady frakcji powodziowej. Koryto dolin oraz (w nieco mniejszym stopniu) terasa zalewowa podlegają częstym przeobrażeniom.

Według podziału fizyczno-geograficznego Kondrackiego obszar gminy należy do mezoregionów Bieszczady Zachodnie, a w północnej części Góry Sanocko – Turczańskie, będących częścią makroregionu Beskidy Lesiste (podprowincja Beskidy Wschodnie, prowincja Karpaty wschodnie).

Karpaty Wschodnie, których zachodni kraniec stanowią Bieszczady, wyróżniają się zwartym krajobrazem, odmiennym układem pięter roślinnych, odrębną florą i fauną, a także sobie właściwą geologią i rzeźbą. Są to najbardziej pierwotne w wyglądzie i najsłabiej zaludnione góry w całych Karpatach. Pokrywa glebowa Bieszczadów wykazuje ścisłe powiązanie z rzeźbą i litologicznymi cechami podłoża geologicznego. Cechy pokryw zwietrzelinowych, w zasadzie odzwierciedlają zróżnicowanie warunków litologiczno - morfologicznych. Partie grzbietowe i strome stoki cechuje płytka i szkieletowa pokrywa zwietrzelinowa, natomiast na stokach słabiej nachylonych występują pokrywy głębsze i mniej szkieletowe. Podnóża stoków i dna dolin wypełniają pokrywy deluwialno - koluwalne oraz aluwialne o znacznej miąższości i o niewielkim zwykle udziale okruchów skalnych.

Najwyższym punktem jest Tarnica (1346 m n.p.m.), a najniższy znajduje się w dolinie Sanu (450 m n.p.m.). Dominują tu stoki o silnym nachyleniu (9° - 19°) i strome (> 19°). Stoki umiarkowanie nachylone (4° - 9°) występują w okolicach zamieszkałych przez ludzi, a miejscami (Lutowiska, Smolnik, Dwernik, Ustrzyki Górne) słabo nachylone (2° - 4°). Najczęściej tereny o najmniejszym nachyleniu położone są niesymetrycznie - na jednym z brzegów rzeki.

3.1.2 Udokumentowane złoża kopalin oraz zasobów wód podziemnych

Na terenie gminy Lutowiska występują kopaliny podstawowe (ropa naftowa i gaz ziemny) oraz kopaliny pospolite (kamienie drogowe i budowlane). Na terenie gminy Lutowiska występują poniżej wymienione złoża kopalin:

Tabela 4 Wykaz udokumentowanych złóż kopalin na terenie gminy Lutowiska

L.p.	Kod	Id	Nazwa	Stan	Złoże kopaliny	Kopalina wg NKZ	Kopaliny	Pow. złoża	Kierunek rekultywacji
1.	KD	656	Brzegi Górne	Eksploracja złoża zaniechana	pospolitej	Złoża piaskowców	Kamienie drogowe i budowlane	-	leśny [13002]
2.	NR	9138	Dwernik	-	Podstawowej (główna) Podstawowej (towarzysząca)	Złoża ropy naftowej i gazu ziemnego	Ropy naftowe Gazy ziemne	90,00	-
3.	NR	4827	Dwernik – szac.	Eksploracja próbna Eksploracja próbna	Podstawowej (główna) Podstawowej (towarzysząca)	-	Ropy naftowe Gazy ziemne	-	-
4.	KD	655	Lutowiska	-	pospolitej	Złoża piaskowców	Kamienie drogowe i budowlane	-	leśny [13002]
5.	KD	932	Otryt	Złoże rozpoznane wstępnie	pospolitej	Złoża piaskowców	Kamienie drogowe i budowlane	59,50	-
6.	KD	936	Sękowiec	Eksploracja złoża zaniechana	pospolitej	Złoża piaskowców	Kamienie drogowe i budowlane	14,90	leśny [13002]
7.	KD	14509	Skorodne	-	pospolitej	Złoża piaskowców krośnieńskich	Kamienie drogowe i budowlane	5,90	-
8.	NR	4783	Zatwarnica	-	Podstawowej (główna) Podstawowej (towarzysząca)	Złoża ropy naftowej i gazu ziemnego Złoża gazu ziemnego towarzyszące złożom	Ropy naftowe Gazy ziemne	131,00	-

Zródło: <http://geoportal.pgi.gov.pl/portal/page/portal/MIDASGIS/TabZloza:search>

Nadzór górniczy nad złożami pełni Okręgowy Urząd Górniczy – Krosno.

Teren gminy Lutowiska w całości znajduje się na obszarze Głównego Zbiornika Wód Podziemnych (GZWP) „Zbiornik Warstw Krosno” (Bieszczady). Obszar GZWP – 431 „Bieszczady” zajmuje powierzchnię 1220 km². Zasoby dyspozycyjne zbiornika to ok. 25 tys. m³/dobę. Zbiornik na terenie gminy posiada zasoby wody w najwyższej klasie czystości. Na obszarze gminy znajduje się 6 studni głębinowych.

3.1.3 Występowanie terenów górniczych wyznaczonych na podstawie przepisów odrębnych

Na terenie gminy Lutowiska prowadzona jest eksploatacja na terenie trzech obszarów górniczych wymienionych w poniższej tabeli.

Tabela 5 Wykaz obszarów górniczych na obszarze gminy Lutowiska (stan na marzec 2012 r.)

L.p	Nr rejestru obszarów górniczych	Nazwa	Koncesja	Data od Plan do	Stan	Złoże kopaliny	Kopaliny wg NKZ	Właściciel
1.	2/1/209	Dwernik	5/2002	2002/11/07 2012/11/07	aktualny	Ropy naftowe	Złoża ropy naftowej i	Polskie Górnictwo Naftowe i

L.p	Nr rejestru obszarów górniczych	Nazwa	Koncesja	Data od Plan do	Stan	Złoże kopaliny	Kopaliny wg NKZ	Właściciel
							gazu ziemnego	Gazownictwo S.A. w Warszawie
						Gazy ziemne	Złoża gazu ziemnego towarzyszące złożom	
2.	2/1/148	Zatwarnica	211/94	1994/08/26 2019/09/09	aktualny	Ropy naftowe	Złoża ropy naftowej i gazu ziemnego	PGNiG SA Oddz. Sanocki,Z-d Górnictwa Nafty i Gazu
						Gazy ziemne	Złoża gazu ziemnego towarzyszące złożom	
3.	10-9/8/690	Skorodne	RŚ- IV.7422.92.2 011.PN	2011/06/05 2031/06/30	aktualny	Kamienie drogowe i budowlane	Złoża piaskowców w krośnieńskich	Zakład Produkcyjny Kruszywa „CZARNA” s.c. Augustyn Pitak i Arkadiusz Pitak

Źródło: <http://geoportal.pgi.gov.pl/portal/page/portal/MIDASGIS/TabObszary:list>

Na terenie obszarów górniczych Dwernik i Zatwarnica zlokalizowanych jest 7 czynnych odwiertów ropy naftowej. Ponadto na terenie gminy w obrębach: Dwernik, Dydiowa, Lutowiska, Pszczeliny, Smolnik, Stuposiany i Zatwarnica zlokalizowane są 23 odwierty zlikwidowane. W stosunku do odwiertów obowiązuje zachowanie stref ochronnych: dla otworów czynnych (50 m) oraz dla otworów zlikwidowanych (5 m).

3.1.4 Gleby

Pokrywa glebowa wykazuje ściśle powiązanie z rzeźbą i litologicznymi cechami podłoża geologicznego. Na obszarze gminy Lutowiska przeważają gleby brunatne, które np. w Bieszczadzkim Parku Narodowym zajmują około 85-90% powierzchni. Pozostałe gleby to gleby inicjalne, glejowe (w miejscach wysięków wód gruntowych, na terenach młak i źródlisk), organiczne, organiczno-mineralne i aluwialne. Wśród gleb brunatnych dominują gleby brunatne kwaśne i wylugowane. Gleby te posiadają różną miąższość, co związane jest z rozwojem pokryw zwietrzelinowych i ich głębokością. Partie grzbietowe i strome stoki cechuje płytka, szkieletowa zwietrzelina, na połączonych stokach występują głębsze i mniej szkieletowe utwory. Pokrywy w krainie dolin są zwykle głębokie i odznaczają się niewielkim udziałem okruchów skalnych.

3.1.5 Klimat

Gmina Lutowiska leży na obszarze zaliczanym do piętra górskiego. Klimat ma charakter górski, o stosunkowo silnych cechach kontynentalnych. Głównymi cechami tego klimatu są duże amplitudy temperatur powietrza w przebiegu rocznym, zwiększenie się opadów letnich w stosunku do zimowych, różnice w wielkości i rodzaju zachmurzenia, w stosunkach solarnych itp. Klimat Bieszczad kształtują przede wszystkim masyw powietrza polarno-morskiego (60%), polarno-kontynentalnego (28%) i arktycznego (7%). Powietrze polarno-kontynentalne przynosi dobrą pogodę późnym latem - jest to najkorzystniejszy okres dla wypoczynku w Bieszczadach. Powietrze arktyczne napływa zwykle wiosną (maj), przynosząc niskie temperatury. Najcieplejszym miesiącem jest lipiec, najchłodniejszym - luty. Opady w Bieszczadach należą do najobfitszych w Polsce, największe opady notowane

są w lipcu (150-170 mm), najniższe w styczniu (ok. 70 mm). Ilość opadów atmosferycznych waha się w granicach 800-1000 mm rocznie, a w wyższych partiach nawet do 1200-1300 mm. Przeciętnie mroźnie jest przez ok. 75 dni, a w wyższych partiach Bieszczadów nawet przez 100 dni w roku. Początek pokrywy śnieżnej w Bieszczadach przypada na połowę października (wyższe partie) i połowę listopada (niższe partie), koniec zaś, na kwiecień, sporadycznie - maj. Liczba dni z pokrywą śnieżną wynosi średnio 110-120, a w Wysokich Bieszczadach nawet do 200 dni i tutaj może osiągnąć grubość do 300 cm. Średnia roczna temperatura wynosi w Bieszczadach +6°C: latem +17°C, zimą -6°C. Średnia długość okresu wegetacyjnego wynosi ok. 190 dni.

W Bieszczadach Wysokich występują dwa piętra klimatyczne: umiarkowanie chłodne (650-1070 m n.p.m.) o średniej temperaturze od +6°C do +4°C oraz piętro chłodne (powyżej 1070 m n.p.m.) ze średnią roczną temperaturą od +4°C do +2°C.

Najczęściej notuje się w Bieszczadach wysuszające wiatry znad Niziny Węgierskiej, z kierunku S, SE, SW (36% dni w roku). Wiatry halne wieją średnio w roku przez 8 dni. Towarzyszy im gwałtowny wzrost temperatury przy jednoczesnym zmniejszeniu wilgotności powietrza, co powoduje odwilż i szybkie topnienie śniegu.

3.1.6 Zasoby wodne

Wody powierzchniowe

Obszar odwadniany jest przez San i jego lewobrzeżne dopływy. Południowa granica dorzecza górnego Sanu przebiega grzbietem pasma granicznego i stanowi część głównego europejskiego działu wód, który rozdziela zlewiska Morza Bałtyckiego i Czarnego.

Sieć rzeczna ma przebieg kratowy, co jest charakterystyczne dla gór o rusztowej budowie. Gęstość sieci rzecznej jest duża i nie spada poniżej 1 km/km². Tworzą ją głównie małe ciekły. Prawie na całej długości rzeki i strumienie płyną w wąwozach lub dolinach, ograniczonych urwistymi stokami. Gęsta i rozdrobniona sieć rzeczna sprzyja silnemu rozczłonkowaniu form rzeźby terenu.

Największym ciekim wodnym obszaru jest rzeka San, która na przewarżającej części jest rzeką graniczną z Ukrainą. Na terenie gminy jej odcinek wynosi 89 km długości, co stanowi 7,3 % jej całkowitego biegi. Rzeka swój początek bierze w rejonie Przełęczy Użockiej. Dolina rzeczna ma szerokość do 200 m.

Największym dopływem Sanu jest Wołosaty długość 27,8 km, powierzchnia dorzecza 11,8 km².

Reżim rzek bieszczadzkich charakteryzuje się nierównomiernym rozłożeniem w czasie i częstymi zmianami stanów wody. Rzeki i potoki na tym obszarze mają zasilanie deszczowo - gruntowo - śnieżne. Opisane są trzy maksima odpływu: wiosenne, przypadające na kwiecień, związane z wezbraniem roztopowymi, letnie (drugorzędne) – w lipcu, związane z dużym natężeniem opadów i wczesnozimowe (grudzień). Minima odpływu występują w okresie jesiennym i zimowym (wrzesień-październik i styczeń-luty).

Na obszarze gminy wody stojące występują w postaci niewielkich oczek wodnych, starorzeczy, oraz rozlewisk utworzonych przez bobry.

Wodami na obszarze administruje Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Krakowie, Zarząd Zlewni Sanu z siedzibą w Przemyślu. Omawiany obszar ma duże znaczenie rybackie.

Ponadto korytem rzeki San biegnie turystyczny szlak kajakowy „Błękitna Wstęga Sanu”. Fragment o długości 30 km, od miejscowości Procisne do Rajskiego tworzy obowiązkowy odcinek Górskiej Odznaki Kajakowej PTTK.

Wody podziemne

Obszar gminy położony jest w obrębie górsko-wyżynnej prowincji hydrologicznej.

Wody wgłębne są wodami czwartorzędowymi i trzeciorzędowymi (GZWP nr 431 Zbiornik Warstw Krosno „Bieszczady”). Największe znaczenie mają wody ujmowane z utworów czwartorzędowych, wody trzeciorzędu wykorzystywane są w niewielkim stopniu, wody z utworów kredowych i starszych

nie mają gospodarczego znaczenia. Osadami wodonośnymi są piaski i żwiry aluwialne oraz fluwiogłajalne o miąższości do 15 m. Zasoby odnawialne poziomu czwartorzędowego są duże.

Zwierciadło wód gruntowych jest zróżnicowane; najmniejsze głębokości do 5 m występują w piaszczystych i żwirowych osadach kotlin śródgórskich, a największe (nawet do 100 m) w spękanych skałach fliszowych na stokach. Wahania zwierciadła wód gruntowych występują na wiosnę – kiedy poziom podnosi się z roztopów pokrywy śnieżnej oraz latem z opadów. Studnie gospodarskie nie są głębokie (do 10 m, rzadko do 20 m).

3.1.7 Występowanie obszarów narażonych na niebezpieczeństwo powodzi i osuwania się mas ziemnych

W 2010 r. Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Krakowie opracował i przekazał gminie dokument „Wytyczenie obszarów bezpośredniego zagrożenia powodzią w zlewni Sanu, jako integralny element studium ochrony przeciwpowodziowej”. Opracowaniem objęty został fragment rzeki San, od miejsca włączenia dopływu Wołosatego do granicy z gminą Czarna.

Zgodnie z art. 14 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. o zmianie ustawy - Prawo wodne oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2011 Nr 32 poz. 159) studium ochrony przeciwpowodziowej, sporządzone przez właściwego dyrektora regionalnego zarządu gospodarki wodnej, zachowuje ważność do dnia sporządzenia mapy zagrożenia powodziowego. Zgodnie z art. 17 pkt. 2 ww. ustawy obszary bezpośredniego zagrożenia powodzią określone przez właściwego dyrektora regionalnego zarządu gospodarki wodnej na podstawie przepisów dotychczasowych uwzględnia się przy sporządzaniu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz decyzji o warunkach zabudowy, do dnia przekazania map zagrożenia powodziowego organom sporządzającym te dokumenty i uznaje się za obszary szczególnego zagrożenia powodzią¹.

Zgodnie z przekazanym opracowaniem obszarami szczególnego zagrożenia powodzią w gminie Lutowiska są tereny położone w obrębie koryta rzeki San i równiny zalewowej, szczególne zagrożenie powodzią nie obejmuje terenów istniejącej zabudowy, jak również zabudowy planowanej w obowiązujących planach miejscowych.

Na obszarze gminy Lutowiska nie występują udokumentowane obszary zagrożone osuwaniem się mas ziemnych. Wynikać to może ze stosunkowo słabego rozpoznania rzeźby i procesów geomorfologicznych na tym terenie.

Na terenie gminy występują czynne osuwiska przy drogach powiatowych: Dwernik – Brzegi Górne (Nasiczne) , Smolnik – Zatwarnica (Chmiel) i Stuposiany – Tarnawa Niżna oraz przy drodze wojewódzkiej Ustrzyki Dolne-Ustrzyki Górne (w Bereżkach).

Ze względu na budowę geologiczną, cały obszar gminy należy traktować jako potencjalnie narażony na niebezpieczeństwo zaistnienia takich zjawisk, w szczególności na stokach stromych o nachyleniu powyżej 15 st.

3.1.8 Szata roślinna

W Bieszczadach wyróżniamy trzy piętra roślinności. Piętro pogórza daje się wyraźnie wyodrębnić jedynie w zachodniej części Przedgórze Bieszczadzkiego. Na południe od doliny Sanu zajmuje zaledwie ok. 5% powierzchni i ogranicza się wyłącznie do dolin rzecznych. Porastają je tzw. lasy łąkowe. Piętro lasów liściastych, czyli regiel dolny, wykazuje zróżnicowanie na partię dolną i górną.

¹ Przez obszary szczególnego zagrożenia powodzią rozumie się:

- a) obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest średnie i wynosi raz na 100 lat,
- b) obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest wysokie i wynosi raz na 10 lat,
- c) obszary, między linią brzegu a wałem przeciwpowodziowym lub naturalnym wysokim brzegiem, w który wbudowano trasę wału przeciwpowodziowego, a także wyspy i przymuliska, o których mowa w art. 18, stanowiące działki ewidencyjne.

Dolną tworzą lasy mieszane z jodłą, bukiem i świerkiem, natomiast górną – prawie czyste lasy bukowe, miejscami z domieszką jawora.

W piętrze połonin² występującym na wysokości ponad 1200 m n.p.m., dominują zespoły ubogiej murawy i niskich krzewinek. Mniejszą powierzchnię zajmują zarośla olchy kosej i jarzębiny. Górną granicę lasu tworzy regiel dolny – karłowate, płozące się buki o poskręcanych koronach. Brak zupełnie świerkowego regla górnego i piętra kosodrzewiny. Pojedyncze egzemplarze skarłatych świerków trafiają się gdzieś na zboczach północnych. Na obszarach granicy rolno-leśnej i dolinek źródłiskowych przeważają olszyny, wierzby, zespoły wiklin, leszczyn itp.

Dzisiejszy leśny krajobraz częściowo jest krajobrazem wtórnie naturalnym. Nie mniej jednak zachowały się tu także „stare, dziewicze puszcze, nietknięte dotąd jakkolwiek działalnością gospodarczą. Są to wschodniokarpackie pierwotne lasy o naturalnych drzewostanach z udziałem okazałych buków, jodeł i jaworów. Znalazły one ochronę w Bieszczadzkiem Parku Narodowym jako najcenniejsze przykłady pierwotnej przyrody Karpat Wschodnich. Tego rodzaju zbiorowiska, ukształtowane w drodze naturalnych procesów ekologiczno-krajobrazowych, najlepiej odzwierciedlają potencjalne możliwości siedlisk i wyznaczają kierunki zmian sukcesyjnych naturalnej szaty roślinnej. Pełnią one podstawową rolę w interpretacji roślinności antropogenicznej jako zbiorowiska zastępcze w stosunku do zespołów naturalnych”. (Plan Ochrony Bieszczadzkiego Parku Narodowego, Operat ochrony zbiorowisk roślinnych; 1992- 1995).

Zbiorowiska roślinne w miejscowościach gminy (głównie dotyczy to Lutowisk, Smolnika, Dwernika, Chmiela, Zatwarnicy i Stuposian) stanowią w przeważającej części mieszanek gatunków lokalnych z sąsiednich (naturalnych i półnaturalnych) biocenoz, a także przywleczonych świadomie lub przypadkowo przez człowieka z różnych stref klimatycznych. Stała ingerencja w biocenozy powoduje, że wyspecjalizowane gatunki rodzime zostały na wielu obszarach wyeliminowane (to właśnie one decydują o stabilności i trwałości układów ekologicznych), a w ich miejsce wkroczyły gatunki pionierskie, niewyspecjalizowane, łatwo kolonizujące nowe siedliska i szybko się rozmnażające. Uproszczenie struktury niektórych biocenoz powoduje zmniejszenie możliwości samoregulacyjnych układów ekologicznych, co stwarza konieczność stałej i kosztownej ingerencji człowieka.

Liczbę wszystkich gatunków roślin występujących na tym terenie szacuje się na ponad 900. Licznie reprezentowane są również gatunki mchów, śluzowców i grzybów. Znaczna jest liczba gatunków kserotermicznych (ciepłolubnych). Występują także rośliny wapieniolubne.

Lista rozpoznanych w obrębie ostoi Natura 2000 „Bieszczady” gatunków roślin chronionych i ważnych:

1	Arnika górska	<i>Arnica montana</i>	43	Pierwiosnek lekarski	<i>Primula elatior</i>
2	Bagno zwyczajne	<i>Ledum palustre</i>	44	Pierwiosnek lekarski	<i>Primula veris</i>
3	Barwinek pospolity	<i>Vinca minor</i>	45	Pióropusznik strusi	<i>Matteuccia struthiopteris</i>
4	Bobrek trójlistkowy	<i>Menyanthes trifoliata</i>	46	Podejrzon rutolistny	<i>Botrychium multifidum</i>
5	Brzoza niska	<i>Betula humilis</i>	47	Podkolan biały	<i>Platanthera bifolia</i>
6	Buławnik mieczolistny	<i>Cephalanthera longifolia</i>	48	Podrzeń żebrowiec	<i>Blechnum spicant</i>
7	Cebulica dwulistna	<i>Scilla bifolia</i>	49	Pokrzyk wilcza jagoda	<i>Atropa belladonna</i>
8	Ciemierzycza biała	<i>Veratrum album</i>	50	Ponikło kraińskie	<i>Eleocharis carniolica</i>

² Źródła historyczne potwierdzają istnienie w Bieszczadach połonin przed pojawieniem się tu osadnictwa (Augustyn 1993). Wynika stąd, że niewielkie piętro połonin zostało ukształtowane przez czynniki klimatyczne. Typowe dla Bieszczadów, silnie wysuszające wiatry południowe (Michna, Patrzos 1972) mogły powodować występowanie małej strefy bezleśnej na najwyższych szczytach i grzbietach, tworzącej naturalne piętro połoninowe, które w efekcie pasterstwa znacznie zwiększyło swój zasięg (Zarzycki 1963, Winnicki 1993). (Plan ochrony BPN)

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY LUTOWISKA
CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

9	Ciemnężycza zielona	<i>Veratrum lobelianum</i>	51	Przywrotnik turkulski	<i>Alchemilla turkulensis</i> <i>Melampyrum saxosum</i>
10	Cis pospolity	<i>Taxus baccata</i>	52	Pszeniec biały	<i>Sempervivum montanum</i>
11	Dziewięsił bezłodygowy	<i>Carlina acaulis</i>	53	Rojnik górski	<i>Drosera rotundifolia</i>
12	Dzwonek piłkowany	<i>Campanula serrata</i>	54	okrągłolistna	<i>Agrimonia pilosa</i>
13	Gnieźnik leśny	<i>Neottia nidus-avis</i>	55	Rzepik szczeciniasty	<i>Drepanocladus vernicosus</i>
14	Gołek białawy	<i>Pseudorchis albida</i>	56	Sierpowiec błyszczący	<i>Equisetum telmateia</i>
15	Goryczka krzyżowa	<i>Gentiana cruciata</i>	57	Skrzyp olbrzymi	<i>Traunsteinera globosa</i>
16	Goryczka trojeściowa	<i>Gentiana asclepiadea</i>	58	Storczyca kulista	<i>Orchis sambucina</i>
17	Goryczka wąskolistna	<i>Gentiana pneumonanthe</i>	59	Storczyk bżowy	<i>Orchis ustulata</i>
18	Goryczuszką gorzkawą	<i>Gentianella amarella</i>	60	Storczyk drobnokwiatowy	<i>Orchis mascula</i>
19	Goryczuszką orzęsioną	<i>Gentianella ciliata</i>	61	Storczyk męski	<i>Orchis morio ssp. morio</i>
20	Goździk kartuzek skalny	<i>Dianthus carthusianorum var saxigenus</i>	62	Storczyk samiczny	<i>Galanthus nivalis</i>
21	Goździk kosmaty	<i>Dianthus armeria</i>	63	Śnieżyczka przebiśnieg	<i>Tozzia carpatica</i>
22	Goździk pyszny	<i>Dianthus superbus</i>	64	Tocja karpacka	<i>Aconitum tauricum subsp nanum</i>
23	Gółka długoostrogowa	<i>Gymnadenia conopsea</i>	65	Tojad niski	<i>Aconitum variegatum</i>
24	Groszek wschodniokarpacki	<i>Lathyrus laevigatus</i>	66	Tojad pstry	<i>Aconitum lasiocarpum</i>
25	Kalina koralowa	<i>Viburnum opulus</i>	67	Tojad	<i>Carex limosa</i>
26	Kopytnik pospolity	<i>Asarum europaeum</i>	68	wschodniokarpacki	<i>Carex umbrosa</i>
27	Kosaciec syberyjski	<i>Iris sibirica</i>	69	Turzyca bagienna	<i>Carex davalliana</i>
28	Kruszczyk błotny	<i>Epipactis palustris</i>	70	Turzyca cienista	<i>Carex divulsa</i>
29	Kruszczyk siny	<i>Epipactis purpurata</i>	71	Turzyca Davalla	
30	Kruszczyk szerokolistny	<i>Epipactis helleborine</i>	72	Turzyca rozsunięta	<i>Carex pauciflora</i>
31	Kruszyna pospolita	<i>Frangula alnus</i>	73	Turzyca	
32	Kukułka szerokolistna	<i>Dactylorhiza majalis</i>	74	skąpokwiatowa	<i>Daphne mezereum</i>
33	Lepnica karpacka	<i>Silene dubia</i>	75	Wawrzynek	
34	Lilia złotogłów	<i>Lilium martagon</i>	76	wilczełyko	<i>Diphasium alpinum</i>
35	Listera jajowata	<i>Listera ovata</i>	77	Widłak alpejski	<i>Lycopodium clavatum</i>
36	Naparstnica zwyczajna	<i>Digitalis grandiflora</i>	78	Widłak goździsty	<i>Lycopodium annotinum</i>
37	Omieg górski	<i>Doronicum austriacum</i>	79	Widłak goździsty, babimór	<i>Dicranum viride</i>
38	Orlik pospolity	<i>Aquilegia vulgaris</i>	80	Widłoząb zielony	<i>Bellardiochloa violacea</i>
39	Ozorka zielona	<i>Coeloglossum viride</i>	81	Wiechlinostrzewa fioletowa	<i>Hesperis nivea</i>
				Zaraza	<i>Huperzia selago</i>
				macierzankowa	<i>Orobanche alba</i>

40	Paprotka zwyczajna	<i>Polypodium vulgare</i>	82	Zawilec narcyzowy	<i>Anemone narcissiflora</i>
41	Pełnik europejski	<i>Trollius europaeus</i>	83	Zerwa kulista	<i>Phyteuma orbiculare</i>
42	Pierwiosnek Hallera	<i>Primula halleri</i>	84	Zimowit jesienny	<i>Colchicum autumnale</i>

Trzy zaznaczone pogrubieniem gatunki (gatunki wyróżnione), tj. dzwonek piłkowany, tocja karpacka i ponikło kraińskie, mają w Bieszczadach najliczniejsze populacje w Polsce.

3.1.9 Fauna

Fauna Bieszczadów jest typowa dla Beskidów Wschodnich. Obejmuje około 230 gatunków zwierząt kręgowych. Bardzo bogaty, lecz znacznie słabiej zbadany, jest również świat bezkręgowców (do dnia dzisiejszego około 7 000 – Program Ochrony Środowiska, za Pawłowski, 2000). Wysoki stopień zalesienia Bieszczadów sprawia, że góry te zasiedla bogata fauna puszczańska (głównie ptaków i ssaków), w obrębie, której znajduje się sporo reliktywów dawnej puszczy karpackiej. Najcenniejsze ostoje znajdują się na granicy z BPN, w paśmie Otrytu, Dolinie Sanu w rejonie Tworylnego. Pospolite i często spotykane płazy to: salamandra plamista, kumak górski, traszka karpacka i żaba trawna. Najpospolitszymi gadami są zaś: jaszczurka zwinka i żyworodna (najchętniej bytujące w miejscach nasłonecznionych, śródleśnych polanach, brzegach lasu, wysokich brzegach Sanu, jarach i parowach), zaskroniec zwyczajny, żmija zygzakowata. Wśród ptaków licznie występują: myszołów zwyczajny, jastrząb, orzełek włochaty, puszczyk uralski. Na tym obszarze występują także gatunki wysokogórskie (alpejskie) i północno-wysokogórskie (borealno-alpejskie). Ich stanowiska należą tu do najniższych w całym łuku Karpat i obszarze ich występowania. Są to: drozd obroźny, dzięcioł trójpalczasty, pliszka górską. Obok gatunków południowych, ciepłolubnych (mucholówki białoszyjej, nagórnika, węża Eskulapa), spotykane są również gatunki skrajnie odrębne - północne i wschodnie głównie pochodzenia tajgowego: jarząbek, puszczyk uralski. Znajdują się tutaj inne rzadkie puszczańskie gatunki ptaków: orzeł przedni, orlik krzykliwy, trzmielojad, puchacz. Wyjątkowym zjawiskiem jest występowanie wysokogórskich gatunków związanych ze środowiskami połoninowymi: płochacza halnego, siewierniaka. Trzon fauny tego rejonu stanowią gatunki środkowoeuropejskie o dużej amplitudzie ekologicznej: sarna leśna, jeleni karpacki, zające, lisy, borsuki, dziki, kuny leśne. Pola uprawne łąki i pastwiska są środowiskiem życia kuropatw, bażantów i drobnych zwierząt: owadożernych, gryzoni i miejscem żerowania sarny, dzika i ptaków drapieżnych. Ze ssaków najliczniejsze są gryznie, m.in. wiewiórki ciemne i rude, popielice, koszatki, smużki, orzesznice. W Bieszczadach występuje 15 gatunków nietoperzy: gacki /szary, brunatny /, mroczki /posrebrzony, pozłocisty, późny/, karlik malutki, mopek, podkowiec mały i borowiec wielki, nocki / wąsatek, duży, orzęsiony, rudy, Natterera, Bechsteina/. Ochrona gatunkowa nie jest w stanie powstrzymać ubytków w populacji. Podstawowym zagrożeniem jest znaczne ograniczenie miejsc noclegowych i do zimowania.

Dziki i niedostępne ostępy zamieszkuje herpetofauna m.in. żmija zygzakowata, gniewosz, zaskroniec, wąż Eskulapa. Ostoje tych zwierząt objęto ochroną w formie rezerwatu faunistycznego i użytków ekologicznych. Wartkie potoki są siedliskiem typowo górskich gatunków płazów: salamandry plamistej, traszki górskiej i karpackiej. Jest to grupa zwierząt równie silnie narażona na wyginięcie jak bezkręgowce. Oznacza się znikomą zdolnością przystosowania do środowiska.

San z dopływami zasiedlany jest przez gatunki rodzimej ichtiofauny m.in. pstrąga potokowego, lipienia, głowacza, strzelbę potokową coraz częściej wypierane przez gatunki sztucznie wprowadzane przez człowieka m.in. okonia.

Bieszczady są jednym z nielicznych w Polsce, obok Tatr i Babiej Góry, miejscem występowania niedźwiedzia brunatnego. Wilki penetrują całe Bieszczady; ich liczba oscyluje wokół 100 sztuk. Liczbę rysy określa się na 40 – 60 sztuk. Zarówno w głębi lasów, jak i w pobliżu osad ludzkich spotkać można żbika.

Najważniejszymi centrami walorów faunistycznych / w tym endemizmu wschodniokarpackiego/ bezkręgowców w obrębie parku krajobrazowego są okolice Tarnawy i Dwernika. W Bieszczadach zidentyfikowano wiele gatunków endemitów. Bogatego świata owadów, pajaków, wijów, mięczaków

i robaków nie sposób chronić gatunkowo bez uwzględnienia racjonalnej ochrony naturalnych środowisk występowania tych zwierząt - całych zoocenoz danego obszaru.

3.1.10 System przyrodniczy

Gmina Lutowiska w większości położona jest w obszarach chronionych na podstawie ustawy o ochronie przyrody. Dzięki utworzeniu Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery „Karpaty Wschodnie” gmina powiązana jest przyrodniczo z krajami sąsiednimi tj. Ukrainą i Słowacją. Rzeka San, przepływająca przez obszar gminy, zapewnia powiązania przyrodnicze z formami ochrony przyrody położonymi na północ od obszaru opracowania.

3.2 LEŚNA PRZESTRZEŃ PRODUKCYJNA

Lesistość w 2011 w granicach administracyjnych gminy Lutowiska wg danych pozyskanych z Urzędu Gminy wynosi 80,8%. Powierzchnia gruntów leśnych zajmuje 39 247,627 ha, co stanowi około 83% jej obszaru. Grunty leśne łącznie z zakrzewieniami i zadrzewieniami zajmują natomiast ponad 85% obszaru gminy.

Wg danych GUS z 2010 r. lasy będące własnością publiczną zajmują 39 155,7 ha i jest to 99,6% ogółu, w tym gmina posiada jedynie 0,6 ha.

Tabela 6 Powierzchnia gruntów leśnych i ich władania na obszarze gminy Lutowiska [dane wyrażone w ha]

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Powierzchnia gruntów leśnych											
Lasy ogółem	39105,3	39105,8	39112,7	39113,7	39205,1	39469,5	39468,4	39471,6	39428,1	39418,5	39155,7
Grunty leśne publiczne	38987,4	38987,9	38988,9	38987,4	39078,8	39343,2	39342,1	39345,3	39278,0	39263,5	38980,8
Grunty leśne prywatne	117,9	117,9	123,8	126,3	126,3	126,3	126,3	126,3	150,1	155,0	174,9

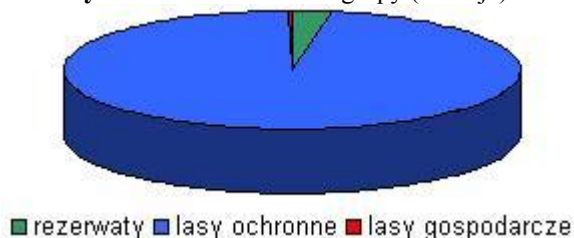
Źródło: Zestawienie BDL GUS

Lasami państwowymi administrują BdPN oraz Nadleśnictwa Lutowiska i Stuposiany. Nadleśnictwo Lutowiska zarządza lasami o powierzchni 20 790 ha. Administrowany teren jest podzielony na dwa obręby leśne: Lutowiska (9 leśnictw - 13 969 ha) oraz Dwernik (5 leśnictw - 6 821 ha).

Powierzchnia Nadleśnictwa Stuposiany wynosi 9445,23 ha. Podzielona jest na 7 leśnictw: Czereszanka - 1 365,63 ha, Dźwiniacz - 1 398,42 ha, Muczne - 1 463,29 ha, Procisne - 1 316,15 ha, Sokoliki - 1 438,50 ha, Tarnawa - 1 452,71 ha oraz Widełki - 1 010,53 ha.

Lasy pełnią przede wszystkim funkcje ochronne, przy jednoczesnym ograniczeniu funkcji gospodarczych.

Wykres 1 Podział lasu na grupy (funkcje) na terenie nadleśnictwa Lutowiska

■ rezerwat ■ lasy ochronne ■ lasy gospodarcze

Źródło: Strona internetowa nadleśnictwa Lutowiska

Wśród lasów ochronnych Nadleśnictwa Lutowiska wyróżniamy lasy: wodochronne, glebochronne, lasy stanowiące drzewostany nasienne (udział w granicy 0,5%), cenne fragmenty rodzimej przyrody oraz stałe powierzchnie badawcze.

Wykres 2 Udział funkcji ochronnych lasów na terenie nadleśnictwa Lutowiska

Źródło: Strona internetowa nadleśnictwa Lutowiska

Wg danych udostępnianych przez Nadleśnictwo Stuposiany, w granicach nadleśnictwa dominują lasy wodochronne zajmujące 96,2 % jego powierzchni. Lasy glebochronne zajmują 3,6 %, lasy stanowiące stany nasienne 0,2 % (makroregion nasienny 522/8, mikroregion nasienny 806).

Zarządzeniem nr 63 Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 29 listopada 2011 r. został powołany Leśny Kompleks Promocyjny „Lasy Bieszczadzkie” obejmujący swoim zasięgiem teren trzech nadleśnictw: Nadleśnictwa Stuposiany, Nadleśnictwa Lutowiska (obręb Dwernik) i Nadleśnictwa Cisna (obręb Wetlina).

3.3 ROLNICZA PRZESTRZEŃ PRODUKCYJNA

Na obszarze gminy Lutowiska użytki rolne zajmują 4 556,86ha, co stanowi niecałe 10% gruntów. Wśród użytków rolnych ponad 76% stanowią pastwiska, około 15% łąki trwale, a grunty orne 8%. Porównując powszechny spis rolny z roku 1996, 2002³ można zauważyć wzrost wahania ilościowe indywidualnych gospodarstw rolnych. W 2011 r. względem 2002 r. można zaobserwować spadek gospodarstw małych poniżej 2 ha przy jednoczesnym wzroście gospodarstw większych 10-50 ha.

Tabela 7 Struktura gospodarstw rolnych w gminie Lutowiska w podziale na ich wielkość

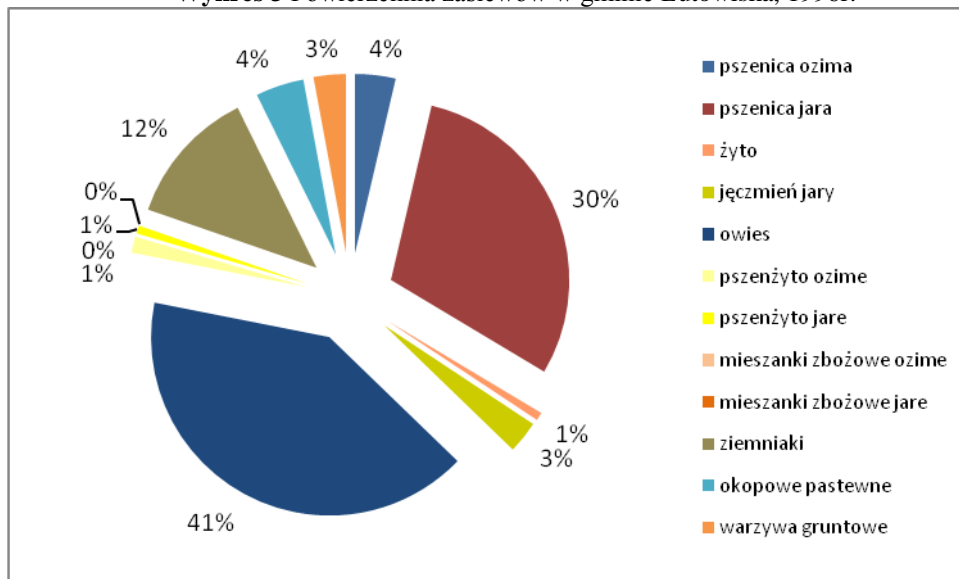
Indywidualne gospodarstwa rolne wg grup obszarowych				
grupa obszarowa		1996	2002	2011
Ogółem	gosp. rol.	128	256	197
mniej niż 2 ha	gosp. rol.	36	157	51
od 2 do mniej niż 5 ha	gosp. rol.	38	41	47
od 5 do mniej niż 7 ha	gosp. rol.	8	11	12
od 7 do mniej niż 10 ha	gosp. rol.	13	16	15
od 10 do mniej niż 15 ha	gosp. rol.	9	10	19
od 15 do mniej niż 20 ha	gosp. rol.	6	5	18
od 20 do mniej niż 50 ha	gosp. rol.	11	8	26
od 50 do mniej niż 100 ha	gosp. rol.	3	4	5
więcej niż 100 ha	gosp. rol.	4	4	4

Źródło: Zestawienie własne na podstawie danych GUS z powszechnego spisu rolnego 1996 r. i 2002 r. oraz z UG Lutowiska z 2011

Przy zwiększeniu się ilości gospodarstw rolnych prawie dwukrotnie zmniejszyła się powierzchnia zasiewów. W 1996 roku rolnicy prowadzili uprawy na 162 ha, w 2002 już tylko na 85,85 ha.

³ Wyniki spisu rolnego z 2011 r. w chwili opracowania niniejszego dokumentu nie były jeszcze opublikowane. Do analiz porównawczych wzięto pod uwagę dane za rok 2011 udostępnione przez Urząd Gminy Lutowiska.

Wykres 3 Powierzchnia zasiewów w gminie Lutowiska, 1996r.

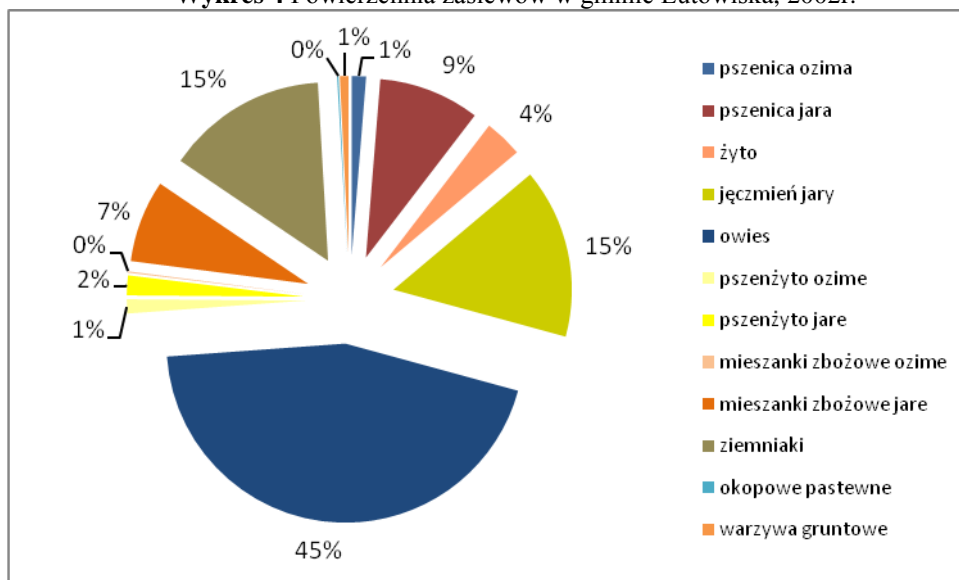

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie BDL

W 1996 r. największy udział w strukturze zasiewów miał owies (41%), po nim 30% areалу upraw posiadała pszenica jara, a 12% ziemniaki. Najmniej zajmowało żyto i pszenżyto jare, wspólnie niecałe 1,5%.

W 2002 r. 45% zasiewów stanowił owies, powierzchnia na której był uprawiany zmniejszył się jednak o około 6ha. Zwiększył się udział ziemniaków o 3%, przy równoczesnym zmniejszeniu się areálu upraw o 1ha. Pszenica jara stanowi 9% zasiewów, to prawie 3krotny spadek w ciągu 6 lat. Natomiast jęczmień jary zwiększył swój procentowy udział o 12% w stosunku do 1996r. Najmniejszy odsetek upraw należy do warzyw gruntowych i okopowych pastewnych (niecały 1%).

Wykres 4 Powierzchnia zasiewów w gminie Lutowiska, 2002r.

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie BDL

Ilość zwierząt gospodarskich na obszarze gminy Lutowiska również uległa zmniejszeniu. Przy porównaniu danych z 1996 i 2002 r. można zauważyć ubytek zwierząt w każdej grupie. Największy spadek można zauważyć u trzody chlewnej (o 65%), bydła (o 57%), a najmniejszy u koni (o 20%). Pogłowie kur spadło o 36%, jednak jeśli wziąć pod uwagę tylko kury nioski, to ich ilość spadła o połowę. W stosunku do danych z 1996 r. w 2002 r. pojawiły się kozy i stanowiły 4,5% pogłowia zwierząt gospodarskich na terenie gminy.

Tabela 8 Udział poszczególnych grup zwierząt gospodarskich w strukturze hodowli

Pogłowie zwierząt gospodarskich ogółem			
zwierzęta gospodarskie		1996	2002
bydło	sztuk	587	248
krowy	sztuk	266	156
trzoda chlewna	sztuk	70	24
trzoda chlewna lochy	sztuk	0	0
konie	sztuk	101	81
owce	sztuk	825	621
kury	sztuk	942	598
kury nioski	sztuk	806	403
kozy	sztuk	bd	76

Źródło: Zestawienie własne, na podstawie powszechnego spisu rolnego z 1996 i 2002r.

Na podstawie powyższych danych można stwierdzić, że mieszkańcy gminy Lutowiska na przestrzeni lat 1996-2002 zaczęli odchodzić od ścisłej produkcji rolniczej na rzecz agroturystyki. Należy się spodziewać dalszego zmniejszania udziału produkcji na rzecz wzrostu sektora usług.

3.4 STAN ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO

3.4.1 Zagrożenia i stan gleb

Zanieczyszczenie gleb metalami ciężkimi w gminie Lutowiska mieści się w granicach zawartości normalnej lub tolerowanej. Charakterystyczne są wyższe koncentracje niektórych pierwiastków w glebach (kadm, chrom, nikiel, miedź, ołów), jednak ich zawartości nie przekroczyły wartości granicznych określonych Zarządzeniem Ministra Ochrony Środowiska i Zasobów Naturalnych. Oznaczone stężenia metali ciężkich są zawartościami naturalnymi, charakterystycznymi dla fliszu karpackiego z którego powstały.

Z przeprowadzonych badań w rejonie Bieszczad zachodnich wynika, że gleba wykazuje odczyn kwaśny (wskaźnik pH - od 3,6 do 5,4).

3.4.2 Zagrożenia i stan powietrza

Na terenie gminy Lutowiska brak jest źródeł emisji znacząco zagrażających higienie atmosfery.

Immisję zanieczyszczeń powietrza kształtuje przede wszystkim emisja z takich źródeł jak:

- lokalne kotłownie w obiektach administracji, czasowych, oświaty, handlu, opieki zdrowotnej itp.,
- indywidualne paleniska domowe,
- źródła technologiczne (np. wypalanie węgla drzewnego),
- komunikacja samochodowa.

Dokonanie oceny aktualnego stanu zanieczyszczenia powietrza jest niemożliwe z powodu braku danych. W ocenie jakości powietrza za rok 2010 Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Rzeszowie zalicza obszar opracowania do strefy przemysko – bieszczadzkiej. Bliższe informacje dotyczące stężenia poszczególnych związków w powietrzu są niedostępne. Najbliższe stacje pomiarowe znajdują się w Krośnie i Przemyślu. Jak podaje Program Ochrony Środowiska (2004) „obszar gminy Lutowiska nie jest zagrożony ponadnormatywnymi stężeniami zanieczyszczeń w powietrzu”⁴. Na terenie objętym opracowaniem nie występują obiekty, które wpływają niekorzystnie na stan powietrza. Źródłami zanieczyszczeń w najbliższym sąsiedztwie terenu opracowania jest droga wojewódzka nr 896 (tzw. wielka obwodnica) – typowe zanieczyszczenia wynikające z ruchu kołowego oraz „indywidualne paleniska w domach jednorodzinnych

⁴ Wykonane w Czarnej w 1998 r. pomiary wykazały, że średnie roczne stężenie dwutlenku siarki, tlenków azotu i pyłu zawieszony nie przekroczyły 50% dopuszczalnych norm dla obszarów specjalnie chronionych. Dobowe stężenie SO₂ i pyłu zawieszony wykazały zmienność sezonową, co wskazuje na „energetyczne” pochodzenie tych substancji zanieczyszczających.

w większości opalane są biomasą (drzewo), ze względu na łatwy dostęp oraz niskie koszty tego paliwa” (Program Ochrony Środowiska, 2004).

3.4.3 Klimat akustyczny

Głównym źródłem hałasu w środowisku w gminie Lutowiska jest komunikacja drogowa. Okresowo źródłem hałasu jest Zakład Produkcyjny Kruszywa „CZARNA”, w którym odbywa się wydobycie kruszywa metodą odkrywkową z użyciem materiałów wybuchowych. Zakład zlokalizowany jest daleko od zabudowy w sołectwie Skorodne, przy drodze wojewódzkiej nr 896.

W rejonie objętym opracowaniem hałas nie występuje w stopniu uciążliwym.

3.4.4 Zagrożenia i stan wód

Na podstawie „Oceny jakości wód powierzchniowych w zlewni rzeki Sanu w latach 2004-2007”, na obszarze gminy Lutowiska występują 3 typy jednolitych części wód:

- mała rzeka wyżynna węglanowa,
- potok fliszowy,
- mała rzeka fliszowa.

Z danych Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Rzeszowie wynika, że w Rajskim (najbliższym przekroju kontrolnym) San prowadzi wody III klasy czystości (wody zadowalającej jakości). Jeśli chodzi o jakość wód powierzchniowych wykorzystywanych do celów pitnych San mieści się w kategorii A2 (woda wymagająca typowego uzdatniania fizycznego i chemicznego, w szczególności utleniania wstępnego, koagulacji, flokulacji, dekantacji, filtracji oraz dezynfekcji).

Tabela 9 Jakość wód Sanu na stacji pomiarowo – kontrolnej Rajskie latach 2004 – 2007

Rzeka	Punkt pomiarowo - kontrolny		klasy jakości wód			
	nazwa	km	2004	2005	2006	2007
San	Rajskie	352,0	II	II	II	III

Źródło: Oceny jakości wód powierzchniowych w zlewni rzeki Sanu w latach 2004-2007

Jakość wód podziemnych dla województwa podkarpackiego jest objęta monitoringiem realizowanym w ramach krajowej sieci obserwacyjnej. Zbiorniki trzeciorzędowe, kredowe charakteryzują się na ogół wysoką i średnią jakością wód (Ia - Ib klasa czystości). Gorszą jakość mają wody w zbiornikach czwartorzędowych, które ze względu na naturalną izolację poziomu wodonośnego, narażone są na migrację zanieczyszczeń z rolnictwa, atmosfery oraz lokalnych źródeł punktowych. Obszar gminy Lutowiska nie został włączony w obszar ww. obserwacji, jednak podano, że południowa część woj. Podkarpackiego wykazuje wysoką jakość wód.

W bezpośrednim sąsiedztwie terenu objętego opracowaniem obok zbiorowego sposobu zaopatrzenia w wodę z sieci wodociągowej (w gminie Lutowiska), istnieją gospodarstwa zaopatrywane w systemie indywidualnym (własne studnie).

Na terenie gminy Lutowiska przeważa zbiorczy sposób odprowadzania ścieków (Lutowiska, Smolnik. Procisne, Stuposiany, Muczne, Tarnawa Niżna, Berezki, Pszczeliny, Ustrzyki Górne, Wołosate, Dwerniczek, Zatwarnica) Ścieki z terenów gospodarstw i posesji indywidualnych w pozostałych miejscowościach odprowadzane są do oczyszczalni przydomowych i zbiorników bezodpływowych.

3.4.5 Promieniowane elektromagnetyczne

Według dokumentu „Ocena poziomów pól elektromagnetycznych w województwie podkarpackim w latach 2005 – 2008” głównymi źródłami promieniowania elektromagnetycznego na terenie województwa podkarpackiego są:

- obiekty elektroenergetyczne,
- obiekty radiokomunikacyjne,
- obiekty radiolokacyjne.

W Polsce, w systemach energetycznych wykorzystywane są napięcia przemienne o częstotliwości 50 Hz. W sieciach przesyłowych stosowane są linie energetyczne o napięciach znamionowych 110kV, 220 kV i 400 kV. Na terenie gminy Lutowiska znajdują się następujące linie energetyczne:

- linia elektroenergetyczna 110 kV (praca 30 kV) relacji Myczków – Smolnik,
- linie średniego i niskiego napięcia,
- stacja transformatorowa 30/15 kV Smolnik.

Projektowane:

- stacja transformatorowa 110/SN (GPZ) Smolnik (rozbudowa istniejącej stacji transformatorowej 30/15 kV Smolnik do napięcia 110 kV),
- linia 110 kV relacji Ustrzyki – Smolnik.

W tabeli poniżej znajdują się obiekty radiokomunikacyjne na obszarze gminy Lutowiska.

Tabela 10 Wykaz masztów przekaźnikowych w gminie Lutowiska

L.p.	Operator	Pasmo	Miejscowość	Lokalizacja
1.	Orange	GSM900	Ustrzyki Górne	dz. nr 217/6
2.	T - mobile	GSM900	Ustrzyki Górne	Ustrzyki Górne 21
3.	Plus	GSM900	Ustrzyki Górne	Ustrzyki Górne 21
		UMTS2100	Ustrzyki Górne	Ustrzyki Górne 21
4.	T - mobile	GSM900	Stuposiany	dz. nr 16A/2
5.	Plus	GSM900	Stuposiany	TSP Stuposiany
6.	Orange	GSM900	Stuposiany	dz. nr 95/2/37
7.	T - mobile	GSM900	Dwerniczek	dz. nr 101
8.	Plus	GSM900	Dwerniczek	dz. nr 101
9.	Plus	GSM900	Lutowiska	TSP Lutowiska
10.	T - mobile	GSM900	Lutowiska	dz. nr 150
11.	Orange	GSM900	Lutowiska	dz. nr 150
12.	Orange	CDMA450	Zatwarnica	dz. nr 45
		GSM900	Zatwarnica	dz. nr 45
13.	Plus	GSM900	Dwernik	TSR Zatwarnica, Góra Wierszek
14.	T - mobile	GSM900	Dwernik	Góra Wierszek

Źródło: Opracowanie własne na podstawie <http://mapa.btsearch.pl/>

W wyżej wymienionym opracowaniu dla lat 2005-2007 wykorzystano materiały badawcze z 33 stacji bazowych telefonii komórkowej oraz z 7 radiowo-telewizyjnych stacji nadawczo – odbiorczych. Wśród badanych obiektów nie znalazły się żadne z obszaru gminy Lutowiska. Na podstawie wyników przeprowadzonych badań nie stwierdzono przekroczeń dopuszczalnych poziomów pól elektromagnetycznych. Średnie wartości składowej elektrycznej pola elektromagnetycznego dla obszarów wiejskich wyniosły 0,122 V/m. W 2008 roku jeden z punktów pomiarowych został zlokalizowany na obszarze gminy.

Tabela 11 Wyniki poziomów pól elektromagnetycznych dla gminy Lutowiska

Nr punktu pomiarowego	Lokalizacja punktu	Średnia arytmetyczna zmierzonych wartości natężeń pól elektrycznych promieniowania elektromagnetycznego dla zakresu częstotliwości, co najmniej od 3MHz do 3000MHz uzyskanych dla punktu pomiarowego [V/m]	Wartość niepewności pomiarów [V/m]	Średnia arytmetyczna dla rodzaju obszaru [V/m]
59	Lutowiska	0,12	0,024	0,122

Źródło: „Ocena poziomów pól elektromagnetycznych w województwie podkarpackim w latach 2005 – 2008”

3.4.6 Zagrożenia lasów

Zagrożenia lasów wiążą się z oddziaływaniem czynników naturalnych (np. gradacje owadów, infekcje grzybowe, szkody wyrządzone przez zwierzynę płową, warunki pogodowe), oraz antropogenicznych (zanieczyszczenie wód, powietrza, gleby, zmiany stosunków wodnych, pożary).

Do częstych zjawisk naturalnych należą wiatrolomy i śniegołomy, w wyniku których istnieje konieczność prowadzenia prac porządkowych. Uporządkowanie wyłamanej masy drewna stanowi ważne zadanie ze względu na rozmnożenie szkodników wtórnych.

Wśród zagrożeń antropogenicznych należy wymienić: „dziką turystykę” – bez uzgodnień („szkoły przetrwania”), wjazdy do lasu bez zezwolenia - głównie samochodami terenowymi, zaśmiecanie terenu przez turystów i mieszkańców, pojedyncze wypadki kłusownictwa oraz niszczenie urządzeń łowieckich. Jedyne zagrożenie pożarowe to okresowe wypalanie traw, które jest coraz rzadziej stosowane.

4. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I ZABYTKÓW ORAZ DÓBR KULTURY WSPÓŁCZESNEJ

4.1 ZARYS HISTORII I PRZEMIAN STRUKTURY PRZESTRZENNEJ GMINY

Udokumentowane ślady archeologiczne wskazują, że teren gminy już od okresu późnego neolitu był penetrowany przez człowieka. Potwierdzają to badania palinologiczne torfowisk bieszczadzkich, w których stwierdzono w warstwach datowanych na ten okres pyłki roślin towarzyszących człowiekowi.

Pierwsze osady lokowane na prawie wołoskim (miały charakter rolniczo - pasterski), mogące pochodzić z początków XV w, powstały nad górnym Sanem. Są to wzmiankowane w 1444 r. Tarnawa (Ternowe Pole) i Żurawina. W 1557 r. zaczęto osadzać królewską wieś Wołoszatkę (obecnie Wołosate). Z tego samego okresu pochodzą: Berehy, Ustrzyki Górne, Beniowa, Bukowiec, Sianki. W aktach lokacyjnych przewidywano w nich istnienie młynów i stawów rybnych. Była to planowa działalność inwestycyjna, w ramach której właściciel zlecał zasadzcy zorganizowanie na bezludnym terenie nowej wsi, będącej swoistym przedsiębiorstwem produkcyjnym i przez pewien czas finansował ten proces. Zasadzca dobierał osadników i kierował powstawaniem wsi. Osadnicy - była to ludność niejednorodna etnicznie, mieszanina ruskich rolników i wołoskich pasterzy, którzy całymi grupami przenosili się do nowych siedlisk. Społeczność ta z czasem, przy dużym udziale cerkwi, przekształciła się w jednolicie ruską.

Ukształtowana w okresie XV - XVII wieku struktura zasiedleń utrzymała się do 1947 r., kiedy uległa gwałtownemu załamaniu na skutek repatriacji i wojny domowej. Ośrodkami życia kulturalnego były parafie grecko - katolickie, tak jak wierni biedne i zacofane. Szkół prawie tu nie było, analfabetyzm był normą. Wołoscy osadnicy byli chrześcijanami prawosławnymi, ale byli tu także katolicy i poganie. Na 27 wsi było tu 25 cerkwi, w tym 5 murowanych, a reszta drewniane.

W XIX wieku zaczął rozwijać się na tym terenie przemysł drzewny. W otoczeniu wsi zaczęły powstawać osady robotnicze. Powstała kolej normalnotorowa Sianki - Lwów i wąskotorowa Sokoliki - Stuposiany z wieloma odgałęzieniami. W okresie międzywojennym ożywienie związane z odbudową kraju spowodowało koniunkturę w przemyśle drzewnym. Odbudowano zniszczone podczas wojny tartaki i zakłady, uruchomiono nowe. Prowadzono poszukiwania ropy naftowej.

Koniunktura gospodarcza załamała się na początku lat trzydziestych. Spowodowało to zamknięcie większości zakładów i likwidację kolejek leśnych.

Latem 1945 roku rozpoczęły się wysiedlenia. Płonęły wsie - celowo podpalane przez UPA aby uniemożliwić ich przejęcie przez polskich osadników. Latem 1947 roku Bieszczady opustoszały, większość pozostałej jeszcze ludności wysiedlono na północ. Pozostały pogorzeliska, dojrzewające na polach zboża, wałęsające się psy oraz ocalałe zazwyczaj cerkwie, które świadczyły o tym, że kiedyś mieszkali i pracowali tu ludzie.

Pierwsi osadnicy dotarli tu w 1951 r.. W 1956 - zaczęto budować pierwsze osady leśne. Ponowne zasiedlanie tych terenów wiązało się z zacieraniem wszelkich śladów ruskości: dewastowano cmentarze, palono lub rozbierano ocalałe cerkwie, likwidowano przydrożne kapliczki i krzyże.

Stworzona w 1967 roku koncepcja zaludnienia opustoszałych wsi : utworzenie 135 gospodarstw rolno - hodowlanych w 19 wsiach na obszarze 7 655 ha, okazała się całkowicie nierealna. Przejęte tereny nie rozwijały się a osadnicy wyjeżdżali.

Kiedy wypełnił się Zalew Soliński (1968 rok) oraz zrealizowano budowę obwodnic bieszczadzkich nastąpił "najazd" turystyczny na te tereny. Baza turystyczna jest jednak do dziś uboga a inwestycje nie nadążają za masami ludzi odwiedzających lato ten region. Powoduje to postępująca degradację terenów.

4.2 WALORY ŚRODOWISKA KULTUROWEGO

4.2.1 Układy ruralistyczne

- **Beniowa** - lokowana na prawie wołoskim w okresie 1549 - 1565, na lewym brzegu Sanu, wieś spalona doszczętnie wraz z cerkwią wiosną 1947r.;
- **Bereżki** - miejscowość powstała jako przysiółek Stuposian jako Berehy Stuposiańskie. Pierwsza wzmianka pochodzi z 1674 r. W 1946 r. wieś została spalona, obecnie - osada leśna;
- **Brzezi Górne (Berehy Górne)** - wieś lokowana na prawie wołoskim przed 1580 r., po wysiedleniu w 1946 r. wieś uległa całkowitemu zniszczeniu;
- **Bukowiec nad Sanem** - wieś lokowana na prawie wołoskim przed 1565 r., w 1709 spalona całkowicie przez Szwedów, w czerwcu 1946 r. zabudowa została spalona, a w 1980 r. wysadzono w powietrze resztki podmurówek;
- **Caryńskie** - wieś prywatna, lokowana na prawie wołoskim w 1620 r., należała do dóbr sobieńskich. W 1946 r. została spalona cała zabudowa wsi;
- **Chmiel** - wieś lokowana na prawie wołoskim po 1502 r. Posiadała 2 przysiółki: Otryt (na przełomie XIX i XX w.) i Chmielniczek. W 1939 r. niemal w całości znalazła się w granicach ZSRR, W 1951 roku wróciła do Polski z kompletną zabudową, ale wyludniona;
- **Dwernik i Dwerniczek** - wieś założona na prawie wołoskim około 1500 r. Pierwsza wzmianka o Dwerniczku pochodzi z 1598 r. W 1939 r. Dwerniczek znalazł się w granicach ZSRR, po 1951 wrócił do Polski bez mieszkańców. Dzisiejszy Dwerniczek to nowa osada położona o ponad 2 km dalej na wschód. Dwernik podczas II Wojny Światowej był pod okupacją niemiecką. W 1946 r. wieś została spalona. Obecnie jest to osada leśna z kościołem, położona około 2 km dalej na wschód;
- **Dydiowa** - wieś lokowana na prawie wołoskim przez Kmitów na przełomie XV i XVI w. Obecnie prawie w całości w granicach Ukrainy, całkowicie opustoszała;
- **Dźwiniacz Górny** - wieś lokowana przez Kmitów na prawie wołoskim na przełomie XV i XVI w. W I połowie XVII wieku wieś i dwór zostały doszczętnie zniszczone (ograbione i spalone). W 1624 r. pojawiła się wzmianka o wsi Łosiowe. Na przełomie XVIII i XIX wieku zamieszkiwało ten teren kilka rodzin szlachty zagrodowej;
- **Hulskie** - wieś lokowana na prawie wołoskim przed 1580 r.;
- **Krywe** - wieś lokowana na prawie wołoskim po 1502 r.;
- **Krywka** - wieś lokowana na prawie wołoskim na gruntach Żurawina przed 1565 r. Obecnie opustoszała, nie istnieje jako oddzielna miejscowość - jest częścią Lutowisk;
- **Lutowiska** - pierwsza wzmianka o tej miejscowości pochodzi z 1580 r. Na początku XVIII w. Lutowiska otrzymały prawa miejskie. Podczas II Wojny Światowej spłonęła praktycznie cała drewniana zabudowa Lutowisk. W latach 1945-51 Lutowiska były w granicach ZSRR i w tym okresie nosiły nazwę Szewczenko. Pierwotną nazwę Lutowiska przywrócona dopiero w 1957 r.
- **Łokieć** - wieś lokowana na prawie wołoskim przed 1565 r.;
- **Muczne** - przysiółek Dźwiniacza Górnego, powstał na początku XIX w wokół wcześniejszej potasznicy;
- **Nasiczne** - lokowana na prawie wołoskim przed 1618 r., prawdopodobnie na przełomie XVI i XVII wieku;
- **Procisne** - wieś lokowana na prawie wołoskim, wymieniona w roku 1580 po raz pierwszy jako spadek, pierwotnie stanowiła część Smolnika. W 1946 r. całkowicie wysiedlona, obecnie jest to osada leśna;
- **Pszczeliny** - początkowo był to przysiółek Stuposian przy granicy z Bereżkami. Istniał w 1852 r.. Później osada pracowników obsługujących kolejkę wąskotorową siedem domów, pensjonat. Obecna osada leśna Pszczeliny należy do sołectwa Stuposiany;
- **Ruskie** - wieś lokowana na prawie wołoskim, powstała w okresie 1526 -1580 r.;
- **Sękowiec** - przysiółek Zatwarnicy. Powstał w 1593 r. jako Sikawiec. W latach 1944 – 1951 należał do ZSRR. Obecnie osada leśna;
- **Sianki** - wieś lokowana na prawie wołoskim w 1560 r. przez ród Kmitów;
- **Skorodne** - wieś lokowana na prawie wołoskim przed 1533 r.;
- **Smolnik** - wieś lokowana na prawie wołoskim przed rokiem 1565, pierwotnie była to osada Smolarzy. W 1951 r. zabudowania mieszkalne zostały rozebrane;

- **Sokoliki** - wieś lokowana nad Sanem, na prawie wołoskim, przed rokiem 1556. W 1946 r. ludność została wysiedlona, a zabudowa zniszczona;
- **Stuposiany** - wieś lokowana na prawie wołoskim po 1465 r. Pierwsza wzmianka z 1489 r. Tereny Stuposian pierwotnie sięgały od Sanu, wzdłuż Wołosatego, aż po potok Terebowiec. Stanowiły granicę pomiędzy własnością królewską a dobrami Kmitów. W 1946r. wieś została całkowicie zniszczona, obecnie jest to osada leśna;
- **Suche Rzeki** - przysiółek Zatwarnicy, wzmiankowane w 1880 r.;
- **Tarnawa Niżna** - wieś lokowana na prawie wołoskim w 1537 roku. W 1939 r. podzielona na część niemiecką i rosyjską, a w 1946 całkowicie wysiedlona;
- **Tarnawa Wyżna** - wieś lokowana na prawie wołoskim w 1537 r.;
- **Ustrzyki Górne** - wieś lokowana na prawie wołoskim ok. 1530 r. W 1946 r. zabudowania zostały spalone;
- **Wołosate** - wieś królewska lokowana na prawie wołoskim ok. 1565 r. Stara zabudowa nie istnieje;
- **Zatwarnica** - wieś lokowana na prawie wołoskim w 1 połowie XVI wieku. Miała dwa duże przysiółki - Suche Rzeki, Sękowiec (Sękawiec) i Kalinów;
- **Żurawin** - wieś o ruskim rodowodzie, lokowana później na prawie wołoskim. Wzmiankowana po raz pierwszy w 1444 r. już jako istniejąca osada. Jest to wieś początkująca zagospodarowywanie terenów wschodnich dóbr Kmitów. Zabudowania rozebrano w 1953 r.

4.2.2 Budownictwo sakralne

Na obszarze gminy Lutowiska znajdowało się 25 cerkwi, 5 z nich była murowana, a reszta drewniane. Ze względu na działania prowadzone na terenie Bieszczad po II Wojnie Światowej, do czasów obecnych przetrwało niewiele budynków.

Tabela 12 Wykaz obiektów sakralnych na terenie gminy Lutowiska

Nazwa miejscowości	Obiekty sakralne
Beniowa	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Cerkiew grecko - katolicka z 1779r - zachowała się kamienna podmurówka; ▪ Cerkiew drewniana z 1909r. - zachowała się wysoka, kamienna podmurówka oraz dwa żelazne krzyże z kopuł cerkwi;
Bereżki	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Cerkiew grecko - katolicka z 1589r. - zachowała się podmurówka i resztki kamiennego muru otaczającego cmentarz;
Caryńskie	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kaplica odpustowa pw. Jana Chrzciciela, zbudowana na przełomie XIX i XXw. - obecnie w ruinie;
Chmiel	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Cerkiew grecko – katolicka, obecnie funkcjonuje jako kościół rzymsko-katolicki;
Dwernik i Dwerniczek	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Cerkiew z 1533r. - zachowały się resztki podmurówki i fragmenty krzyży ze zwieńczeń; ▪ Kościół rzymsko - katolicki pw. św. Michała Archanioła, zbudowany w latach 1979 - 1981 z materiału pochodzącego z cerkwi w Lutowiskach;
Dydiowa	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Cerkiew grecko-katolicka - pozostała podmurówka;
Dźwiniacz Górny	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Cerkiew gracko - katolicka - zachowała się kamienna podmurówka po stronie ukraińskiej;
Hulskie	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Cerkiew filialna (parafia Krywe) p.w. św. Paraskewii, murowana, zbudowana w 1820 roku - obecnie w ruinie;
Krywe	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Cerkiew grecko - katolicka z 1589r., - ograbiona i podpalona w 1947 roku - obecnie w ruinie;
Lutowiska	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kościół rzymsko - katolicki, w północnej części wsi; ▪ Synagoga - w północnej części miasteczka - zachowały się fragmenty murów;
Muczne	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kaplica rzymsko - katolicka urządzona współcześnie w hotelu robotniczym;
Ruskie	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Cerkiew grecko - katolicka - zachowane ślady podmurówki;
Smolnik	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Cerkiew gracko-katolicka, obecnie funkcjonuje jako kościół rzymsko-katolicki;
Ustrzyki Górne	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Cerkiew grecko-katolicka - parafialna -w okresie 1984 - 1986 powstał na tym miejscu murowany kościół rzymsko - katolicki, filialny pod wezwaniem św. Anny;
Wołosate	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Cerkiew - filialna, zachowała się kamienna podmurówka;

Zródło: Opracowanie własne na podstawie danych z UG

4.2.3 Zieleń zabytkowa

Na obszarze gminy Lutowiska znajduje się wiele zabytkowych cmentarzy. Cmentarze w Chmielu, Krywe, Lutowiskach oraz w Smolniku wpisane są do rejestru zabytków. Te położone w Beniowej, Brzegach Górnych, Bukowcu, Caryńskim, Dwerniku, Dźwiniaczu Górnym, Hulskim, Siankach, Skorodnem, Stuposianach oraz w Wołosatem znajdują się w Gminnej Ewidencji Zabytków. Są to niestety obiekty zniszczone przez czas i historię, obecnie nieczynne.

4.2.4 Krajobraz kulturowy

Ze względu na brak zachowanego historycznego krajobrazu kulturowego najcenniejszymi obszarami w gminie Lutowiska są malownicze zbiorowiska siedlisk wilgotnych i mokrych oraz ekosystemy łąkowe i połoninowe. Siedliska te obecnie najbardziej zagrożone wtórną sukcesją powinny być chronione w pierwszej kolejności. Objęte ochroną winny być również malownicze panoramy. Na załączniku nr 1 – Uwarunkowania zostały wskazane punkty widokowe oraz krajobrazowe odcinki widokowe do uwzględnienia i ochrony przy wytyczaniu kierunków zagospodarowania przestrzennego.

4.2.5 Stan i zagrożenia środowiska kulturowego

W związku z masowymi wysiedleniami i pożarami w 1946 r. prawie wszystkie obiekty zabytkowe z terenu gminy zostały zniszczone. W dobrym stanie utrzymywane są obiekty sakralne w Lutowiskach, Smolniku i Chmielu. Widocznym w chwili obecnej zagrożeniem dla cerkwi w Smolniku jest rolnictwo, w szczególności gradzenie terenów otwartych w jej otoczeniu. Ze względu na istniejący stan prawny, eliminacja ogrodzeń w praktyce jest niemożliwa. Obowiązujący na tym terenie plan miejscowy ogranicza możliwość dużych wygradzeń. Jednakże ze względu na brak konieczności uzyskania pozwolenia na budowę ogrodzenia, do wysokości 2,2 m, ograniczenie to nie jest możliwe do wyegzekwowania. Jedyne podniesienie świadomości właścicieli gruntów oraz szeroko rozumiana edukacja może zapobiec takim praktykom.

Większość układów ruralistycznych została zniszczona. Obecne wsie i osady w niewielkim stopniu zajmują dawne tereny osadnicze.

Dawny krajobraz kulturowy uległ również zmianie. Pola uprawne i łąki w wyniku sukcesji zarastały wtórnym lasem.

Najbardziej zagrożone są nieczynne cmentarze, w szczególności te oddalone od obecnego zainwestowania.

5. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z WYSTĘPOWANIA OBIEKTÓW I TERENÓW CHRONIONYCH NA PODSTAWIE PRZEPISÓW ODREBNYCH

5.1 OBIEKTY I OBSZARY CHRONIONE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW O OCHRONIE PRZYRODY

Na obszarze gminy Lutowiska występują następujące formy ochrony przyrody:

- 1) Bieszczadzki Park Narodowy,
- 2) Natura 2000 - obszar PLC 180001 „Bieszczady”,
- 3) Park Krajobrazowy Doliny Sanu,
- 4) Wschodniobeskidzki Obszar Chronionego Krajobrazu,
- 5) rezerwaty przyrody (Krywe, Hulskie im. Stefana Myczkowskiego, Śnieżycy wiosenna w Dwerniczku, Zakole⁵),
- 6) zespoły przyrodniczo-krajobrazowe,
- 7) użytki ekologiczne,
- 8) formy ochrony indywidualnej (pomniki przyrody).

Ponadto na terenie Lutowisk znajdują się:

- 1) Międzynarodowy Rezerwat Biosfery „Karpaty Wschodnie” UNESCO-MaB,
- 2) ostoja ptaków E-IBAE Poland 077 „Bieszczady”,
- 3) sieć ekologicznej ECONET-pl (obszar węzłowy „Bieszczady Wysokie”).

5.1.1 Bieszczadzki Park Narodowy

- Data utworzenia: 4 sierpnia 1973 r. (Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie utworzenia Bieszczadzkiego Parku Narodowego Dz. U. Nr 31, poz. 179 § 1);
- Podstawa prawna funkcjonowania: Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 19 listopada 1996 r. w sprawie Bieszczadzkiego Parku Narodowego D. U. Nr 144, poz. 664 z późn. zm.);
- Powierzchnia ogólna : 29 201 ha, powiększony czterokrotnie;
- Powierzchnia na terenie gminy Lutowiska: 22 963 ha (78% powierzchni parku).

Obecnie opracowywany jest Plan Ochrony Bieszczadzkiego Parku Narodowego na lata 2011 - 2030. Prace nad planem rozpoczęły się w marcu 2009 r. Na przełomie czerwca i lipca 2011 r. odbyły się konsultacje nad materiałami do projektu tego planu. W dokumencie tym znajdują się wytyczne dotyczące ustaleń do studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, oraz do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Bieszczadzki Park Narodowy położony przy granicy z Republiką Słowacką i Ukrainą obejmuje najciekawsze pod względem przyrodniczym i krajobrazowym pasma górskie Bieszczadów Zachodnich, a przy tym jest największym polskim górskim parkiem narodowym. Głównym celem Parku Narodowego jest ochrona przyrody i krajobrazu, które stanowią fragment polskich Karpat Wschodnich.

Stanowi on centralną część pierwszego na świecie trójstronnego Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery „Karpaty Wschodnie” utworzonego pod patronatem programu UNESCO-MaB („Człowiek i Biosfera”). Grunty parku położone są na terenie 4 gmin, z tego większość na terenie gminy Lutowiska 22 963 ha. Ekosystemy leśne Parku obejmują 22 520 ha, co stanowi 77,50 % powierzchni.

Do najcenniejszych walorów tego obszaru zalicza się:

- osobliwy krajobraz z charakterystycznym układem pięter roślinno-klimatycznych,

⁵ Projektuje się utworzenie kolejnych czterech.

- wysoką różnorodność gatunkową i fitocenotyczną z silnie zaznaczonym elementem wschodniokarpackim i wysokogórskim szczególnie w świecie roślin i bezkręgowców,
- naturalne biocenozy puszczańskie z fauną dużych drapieżnych ptaków i ssaków,
- połoniny ze swoistymi zbiorowiskami roślinnymi i florą,
- malownicze tereny dawnych wsi zwane „kraią dolin” z torfowiskami wysokimi i półnaturalnymi łąkami, pastwiskami, ziołoroślami i szuwarami.

Zgodnie z Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 19 listopada 1996 r. w sprawie Bieszczadzkiego Parku Narodowego na obszarze Parku, zabrania się:

- 1) polowania, wędkowania, chwytania, płoszenia i zabijania dziko żyjących zwierząt, zbierania poroży zwierzyny płowej, niszczenia nor i legowisk zwierzęcych, gniazd ptasich i wybierania jaj,
- 2) pozyskiwania, niszczenia lub uszkodzenia drzew albo innych roślin,
- 3) wysypywania, zakopywania i wylewania odpadów lub innych nieczystości, innego zanieczyszczania wód i gleby oraz powietrza,
- 4) zmiany stosunków wodnych, regulacji rzek i potoków,
- 5) wydobywania skał, minerałów i torfu,
- 6) niszczenia gleby,
- 7) palenia tytoniu oraz palenia ognisk poza miejscami do tego wyznaczonymi,
- 8) stosowania środków chemicznych w gospodarce rolnej, leśnej, zadrzewieniowej i łowieckiej,
- 9) prowadzenia działalności handlowej poza miejscami do tego wyznaczonymi,
- 10) zbioru dziko rosnących roślin albo ich części, w szczególności owoców i grzybów, poza miejscami do tego wyznaczonymi,
- 11) ruchu pojazdów poza drogami do tego wyznaczonymi, z wyjątkiem pojazdów Straży Granicznej podczas pełnienia służby związanej z ochroną granicy państwowej,
- 12) umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków nie związanych z ochroną przyrody, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z zapewnieniem porządku i bezpieczeństwa oraz znaków i urządzeń związanych z ochroną granicy państwowej,
- 13) zakłócania ciszy,
- 14) wykonywania lotów cywilnymi statkami powietrznymi poniżej 2000 m wysokości względnej nad obszarem chronionym, z wyjątkiem lotów patrolowych i interwencyjnych Lasów Państwowych, Państwowej Straży Pożarnej oraz Straży Granicznej,
- 15) używania lotni i motolotni bez zgody dyrektora Parku.

Zakazy, o których mowa powyżej nie dotyczą:

- 1) zabiegów ochronnych, hodowlanych, pielęgnacyjnych i konserwatorskich,
- 2) prowadzenia badań naukowych za zgodą dyrektora Parku,
- 3) prowadzenia akcji ratowniczych,
- 4) wykonywania zadań z zakresu ochrony granicy państwowej, bezpieczeństwa i porządku publicznego,
- 5) czynności związanych z dostosowaniem stanów liczebnych zwierzyny do potrzeb ochrony Parku.

Zgodnie z art. 15 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2009 r. Nr 151, poz. 1220 z późn. zm.) w parkach narodowych zabrania się:

- 1) budowy lub przebudowy obiektów budowlanych i urządzeń technicznych, z wyjątkiem obiektów i urządzeń służących celom parku narodowego albo rezerwatu przyrody,
- 2) chwytania lub zabijania dziko występujących zwierząt, zbierania lub niszczenia jaj, postaci młodocianych i form rozwojowych zwierząt, umyślnego płoszenia zwierząt kręgowych, zbierania poroży, niszczenia nor, gniazd, legowisk i innych schronień zwierząt oraz ich miejsc rozrodu,
- 3) polowania, z wyjątkiem obszarów wyznaczonych w planie ochrony lub zadaniach ochronnych ustanowionych dla rezerwatu przyrody,
- 4) pozyskiwania, niszczenia lub umyślnego uszkodzenia roślin oraz grzybów,
- 5) użytkowania, niszczenia, umyślnego uszkodzenia, zanieczyszczania i dokonywania zmian obiektów przyrodniczych, obszarów oraz zasobów, tworów i składników przyrody,

- 6) zmiany stosunków wodnych, regulacji rzek i potoków, jeżeli zmiany te nie służą ochronie przyrody,
- 7) pozyskiwania skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, minerałów i bursztynu,
- 8) niszczenia gleby lub zmiany przeznaczenia i użytkowania gruntów,
- 9) palenia ognisk i wyrobów tytoniowych oraz używania źródeł światła o otwartym płomieniu, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody - przez organ uznający obszar za rezerwat przyrody,
- 10) prowadzenia działalności wytwórczej, handlowej i rolniczej, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych w planie ochrony,
- 11) stosowania chemicznych i biologicznych środków ochrony roślin i nawozów,
- 12) zbioru dziko występujących roślin i grzybów oraz ich części, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody - przez organ uznający obszar za rezerwat przyrody,
- 13) amatorskiego połowu ryb, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych w planie ochrony lub zadaniach ochronnych,
- 14) ruchu pieszego, rowerowego, narciarskiego i jazdy konnej wierzchem, z wyjątkiem szlaków i tras narciarskich wyznaczonych przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody - przez organ uznający obszar za rezerwat przyrody,
- 15) wprowadzania psów na obszary objęte ochroną ścisłą i czynną, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych w planie ochrony oraz psów pasterskich wprowadzanych na obszary objęte ochroną czynną, na których plan ochrony albo zadania ochronne dopuszczają wypas,
- 16) wspinaczki, eksploracji jaskiń lub zbiorników wodnych, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody - przez organ uznający obszar za rezerwat przyrody,
- 17) ruchu pojazdów poza drogami publicznymi oraz poza drogami położonymi na nieruchomościach stanowiących własność parku narodowego lub będących w użytkowaniu wieczystym parków narodowych, wskazanymi przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody przez regionalnego dyrektora ochrony przyrody,
- 18) umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną przyrody, udostępnianiem parku albo rezerwatu przyrody, edukacją ekologiczną, z wyjątkiem znaków drogowych i innych znaków związanych z ochroną bezpieczeństwa i porządku powszechnego;
- 19) zakłócania ciszy,
- 20) używania łodzi motorowych i innego sprzętu motorowego, uprawiania sportów wodnych i motorowych, pływania i żeglowania, z wyjątkiem akwenów lub szlaków wyznaczonych przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody - przez organ uznający obszar za rezerwat przyrody,
- 21) wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu,
- 22) biwakowania, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody - przez organ uznający obszar za rezerwat przyrody,
- 23) prowadzenia badań naukowych - w parku narodowym bez zgody dyrektora parku, a w rezerwacie przyrody - bez zgody organu uznającego obszar za rezerwat przyrody,
- 24) wprowadzania gatunków roślin, zwierząt lub grzybów, bez zgody ministra właściwego do spraw środowiska,
- 25) wprowadzania organizmów genetycznie zmodyfikowanych,
- 26) organizacji imprez rekreacyjno-sportowych - w parku narodowym bez zgody dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody bez zgody organu uznającego obszar za rezerwat przyrody.

Powyższe zakazy nie dotyczą:

- 1) wykonywania zadań wynikających z planu ochrony lub zadań ochronnych,
- 2) prowadzenia akcji ratowniczej oraz działań związanych z bezpieczeństwem powszechnym,
- 3) wykonywania zadań z zakresu obronności kraju w przypadku zagrożenia bezpieczeństwa państwa,
- 4) obszarów objętych ochroną krajobrazową w trakcie ich gospodarczego wykorzystywania przez jednostki organizacyjne, osoby prawne lub fizyczne oraz wykonywania prawa własności, zgodnie z przepisami Kodeksu cywilnego.

5.1.2 Natura 2000 - obszar PLC 180001 "Bieszczady"

- Data utworzenia:
 - OSO 21 lipca 2004 r. (podstawa prawna - rozporządzenie Ministra Środowiska Dz.U. z 2011 r. Nr 25, poz. 133),
 - SOO projektowany, zaproponowany jako Obszar o Znaczeniu dla Wspólnoty (OZW) do Komisji Europejskiej w kwietniu 2004 r., zatwierdzony jako OZW 25 stycznia 2008 r.;
- Podstawa prawna funkcjonowania: ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody;
- Typ ostoi: C (powierzchnia wydzielonego OSO odpowiada wydzielonemu SOO);
- Powierzchnia ogólna: 111 519,5 ha;
- Powierzchnia na terenie gminy Lutowiska: 45 197,9 ha.

Obszar Natura 2000 Bieszczady obejmuje powierzchnię 111 519,5 ha położony jest na terenie gmin: Czarna (6002,2 ha), Lutowiska (45 197,9 ha), Komańcza (15 371,0 ha), Zagórz (1 850,6 ha), Baligród (8 983,0 ha), Cisna (28 729,4 ha) i Solina (5 385,4 ha). (za Dz.U. z 2011 r. Nr 25, poz. 133)

Obszar specjalnej ochrony ptaków „Bieszczady”

Celem utworzenia obszaru jest ochrona populacji dziko występujących gatunków ptaków, utrzymanie i zagospodarowanie ich naturalnych siedlisk zgodnie z wymogami ekologicznymi, przywracanie zniszczonych biotopów oraz tworzenie biotopów.

Występuje tu co najmniej 38 gatunków ptaków z Załącznika I Dyrektywy Ptasiej, 13 gatunków z Polskiej Czerwonej Księgi (PCK), a gniazdowanie stwierdzono w odniesieniu do około 150 gatunków ptaków.

W okresie lęgowym Obszar zasiedla: powyżej 1% populacji krajowej bociana czarnego, dzierzby czarnoczelnej, dzięcioła biało-grzbiatego, muchołówki białoszywej, orlika krzykliwego, orla przedniego, puchacza i trzmielojada, a co najmniej 1% populacji krajowej dzięcioła trójpalczastego, dzięcioła zielonosiwego, gadożera, głuszca, orzełka włochatego, puszczyka uralskiego, sóweczki, włośchatki, płochacza halnego, zaś w stosunkowo wysokim zagęszczeniu występują: bocian biały i derkacz.

Projektowany specjalny obszar ochrony siedlisk „Bieszczady”

Na obszarze stwierdzono występowanie 31 gatunków (w tym 5 priorytetowych) z Załącznika II Dyrektywy Siedliskowej. Liczne i dobrze zachowane są zbiorowiska roślinne, wśród nich endemiczne. Szczególnie cenne są zbiorowiska leśne (zwłaszcza buczyna karpacka) oraz unikatowe w Polsce zbiorowiska połoninowe. Łącznie stwierdzono tu występowanie 17 rodzajów siedlisk z Załącznika I Dyrektywy Siedliskowej.

5.1.3 Park Krajobrazowy Doliny Sanu

- Data utworzenia: 27 marca 1992 r. (Rozporządzenie Nr 18 Wojewody Krośnieńskiego z dnia 27 marca 1992 r.);
- Podstawa prawna funkcjonowania: Rozporządzenie Nr 61/05 Wojewody Podkarpackiego z dnia 16 czerwca 2005 r. w sprawie Parku Krajobrazowego Doliny Sanu (Dz.U. Woj. Podk. Nr 82 poz. 1386);
- Powierzchnia ogólna : 28 718 ha;
- Powierzchnia na terenie gminy Lutowiska: 22 323 ha (78% powierzchni parku);
- Cel utworzenia: zachowanie unikalnych walorów krajobrazowych i przyrodniczych terenów położonych w południowo-wschodniej części województwa podkarpackiego. Stanowi od północnego-wschodu naturalną otulinę dla Bieszczadzkiego Parku Narodowego.

Park Krajobrazowy Doliny Sanu wchodzi w skład Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery „Karpaty Wschodnie”. Należą do niego także Bieszczadzki Park Narodowy i Ciśniańsko-Wetliński Park Krajobrazowy (po stronie polskiej) oraz Użański Park Narodowy (po stronie ukraińskiej) i Narodowy Park Połoniny (po stronie słowackiej).

Park chroni dolinę Sanu od źródeł rzeki aż po Jezioro Solińskie. Stanowi od północnego wschodu naturalną otulinę Bieszczadzkiego Parku Narodowego. Najcenniejsze obszary parku objęte są ochroną

rezerwatową. Dolina Snu należy do najcenniejszych stanowisk rzadkiego gatunku węża Eskulapa. Park jest ostoją dla ponad 130 gatunków ptaków.

Bogactwo przyrodnicze parku wynika z dużej lesistości. Przeważa tu roślinność należąca do regła dolnego. Lasy to przeważnie duże kompleksy reglowej buczyny karpackiej, którą tworzy buk z domieszką jodły, rzadziej świerka i jawora. Flora naczyniowa liczy 806 gatunków, przy dużym udziale roślin górskich. Kończy się tu zasięg 12 gatunków wschodniokarpaccich (wężymord górski, olsza zielona, goździk skupiony, wilczomlec karpacki czy rzadkie w Bieszczadach: łączyga pośrednia i smotrawa okazała). Prócz lasów krajobraz jest urozmaicany poprzez bogate florystycznie łąki i torfowiska wysokie z reliktową żurawiną drobnolistną i chronionymi: borówką bagienną i rosiczką okrągłolistną. Ekosystemy torfowisk chronione są w rezerwach: „Zakole”, „Tarnawa”, „Litmirz”, „Łokieć” i „Dźwiniacz”.

Projekt Rozporządzenia Wojewody Podkarpackiego w sprawie ustanowienia planu ochrony dla Parku Krajobrazowego Doliny Sanu podaje następujące cele ochrony:

- dla przyrody nieożywionej:
 - a) zachowanie charakterystycznych i cennych obiektów przyrody nieożywionej,
 - b) zachowanie interesujących formacji geologicznych,
 - c) zachowanie w niezmienionej formie krajobrazu naturalnego,
 - d) dotrzymanie jakości czystości powietrza atmosferycznego, gleb oraz wód na niezmienionym poziomie;
- dla ekosystemów:
 - 1) ekosystemów leśnych:
 - a) zachowanie i ochrona procesów ekologicznych,
 - b) zachowanie naturalnych biocenoz i zoocenoz wraz z siedliskami,
 - c) ochrona zachowawcza gatunków ginących, rzadkich i osobliwych oraz ich siedlisk,
 - d) zachowanie mozaikowości środowiska leśnego,
 - e) utrzymanie korytarzy ekologicznych,
 - f) zachowanie strefy ekotonowej,
 - g) zapewnienie trwałego użytkowania lasów i rozwijanie wszechstronnej ich funkcji drogą zachowania stabilnych siedlisk,
 - h) zachowanie leśnych zasobów genetycznych, walorów krajobrazowych, cennych fragmentów przyrody,
 - i) utrzymanie odpowiedniego stanu sanitarnego drzewostanów;
 - 2) ekosystemów wodnych:
 - a) utrzymanie stałych i odpowiednich stosunków hydrologicznych,
 - b) utrzymanie w stanie naturalnym terenów źródliskowych,
 - c) utrzymanie w stanie naturalnym lub zbliżonym do stanu naturalnego koryt rzek i potoków,
 - d) ochrona zasobów wodnych wód płynących i stojących przed zanieczyszczeniem,
 - e) ochrona zachowawcza gatunków ginących i rzadkich oraz ich siedlisk;
 - 3) ekosystemów nieleśnych:
 - a) zachowanie strefy ekotonowej,
 - b) ochrona przed synantropizacją zbiorowisk naturalnych,
 - c) podniesienie chłonności gatunkowej zniszczonych i zubożałych siedlisk antropogenicznych,
 - d) zachowanie i restytucja roślinności higrofilnej,
 - e) ograniczanie zasięgu zbiorowisk ruderalnych,
 - f) ochrona zachowawcza gatunków ginących, rzadkich i osobliwych oraz ich siedlisk,
 - g) zachowanie mozaikowości środowiska nieleśnego;
- dla ochrony gatunków roślin i zwierząt chronionych oraz ich siedlisk:
 - a) zabezpieczenie dziko występujących roślin i zwierząt oraz ich siedlisk, w szczególności gatunków rzadko występujących, endemicznych, podatnych na zagrożenia i zagrożonych wyginięciem,

- b) utrzymanie wszystkich stanowisk gatunków roślin i zwierząt podlegających prawnej ochronie gatunkowej,
- c) zapewnienie ciągłości istnienia gatunków roślin i zwierząt wraz z siedliskami poprzez utrzymywanie lub przywracanie ich do właściwego stanu,
- d) zachowanie żerowisk,
- e) zachowanie ostoi i ciągów migracji;
- dla ochrony krajobrazów:
 - a) zachowanie istniejących walorów estetyczno – widokowych i różnorodności krajobrazowej oraz związanych z nimi elementów przyrodniczych, ukształtowanych przez siły przyrody lub w wyniku działalności człowieka,
 - b) zachowanie walorów historycznych związanych z występowaniem zabytków,
 - c) utrwalenie ich najwyższych wartości, przywracanie utraconych i kształtowanie nowych walorów,
 - d) wskazanie terenów o szczególnych walorach krajobrazowych predysponowanych do szczególnej ochrony i pielęgnacji, z układem ciągów i punktów widokowych do zachowania i udostępniania turystom,
 - e) wskazanie terenów zagrożonych degradacją i dewastacją krajobrazu oraz wprowadzenie odpowiednich działań eliminujących procesy degradacyjne;
- dla ochrony walorów kulturowych:
 - a) zachowanie i należyte utrzymanie obiektów wpisanych do rejestru zabytków,
 - b) zabezpieczenie istniejących obiektów oraz przywrócenie dawnej świetności obiektom, które uległy zniszczeniu,
 - c) udostępnianie istniejących zasobów kulturowych dla celów naukowych, krajoznawczych i edukacyjnych,
 - d) wskazanie niezinventaryzowanych cenniejszych obiektów i zespołów obiektów oraz wpisanie ich do rejestru zabytków,
 - e) wskazanie krajobrazów kulturowych i obiektów etnograficznych predysponowanych do objęcia ich różnymi formami ochrony prawnej.

5.1.4 Wschodniobeskidzki Obszar Chronionego Krajobrazu

- Data utworzenia: 1972 r.;
- Podstawa prawna funkcjonowania: Rozporządzenie Nr 54/05 Wojewody Podkarpackiego z dnia 30 maja 2005 r. w sprawie Wschodniobeskidzkiego Obszaru Chronionego Krajobrazu (Dz. U. Woj. Podk. Nr 149 poz. 2435);
- Powierzchnia ogólna: 99 667 ha.

Wschodniobeskidzki Obszar Chronionego Krajobrazu (WOCH) stanowi otulinę dla Parku Krajobrazowego Doliny Sanu. Rozciąga się na terenie gmin: Czarna, Lutowiska i Ustrzyki Dolne oraz Miasta Ustrzyki Dolne w powiecie bieszczadzkim, Gmin: Brzozów, Dydnia i Nozdrzec w powiecie brzozowskim, Gmin: Baligród, Lesko, Olszanica i Solina w powiecie leskim oraz Gmin: Komańcza, Sanok i Zagórz w powiecie sanockim. Od zachodu sięga aż po Oślavicę i Oslawę oraz otaczające lewy brzeg Sanu wzgórza od Głogowa po Warę. Od południa sąsiaduje ze Słowacją, od wschodu z Ukrainą. Obejmuje długie grzbiety w regularnym "rusztowym" układzie, poprzecinane wąskimi, głęboko wciętymi dolinami, które pokryte są zwartymi kompleksami leśnymi i rozległymi połoninami. Był na terenie Bieszczad pierwszą formą ochrony przyrody. W tej chwili obejmuje on niewielki procent z pierwotnego zasięgu. Są to głównie tereny najbardziej zurbanizowane, a głównym jego zadaniem jest stanowienie strefy zewnętrznej dla Parku Krajobrazowego Doliny Sanu oraz Parku Krajobrazowego Ciśniańsko – Wetlińskiego. Obejmuje on niewielką część gminy Lutowiska od północy, wraz z miejscowością Lutowiska.

W rozporządzeniu Nr 54/05 Wojewody Podkarpackiego z dnia 30 maja 2005 r. w sprawie Wschodniobeskidzkiego Obszaru Chronionego Krajobrazu ustalono ekosystemy, które powinny być objęte ochroną czynną:

- półnaturalne łąki kośne, należące głównie do rzędów Molinietalia i Arrhenatheretalia,
- półnaturalne pastwiska, należące głównie do rzędów Molinietalia i Arrhenatheretalia.

Wg art. 24 ust. 1 ustawy o ochronie przyrody (Dz. U. z 2009 r. Nr 151, poz. 1220 z późn. zm.) na obszarze chronionego krajobrazu obowiązują poniższe zakazy:

- 1) zabijania dziko występujących zwierząt, niszczenia ich nor, legowisk, innych schronień i miejsc rozrodu oraz tarlisk, złożonej ikry, z wyjątkiem amatorskiego połowu ryb oraz wykonywania czynności związanych z racjonalną gospodarką rolną, leśną, rybacką i łowiecką;
- 2) realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko;
- 3) likwidowania i niszczenia zadrzewień śródpolnych, przydrożnych i nadwodnych, jeżeli nie wynikają one z potrzeby ochrony przeciwpowodziowej i zapewnienia bezpieczeństwa ruchu drogowego lub wodnego lub budowy, odbudowy, utrzymania, remontów lub naprawy urządzeń wodnych;
- 4) wydobywania do celów gospodarczych skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, a także minerałów i bursztynu;
- 5) wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, z wyjątkiem prac związanych z zabezpieczeniem przeciwsztormowym, przeciwpowodziowym lub przeciwsuwiskowym lub utrzymaniem, budową, odbudową, naprawą lub remontem urządzeń wodnych;
- 6) dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli służą innym celom niż ochrona przyrody lub zrównoważone wykorzystanie użytków rolnych i leśnych oraz racjonalna gospodarka wodna lub rybacka;
- 7) likwidowania naturalnych zbiorników wodnych, starorzeczy i obszarów wodno-błotnych;
- 8) lokalizowania obiektów budowlanych w pasie szerokości 100 m od linii brzegów rzek, jezior i innych zbiorników wodnych, z wyjątkiem urządzeń wodnych oraz obiektów służących prowadzeniu racjonalnej gospodarki rolnej, leśnej lub rybackiej;
- 9) lokalizowania obiektów budowlanych w pasie szerokości 200 m od linii brzegów klifowych oraz w pasie technicznym brzegu morskiego.

Powyższe zakazy nie dotyczą realizacji inwestycji celu publicznego oraz zadań związanych z obronnością, bezpieczeństwem. Zakaz o którym mowa w art. 24 ust. 1 pkt 2 „nie dotyczy realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko, dla których przeprowadzona ocena oddziaływania na środowisko wykazała brak znacząco negatywnego wpływu na ochronę przyrody obszaru chronionego krajobrazu.”

5.1.5 Rezerwaty przyrody

Rezerwat przyrody Zakole

- Data utworzenia: 10 grudnia 1970 r. (Zarządzenie Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego, M.P. r. Nr 3, poz. 20);
- Powierzchnia ogólna: 5,25 ha;
- Typ rezerwatu: torfowiskowy, ochrona ścisła;
- Cel utworzenia: zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych zespołów pierwotnej roślinności torfowiskowej;
- Przedmiot ochrony: prawidłowo wykształcone torfowisko wysokie i przejściowe wraz z zespołami charakterystycznej roślinności. Położony w miejscowości Smolnik, gmina Lutowiska, Nadleśnictwo Stuposiany, oddz. 1d, leśnictwo Czereszenka.

Położony jest na obszarze obrębu ewidencyjnego Żurawin, w pobliżu koryta Sanu. Obejmuje grunt stanowiący własność Skarbu Państwa znajdujący się w zarządzie Nadleśnictwa Stuposiany, Leśnictwo Czereszenka obręb Stuposiany.

Rezerwat zachował cenne walory przyrodnicze i krajobrazowe. Znajdują tu ostoję liczne gatunki zwierząt; szczególnie interesująca jest flora, z kilkunastoma objętymi ochroną gatunkami.

Rezerwat przyrody „Hulskie im. Stefana Myczkowskiego”

- Data utworzenia: 24 listopada 1983 r. (Zarządzenie Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z (M. P. Nr 39, poz. 230);
- Powierzchnia ogólna: 189,87 ha;
- Typ rezerwatu: leśny, ochronie ścisłej podlega 184,81 ha, ochronie częściowej 5,06 ha;
- Cel utworzenia: zachowanie fragmentu starodrzewu z głównymi zespołami leśnymi, charakterystycznymi dla pasma Otrytu, różnorodnych form morfologicznych oraz stanowisk rzadkich i chronionych gatunków roślin i zwierząt;
- Przedmiot ochrony: ochrona lasu bukowego i jodłowo-bukowego (buczyna karpacka), jednego z najbogatszych w Bieszczadach skupisk fauny rozsianej na dwóch piętrach roślinnych oraz ostoi rysia, żbika, wilka, niedźwiedzia brunatnego a także orla przedniego i orlika.

Rezerwat „Hulskie” znajduje się na północnych stokach pasma Otryt, obejmując teren od szczytu pasma, niemal do przepływającego w dolinie Sanu. Nazwa wzięta od pobliskiego szczytu Hulskie (846m n.p.m.), którego część zboczy przypada także na teren rezerwatu.

Na terenie rezerwatu znajduje się ścieżka przyrodniczo-dydaktyczna o długości 3 km. Jej trasa prowadzi przez parowy i obszary źródliskowe stwarzając wiele okazji do podziwiania pomnikowych buków i jodeł. Najstarsze mają ponad 30 metrów wysokości, a ich wiek dochodzi do 200 lat.

Rezerwat przyrody "Krywe"

- Data utworzenia: 8 lipca 1991 r. (Zarządzenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa M.P. Nr 25, poz. 172);
- Powierzchnia ogólna: 511,73 ha ha;
- Typ rezerwatu: krajobrazowy, ochrona częściowa;
- Cel utworzenia: zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i krajobrazowych przełomowego fragmentu doliny Sanu pod pasmem Otrytu z wieloma interesującymi zbiorowiskami roślinnymi oraz stanowiskami rzadkich roślin i zwierząt;
- Przedmiot ochrony: ochrona przełomowego fragmentu doliny Sanu pod pasmem Otrytu z wieloma interesującymi zbiorowiskami roślinnymi oraz rzadkimi gatunkami roślin i zwierząt, m.in. z jedynie tu występującym stanowiskiem węża Eskulapa.

Krywe to największy rezerwat w polskich Bieszczadach. Utworzono go po obu stronach przełomowego odcinka Sanu pomiędzy ujściem potoku o nazwie Hulski, a mostem w Rajskim. Położony na terenie trzech nieistniejących już wsi Krywe, Tworylne i Tworylczyk w gminie Czarna i Lutowiska.

Rezerwat Przyrody Śnieżycy wiosenna w Dwerniczku

- Data utworzenia: 21 sierpnia 2001 r. (Rozporządzenie Wojewody Podkarpackiego, Dz. Urz. Woj. Podkarpackiego Nr 67, poz. 1185);
- Powierzchnia ogólna: 4,94 ha;
- Typ rezerwatu: florystyczny, ochrona częściowa;
- Cel utworzenia: zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych bogatego stanowiska śnieżycy wiosennej w odmianie karpackiej oraz zbiorowiska łąkowe z bogatą florą gatunków chronionych i rzadkich.

Rezerwat jest położony w miejscowości Dwerniczek na terenie gminy Lutowiska, Nadleśnictwo Lutowiska, obręb Lutowiska.

Utworzenie rezerwatu „Śnieżycy wiosenna w Dwerniczku” podyktowane było potrzebą ochrony naturalnego stanowiska śnieżycy wiosennej (*Leucoium vernum*), gatunku objętego ochroną.

Obszar ten podlega administracji RDLP w Krośnie, Nadleśnictwo Lutowiska, Leśnictwo Dwerniczek.

Zgodnie z aktem powołującym na obszarze rezerwatu zabrania się:

- 1) wysypywania, zakopywania i wylewania odpadów lub innych nieczystości, innego zanieczyszczania wód, gleby oraz powietrza,
- 2) zmiany stosunków wodnych, jeżeli służą one celom innym niż ochronne,
- 3) wydobywania skał i minerałów,
- 4) niszczenia gleby lub zmiany sposobu jej użytkowania,
- 5) palenia ognisk,
- 6) zbioru dziko rosnących roślin, grzybów oraz ich części,
- 7) biwakowania,
- 8) prowadzenia badań naukowych bez zgody wojewody.

Rezerwaty przyrody: Dźwiniacz, Tarnawa, Łokieć, Litmirz zostały włączone w granice BdPN:

- **Dźwiniacz** - rezerwat utworzony 1987 roku, powierzchnia 10,51 ha. Miejscowość Dźwiniacz. Rezerwat leży w meandrze rzeki San. Ochronie podlega torfowisko wysokie. Osobliwością rezerwatu jest świerk rozmnażający się wegetatywnie,
- **Tarnawa** - pow. 34,4 ha. Rezerwat utworzony w 1976 r. położony w górnej części doliny Sanu, w rejonie nie istniejącej obecnie wsi Tarnawa Wyżna. Został utworzony w celu ochrony dwóch torfowisk wysokich o powierzchni 15,60 ha i 18,80 ha,
- **Łokieć** - rezerwat utworzony w 1987 roku, powierzchnia 10,28 ha. Ochronie podlega torfowisko wysokie w miejscowości Łokieć,
- **Litmirz** - rezerwat torfowisk utworzony w 1976 roku, powierzchnia 13,0 ha. Miejscowość Sokoliki, rezerwat leży na lewym brzegu potoku Litmirz. Chroni się tu charakterystyczne dla torfowisk wysokich zespoły roślinności.

5.1.6 Zespoły przyrodniczo - krajobrazowe

Wieś Smolnik

- Data utworzenia: 27 kwietnia 2000 r. (Uchwała Nr XVII/91/2000 Rady Gminy Lutowiska);

Położony jest na działkach nr: 6/1, 7 i 15 oraz na części działki nr 14/7 we wsi Smolnik. Zespół PK „Wieś Smolnik” obejmuje między innymi:

- dawną cerkiew greko-katolicką z 1791 roku,
- cmentarz grzebalny z zachowanymi kilkoma nagrobkami z początku XX w.,
- dwa kamienne cokoły krzyży przydrożnych, (położone na zachód od cerkwi przy starej drodze),
- fundamenty tartaku wodnego z 1 poł. XX w.

Wieś Krywe

- Data utworzenia: 27 kwietnia 2000 r. (Uchwała Nr XVII/91/2000 Rady Gminy Lutowiska);
- Powierzchnia ogólna: 208,03 ha.

Położony jest na dz. nr 7, 8, 9,10, 11,12, 13,16, 17, 18, 19, 20, 21,22, 23, 24/5, 27 w obrębie Krywe. Ochroną objęto:

- Kamienne ruiny zabudowań dworskich z XIX w,
- Ruiny murowanej cerkwi greckokatolickiej z 1842 r.,
- Ruiny murowanej dzwonnicy przycerkiewnej z n poł. XIX w.,
- Czytelne w terenie ślady po zabudowie nieistniejącej wsi Krywe (kamienne piwnice, podmurówki, drogi, starodrzew).

Cerkiew w Hulskiem

- Data utworzenia: 27 kwietnia 2000 r. (Uchwała Nr XVII/91/2000 Rady Gminy Lutowiska);
- Powierzchnia ogólna: 23,93 ha.

Położony na części działki nr 86/2/267 we wsi Zatwarnica. Ochroną objęto pozostałości cerkwi wraz z najbliższym otoczeniem.

Młyn w Hulskiem

- Data utworzenia: 27 kwietnia 2000 r. (Uchwała Nr XVII/91/2000 Rady Gminy Lutowiska);
- Powierzchnia ogólna: 0,80 ha.

Położony na części działki nr 84/263 we wsi Zatwarnica. Zespół stanowi własność Skarbu Państwa - Nadleśnictwo Lutowiska. Ochroną objęto pozostałości młyna wodnego wraz z jego najbliższym otoczeniem.

Cmentarz w Stuposianach

- Data utworzenia: 27 kwietnia 2000 r. (Uchwała Nr XVII/91/2000 Rady Gminy Lutowiska).

Położony na części działki nr 16 B we wsi Stuposiany. Ochroną objęte zostały: cmentarz cerkiewny z zachowanymi siedmioma nagrobkami kamiennymi z XIX i XX w.

Cmentarz w Ruskiem

- Data utworzenia: 27 kwietnia 2000 r. (Uchwała Nr XVII/91/2000 Rady Gminy Lutowiska).

Położony na części działki nr 129 położonej we wsi Chmiel. Miejsce po cmentarzu cerkiewnym z połowy XIX w.

Młyn w Dwerniku

- Data utworzenia: 27 kwietnia 2000 r. (Uchwała Nr XVII/91/2000 Rady Gminy Lutowiska).

Położony na części działki nr: 119, 121 i 125 we wsi Dwernik. Obejmuje ruiny młyna wodnego z 1852 wraz z fundamentami tartaku parowego z początku XX w.

Na terenie ww. zespołów obowiązują zakazy określone w par. 2 Uchwała Nr XVII/91/2000 Rady Gminy Lutowisk z dnia 27 kwietnia 2000 r.:

- 1) Chwywania, płoszenia i zabijania dziko żyjących zwierząt za wyjątkiem polowań na zwierzynę objętą łowieckim planem hodowlanym: niszczenia nor i legowisk zwierzęcych, gniazd ptasich i wybierania jaj,
- 2) pozyskiwania, niszczenia lub uszkodzenia drzew i innych roślin,
- 3) wysypywania, zakopywania i wylewania odpadów lub innych nieczystości, innego zanieczyszczania wód oraz gleby,
- 4) zmiany stosunków wodnych, regulacji rzek i potoków,
- 5) wydobywania skał, minerałów i torfu oraz poboru kruszywa,
- 6) niszczenia gleby,
- 7) prowadzenia działalności przemysłowej i rolniczej z wyjątkiem działalności hodowlanej na gruntach stanowiących własność prywatną w przypadku ZPK „Wieś Smolnik” oraz na gruntach do tego przeznaczonych w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego w przypadku ZPK „Wieś Krywe”,
- 8) mieszczanie tablic, napisów, ogłoszeń reklamowanych i innych znaków nie związanych z ochroną zespołu przyrodniczo - krajobrazowego: z wyjątkiem znaków drogowych i innych znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa,
- 9) zakłócania ciszy,
- 10) budowy lub rozbudowy obiektów budowlanych, linii komunikacyjnych, urządzeń lub instalacji,
- 11) biwakowania i rozpalania ognisk z wyjątkiem miejsc do tego wyznaczonych w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego w przypadku ZPK „Wieś Krywe”,
- 12) dokonywania jakichkolwiek zmian (w tym: burzenia, przemieszczania niszczenia, rozkopywania a także odnawiania, rekonstruowania, zabudowywania, odbudowywania oraz zdobienia) obiektów pochodzących sprzed 1945 roku bez pisemnego zezwolenia Urzędu Gminy Lutowiska – a w przypadku obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych również bez zezwolenia właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

5.1.7 Użytki ekologiczne

Użytki ekologiczne na terenie gminy Lutowiska znajdują się w Nadleśnictwie Lutowiska, obręb Dwernik i zajmują łącznie powierzchnię 877,37 ha. Są to:

- Hulskie o pow. 385,99 ha – użytek uznany w celu ochrony i zachowania walorów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych. Jest to teren dawnej wsi,
- Krywe o pow. 491,38 ha – użytek uznany w celu zachowania krajobrazu, szaty roślinnej i gruntu dawnej wsi Krywe.

Data utworzenia: 25 maja 1994 r. (Uchwała Nr XXVIII/130/94 Rady Gminy Lutowiska).

5.1.8 Pomniki przyrody

Tabela 13 Ewidencja pomników przyrody powołanych Uchwałą Rady Gminy Lutowiska Nr XVIII/103/97r i Uchwałą nr XXVII/156/98

Lp.	Opis pomnika przyrody	Nr działki	Właściciel działki	Uwagi
1.	Lipa drobnolistna - wys. ok. 25m, obwód pnia 610 cm	38 Ar - Lutowiska	Nadleśnictwo Lutowiska	
2.	Lipa drobnolistna - wys. ok. 24m, obwód pnia 455cm	57c - Skorodne (Kaczmarówka)	Nadleśnictwo Lutowiska	
3.	Jałowiec pospolity - wys. ok.6,30m. obwód pnia 65 cm	Oddział 18c- leśnictwo Krywe	Nadleśnictwo Lutowiska	
4.	Buk zwyczajny- wys. ok. 28m, obwód pnia 370cm	Oddział 140 b- leśnictwo Chmiel	Nadleśnictwo Lutowiska	
5.	Buk zwyczajny - wys. ok. 28m, obwód pnia 422cm	Oddział 140 b- leśnictwo Chmiel	Nadleśnictwo Lutowiska	
6.	Buk zwyczajny - wys. ok. 28m, obwód pnia 380cm	Oddział 140 b - leśnictwo Chmiel	Nadleśnictwo Lutowiska	
7.	Buk zwyczajny - wys. ok. 28m, obwód pnia 434 cm	Oddział 140 b- leśnictwo Chmiel	Nadleśnictwo Lutowiska	
8.	Buk zwyczajny - wys. ok.28m. obwód pnia 326cm	Oddział 140 b- leśnictwo Chmiel	Nadleśnictwo Lutowiska	
9.	Buk zwyczajny - wys. ok. 28m, obwód pnia 306cm	Oddział 140 b- leśnictwo Chmiel	Nadleśnictwo Lutowiska	
10.	Buk zwyczajny- wys. ok.. 28m, obwód pnia 460cm - wiek ok. 160lat	Oddział 131 j/l 32k - leśnictwo Dwerniczek	Nadleśnictwo Lutowiska	
11.	Buk zwyczajny - wys. ok. 30m, obwód pnia 460 cm	Oddział 131 j - leśnictwo Dwerniczek	Nadleśnictwo Lutowiska	
12.	Jałowiec pospolity - wys. ok. 10m, obwód pnia 48 cm	Oddział 131 j- leśnictwo Dwerniczek	Nadleśnictwo Lutowiska	
13.	Jałowiec pospolity - wys. ok. 12m. obwód pnia 47 cm	Oddział 131 j- leśnictwo Dwerniczek	Nadleśnictwo Lutowiska	
14.	Jodła pospolita -wys. 40m, obwód pnia 390cm	Oddział 63a - leśnictwo Jawornik	Nadleśnictwo Lutowiska	
15.	Jodła pospolita - wys. 40in. obwód pnia 390cm	Oddział 63a- leśnictwo Jawornik	Nadleśnictwo Lutowiska	
16.	Jodła pospolita-wys.40m, obwód pnia 300cm	Oddział 63a - leśnictwo Jawornik	Nadleśnictwo Lutowiska	

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY LUTOWISKA
CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

Lp.	Opis pomnika przyrody	Nr działki	Właściciel działki	Uwagi
17.	Jałowiec pospolity- wys. ok. 9 m, obwód pnia 61cm	Oddział 53a- leśnictwo Jawornik	Nadleśnictwo Lutowiska	
18.	Dąb wys. ok 24m. obwód pnia 382cm	Oddział 75 a - leśnictwo Skorodne	Nadleśnictwo Lutowiska	
19.	Ściana skalna w Krywem po nieczynnym kamieniołomie	Oddział 149 i- oddział Sękowiec	Nadleśnictwo Lutowiska	
20.	Część szczytowa góry Dwernik-Kamień -1004 m	---	Nadleśnictwo Lutowiska	
21.	Wodospad na Hylatym- ok.2 km w górę potoku od miejscowości Zatwarnie a	Oddział 80a - leśnictwo Jawornik	Nadleśnictwo Lutowiska	
22.	Lipa drobnolistna - wys. ok. 22m. obwód pnia 410 cm	457	BdPn	Stan b. dobry
23.	Lipa drobnolistna - wys. ok. 33m, obwód pnia 380cm	457	BdPN	Stan b. dobry
24.	Lipa drobnolistna - wys. ok. 35m, obwód pnia 500 cm	457	BdPN	Stan b. dobry
25.	Lipa drobnolistna - wys. ok.35m, obwód pnia 400 cm	457	BdPN	Stan b. dobry
26.	Lipa drobnolistna - wys. ok.35m, obwód pnia 490 cm	457	BdPN	Stan b. dobry
27.	Lipa drobnolistna - wys. ok. 30m, obwód pnia 450 cm	77/2 - Skorodne (Pawłówka)	Kazimierz Garstka	Stan drzewa średni /złamany konar/
28.	Lipa drobnolistna - wys. ok. 26m, obwód pnia 450 cm	67/1 -Skorodne (Pawłówka)	AWRSP	Wł. P. Kazimierz Garstka Stan drzewa dobry
29.	Lipa drobnolistna - wys. ok.27m, obwód pnia 640cm	63- Skorodne	AWRSP	Wł. Pana Kazimierz Garstka Stan drzewa dobry
30.	Lipa drobnolistna — wys. ok. 23m, obwód pnia 420 cm.	7 - Beniowa	Bieszczadzki Park Narodowy	Stan dobry
31.	Wiąz górski - wys. ok. 25m, obwód pnia 380cm	7- Beniowa	Bieszczadzki Park Narodowy	Stan dobry
32.	Wiąz górski - wys. 27m. obwód pnia 395cm	Oddział 1f-Bereżki	Bieszczadzki Park Narodowy	Stan dobry
33.	Lipa drobnolistna - wys.29m. obwód pnia 282cm	5/16 - Ustrzyki Górne	BdPN	

Zródło: Dane udostępnione przez UG. w Lutowiskach

W stosunku do pomników przyrody ożywionej Uchwała Nr XXVII/156/98 Rady Gminy Lutowisk z dnia 17 czerwca 1998 r. wprowadza poniższe zakazy:

- 1) Przycinania, niszczenia lub uszkodzenia,
- 2) Zmiany stosunków wodnych w sąsiedztwie drzew,
- 3) Zrywania pączków, kwiatów, owoców i liści,
- 4) Zalesiania terenu w bezpośrednim sąsiedztwie chronionych drzew i krzewów,

- 5) Zanieczyszczanie terenu wokół drzew oraz wzniesienie ognia w odległości mniejszej niż 30 metrów,
 - 1) Biwakowania w odległości mniejszej niż 50 metrów,
 - 2) Umieszczania ogłoszeń i innych znaków nie związanych z ochroną,
 - 3) Wchodzenia na drzewa.

W stosunku do tworów przyrody nieożywionej w/w uchwała wprowadza poniższe zakazy:

- 1) Polowania i wędkowania,
- 2) Wydobywania i odłamywania skał,
- 3) Zmiany stosunków wodnych i regulacji potoku na całej jego długości,
- 4) Palenie ognisk w odległości nie mniejszej niż 30 m od obiektu chronionego,
- 5) Biwakowania w odległości mniejszej niż 50 m,
- 6) Umieszczania napisów, rysunków, tablic, ogłoszeń i innych znaków nie związanych z ochroną,
- 7) Zanieczyszczenia wód i gleby.

5.1.9 Strefy ochrony ostoi i stanowisk grzybów objętych ochroną gatunkową lub ostoi, miejsc rozrodu i regularnego przebywania zwierząt objętych ochroną gatunkową

Tabela 14 Rejestr stref ochrony (stan na 07.09.2012 r.)

Lp.	Gatunek	Lokalizacja miejsca rozrodu (gniazda)	Strefa ochrony całorocznej obejmuje oddziały:	Strefa ochrony okresowej obejmuje oddziały:	Akt powołujący
Nadleśnictwo Lutowiska					
1	Orzeł przedni <i>Aquila chrysaetos</i>	obręb Dwernik leśnictwo Hulskie	95c (część), 95b (część)	95c (część), 95b (część), 94w	decyzja nr RDOŚ-18-WPN-6631-1-10/10/rn Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Rzeszowie z dnia 19 kwietnia 2010 r. w sprawie ustalenia stref ochrony ostoi, miejsc rozrodu i regularnego przebywania zwierząt objętych ochroną gatunkową
2	Orzeł przedni <i>Aquila chrysaetos</i>	Obręb Dwernik Leśnictwo Hulskie	94x, 94y	95c (część); 94w (część)	decyzja nr WPN.6442.10.2011.RN-2 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Rzeszowie z dnia 28 lipca 2011 r. w sprawie ustalenia stref ochrony ostoi, miejsc rozrodu i regularnego przebywania zwierząt objętych ochroną gatunkową
3	Bocian czarny <i>Ciconia nigra</i>	obręb Dwernik leśnictwo Dwernik	teren w promieniu 100 m od gniazda znajdującego się w oddziale 34d	teren w promieniu 500 m od gniazda znajdującego się w oddziale 34d	zarządzenie nr 17/2002 Wojewody Podkarpackiego z dnia 29 stycznia 2002 r. w sprawie wyznaczenia granic miejsc rozrodu i regularnego przebywania gatunków zwierząt chronionych
4	Bocian czarny <i>Ciconia nigra</i>	obręb Lutowiska leśnictwo Krywka	36Af	36Ad	decyzja nr WPN.6442.13.2011.RN-2 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Rzeszowie z dnia 11 października 2011 r. dotycząca zmiany numeracji oddziału leśnego w sprawie ustalenia stref ochrony ostoi, miejsc rozrodu i regularnego przebywania zwierząt objętych ochroną gatunkową

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY LUTOWISKA
CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

Lp.	Gatunek	Lokalizacja miejsca rozrodu (gniazda)	Strefa ochrony całorocznej obejmuje oddziały:	Strefa ochrony okresowej obejmuje oddziały:	Akt powołujący
5	Bocian czarny <i>Ciconia nigra</i>	obręb Lutowiska leśnictwo Krywka	teren w promieniu 100 m od gniazda znajdującego się w oddziale 39c	teren w promieniu 500 m od gniazda znajdującego się w oddziale 39c	zarządzenie nr 17/2002 Wojewody Podkarpackiego z dnia 29 stycznia 2002 r. w sprawie wyznaczenia granic miejsc rozrodu i regularnego przebywania gatunków zwierząt chronionych
6	Orlik krzykliwy <i>Aquila pomarina</i>	obręb Lutowiska leśnictwo Krywka	36Af	36Ad	decyzja nr WPN.6442.13.2011.RN-2 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Rzeszowie z dnia 11 października 2011 r. dotycząca zmiany numeracji oddziału leśnego w sprawie ustalenia stref ochrony ostoi, miejsc rozrodu i regularnego przebywania zwierząt objętych ochroną gatunkową
7	Orlik krzykliwy <i>Aquila</i>	obręb Lutowiska leśnictwo Sękowiec	146Ab (część), 147a (część), 148a (część), 148Aa (część)	146Ab (część), 147a (część), 148Aa (część), 148Ab	zarządzenie nr 17/2002 Wojewody Podkarpackiego z dnia 29 stycznia 2002 r. w sprawie wyznaczenia granic miejsc rozrodu i regularnego przebywania gatunków zwierząt chronionych
8	Orlik krzykliwy <i>Aquila</i>	obręb Lutowiska leśnictwo Skorodne	60c (część), 61b (część)	60b (część), 60c (część), 61a (część), 61b (część)	zarządzenie nr 17/2002 Wojewody Podkarpackiego z dnia 29 stycznia 2002 r. w sprawie wyznaczenia granic miejsc rozrodu i regularnego przebywania gatunków zwierząt chronionych
9	Wąż Eskulapa <i>Elaphe longissima</i>	obręb Dwernik leśnictwo Jawornik	teren w promieniu 200 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 56	teren w promieniu 500 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 56	zarządzenie nr 17/2002 Wojewody Podkarpackiego z dnia 29 stycznia 2002 r. w sprawie wyznaczenia granic miejsc rozrodu i regularnego przebywania gatunków zwierząt chronionych
10	Wąż Eskulapa <i>Elaphe longissima</i>	obręb Lutowiska leśnictwo Dwerniczek	teren w promieniu 200 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 130	teren w promieniu 500 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 130	zarządzenie nr 17/2002 Wojewody Podkarpackiego z dnia 29 stycznia 2002 r. w sprawie wyznaczenia granic miejsc rozrodu i regularnego przebywania gatunków zwierząt chronionych
11	Wąż Eskulapa <i>Elaphe longissima</i>	obręb Dwernik leśnictwo Hulskie	teren w promieniu 200 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 74	teren w promieniu 500 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 74	zarządzenie nr 17/2002 Wojewody Podkarpackiego z dnia 29 stycznia 2002 r. w sprawie wyznaczenia granic miejsc rozrodu i regularnego przebywania gatunków zwierząt chronionych

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY LUTOWISKA
CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

Lp.	Gatunek	Lokalizacja miejsca rozrodu (gniazda)	Strefa ochrony całorocznej obejmuje oddziały:	Strefa ochrony okresowej obejmuje oddziały:	Akt powołujący
12	Wąż Eskulapa <i>Elaphe longissima</i>	obręb Dwernik leśnictwo Hulskie	teren w promieniu 200 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 75	teren w promieniu 500 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 75	zarządzenie nr 17/2002 Wojewody Podkarpackiego z dnia 29 stycznia 2002 r. w sprawie wyznaczenia granic miejsc rozrodu i regularnego przebywania gatunków zwierząt chronionych
13	Wąż Eskulapa <i>Elaphe longissima</i>	obręb Dwernik leśnictwo Hulskie	teren w promieniu 200 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 90	teren w promieniu 500 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 90	zarządzenie nr 17/2002 Wojewody Podkarpackiego z dnia 29 stycznia 2002 r. w sprawie wyznaczenia granic miejsc rozrodu i regularnego przebywania gatunków zwierząt chronionych
14	Wąż Eskulapa <i>Elaphe longissima</i>	obręb Dwernik leśnictwo Hulskie	teren w promieniu 200 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 96	teren w promieniu 500 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 96	zarządzenie nr 17/2002 Wojewody Podkarpackiego z dnia 29 stycznia 2002 r. w sprawie wyznaczenia granic miejsc rozrodu i regularnego przebywania gatunków zwierząt chronionych
15	Wąż Eskulapa <i>Elaphe longissima</i>	obręb Dwernik leśnictwo Jawornik	teren w promieniu 200 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 54	teren w promieniu 500 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 54	zarządzenie nr 17/2002 Wojewody Podkarpackiego z dnia 29 stycznia 2002 r. w sprawie wyznaczenia granic miejsc rozrodu i regularnego przebywania gatunków zwierząt chronionych
16	Wąż Eskulapa <i>Elaphe longissima</i>	obręb Dwernik leśnictwo Jawornik	teren w promieniu 200 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 55	teren w promieniu 500 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 55	zarządzenie nr 17/2002 Wojewody Podkarpackiego z dnia 29 stycznia 2002 r. w sprawie wyznaczenia granic miejsc rozrodu i regularnego przebywania gatunków zwierząt chronionych
17	Wąż Eskulapa <i>Elaphe longissima</i>	obręb Dwernik leśnictwo Jawornik	teren w promieniu 200 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 67	teren w promieniu 500 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 67	zarządzenie nr 17/2002 Wojewody Podkarpackiego z dnia 29 stycznia 2002 r. w sprawie wyznaczenia granic miejsc rozrodu i regularnego przebywania gatunków zwierząt chronionych
18	Wąż Eskulapa <i>Elaphe longissima</i>	obręb Dwernik leśnictwo Tworylczyk	teren w promieniu 200 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 99	teren w promieniu 500 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 99	zarządzenie nr 17/2002 Wojewody Podkarpackiego z dnia 29 stycznia 2002 r. w sprawie wyznaczenia granic miejsc rozrodu i regularnego przebywania gatunków zwierząt chronionych

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY LUTOWISKA
CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

Lp.	Gatunek	Lokalizacja miejsca rozrodu (gniazda)	Strefa ochrony calorocznej obejmuje oddziały:	Strefa ochrony okresowej obejmuje oddziały:	Akt powołujący
19	Wąż Eskulapa <i>Elaphe longissima</i>	obręb Lutowiska leśnictwo Chmiel	teren w promieniu 200 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 167	teren w promieniu 500 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 167	zarządzenie nr 17/2002 Wojewody Podkarpackiego z dnia 29 stycznia 2002 r. w sprawie wyznaczenia granic miejsc rozrodu i regularnego przebywania gatunków zwierząt chronionych
20	Wąż Eskulapa <i>Elaphe longissima</i>	obręb Lutowiska leśnictwo Sękowiec	teren w promieniu 200 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 147	teren w promieniu 500 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 147	zarządzenie nr 17/2002 Wojewody Podkarpackiego z dnia 29 stycznia 2002 r. w sprawie wyznaczenia granic miejsc rozrodu i regularnego przebywania gatunków zwierząt chronionych
21	Wąż Eskulapa <i>Elaphe longissima</i>	obręb Lutowiska leśnictwo Sękowiec	teren w promieniu 200 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 149	teren w promieniu 500 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 149	zarządzenie nr 17/2002 Wojewody Podkarpackiego z dnia 29 stycznia 2002 r. w sprawie wyznaczenia granic miejsc rozrodu i regularnego przebywania gatunków zwierząt chronionych
22	Wąż Eskulapa <i>Elaphe longissima</i>	obręb Lutowiska leśnictwo Sękowiec	teren w promieniu 200 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 150	teren w promieniu 500 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 150	zarządzenie nr 17/2002 Wojewody Podkarpackiego z dnia 29 stycznia 2002 r. w sprawie wyznaczenia granic miejsc rozrodu i regularnego przebywania gatunków zwierząt chronionych
23	Wąż Eskulapa <i>Elaphe longissima</i>	obręb Lutowiska leśnictwo Sękowiec	teren w promieniu 200 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 151	teren w promieniu 500 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 151	zarządzenie nr 17/2002 Wojewody Podkarpackiego z dnia 29 stycznia 2002 r. w sprawie wyznaczenia granic miejsc rozrodu i regularnego przebywania gatunków zwierząt chronionych
24	Wąż Eskulapa <i>Elaphe longissima</i>	obręb Lutowiska leśnictwo Sękowiec	teren w promieniu 200 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 161	teren w promieniu 500 m od miejsca rozrodu i regularnego przebywania znajdującego się w oddziale 161	zarządzenie nr 17/2002 Wojewody Podkarpackiego z dnia 29 stycznia 2002 r. w sprawie wyznaczenia granic miejsc rozrodu i regularnego przebywania gatunków zwierząt chronionych
Nadleśnictwo Stuposiany					
25	Orlik krzykliwy <i>Aquila pomarina</i>	obręb Stuposiany leśnictwo Muczne	37b, 37c, 37a (część)	38c, 39c, 54a	zarządzenie nr 17/2002 Wojewody Podkarpackiego z dnia 29 stycznia 2002 r. w sprawie wyznaczenia granic miejsc rozrodu i regularnego przebywania gatunków zwierząt chronionych

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY LUTOWISKA
CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

Lp.	Gatunek	Lokalizacja miejsca rozrodu (gniazda)	Strefa ochrony całorocznej obejmuje oddziały:	Strefa ochrony okresowej obejmuje oddziały:	Akt powołujący
26	Orlik krzykliwy <i>Aquila pomarina</i>	obręb leśnictwo Czereszanka	teren w promieniu 100 m od gniazda znajdującego się na skraju oddz. 7, 8 i 14	teren w promieniu 500 m od gniazda znajdującego się na skraju oddz. 7, 8 i 14	zarządzenie nr 17/2002 Wojewody Podkarpackiego z dnia 29 stycznia 2002 r. w sprawie wyznaczenia granic miejsc rozrodu i regularnego przebywania gatunków zwierząt chronionych
27	Granicznik płucnik <i>Lobaria pulmonaria</i>	Leśnictwo Muczne	oddz. 140a (część) strefa o promieniu do 30 m dochodząca od strony zachodniej do granicy wydzielenia z oddz. 140b	nie dotyczy	decyzja nr WPN.6442.12.2011.RN-2 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Rzeszowie z dnia 12 października 2011 r. w sprawie ustalenia stref ochrony ostoi i stanowisk grzybów objętych ochroną gatunkową
28	Granicznik płucnik <i>Lobaria pulmonaria</i>	Leśnictwo Procisne	oddz. 82b (część) strefa o promieniu do 40 m	nie dotyczy	decyzja nr WPN.6442.12.2011.RN-2 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Rzeszowie z dnia 12 października 2011 r. w sprawie ustalenia stref ochrony ostoi i stanowisk grzybów objętych ochroną gatunkową

Źródło: Rejestr stref ochrony ostoi prowadzony przez RDOŚ w Rzeszowie

W/w strefy zostały ustanowione na podstawie:

1. ustawy z dnia 16 października 1991 r. o ochronie przyrody, która utraciła moc – dotyczy stref ostoi ustanowionych na podstawie Zarządzenia Wojewody Podkarpackiego z 2002 r.;
2. obowiązującej ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody – pozostałe strefy.

Zgodnie z art. 156 strefy ochrony ostoi, miejsc rozrodu i regularnego przebywania zwierząt gatunków chronionych ustanowione przed wejściem w życie obowiązującej w dniu dzisiejszym regulacji prawnej zachowały moc.

W niniejszym studium na załączniku graficznym nr 1 – Uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego wskazano granice stref ochrony ostoi, których zasięg został ustalony na załącznikach graficznych do decyzji. Nie zobrazowano granic ostoi ustanowionych na podstawie:

- Decyzji znak: WPN.6442.13.2011.RN-2, z dnia 11 października 2011 r. dotyczącej zmiany numeracji oddziału leśnego w sprawie ustalenia strefy ochrony ostoi miejsc rozrodu i regularnego przebywania zwierząt objętych ochroną gatunkową;
- Zarządzenia nr 17/2002 Wojewody Podkarpackiego z dnia 29 stycznia 2002 r. w sprawie wyznaczenia granic miejsc rozrodu i regularnego przebywania gatunków zwierząt chronionych z załącznikiem graficznym

ze względu na brak załączników graficznych. Informacje o braku załączników graficznych do w/w uregulowań RDOŚ w Rzeszowie przekazał Wójtowi Gminy Lutowiska pismem znak WSI.403.2.117.2012.RW z dnia 16.10.2012 r.

W świetle regulacji prawnej zawartej w art. 60 ust. 6 pkt. 1, 2, 3 i 4 ustawy o ochronie przyrody w strefach ochrony bez zezwolenia właściwego terytorialnie regionalnego dyrektora ochrony środowiska zabrania się: przebywania osób, z wyjątkiem właściciela nieruchomości objętej strefą ochrony oraz osób sprawujących zarząd i nadzór nad obszarami objętymi strefą ochrony oraz osób wykonujących prace na podstawie umowy zawartej z właścicielem lub zarządcą, wycinania drzew i krzewów; dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli nie jest to związane z potrzebą ochrony pszczelnych gatunków; wznoszenia obiektów, urządzeń i instalacji.

Wszystkie strefy ochrony ostoi zostały utworzone na terenie Lasów Państwowych. Na etapie opiniowania i uzgadniania projekt studium uzyskał akceptację Nadleśnictwa Stuposiany i Lutowiska oraz Dyrektora Bieszczadzkiego Parku Narodowego.

5.1.10 Projektowane formy ochrony przyrody

Tabela 15 Projektowane formy ochrony na obszarze gminy Lutowiska

Lp.	Forma ochrony przyrody	Powierzchnia (ha)	Położenie
1.	Projektowane rezerваты przyrody		
wg Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego:			
1.1.	„Las bukowy pod Obnogą”, rezerwat fitocenotyczny objęcie ochroną górnego odcinka potoku Roztoki wraz z położonym po obu jego stronach starodrzewem bukowym z dobrze wykształconym zespołem żywej buczyny karpackiej.	354,39	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Tarnawa, oddz.: 223 - 232.
1.2.	„Żurawin”, przedmiot ochrony – rezerwat krajobrazowy, objęcie ochroną przełomowego odcinka Sanu oraz stanowiskapelnika europejskiego <i>Trollius europaeus</i> . Do ważniejszych walorów przyrodniczych należy zaliczyć znaczne zróżnicowanie zbiorowisk roślinnych: olszyny górskie porastające aluwia, fragmenty grądu oraz buczyna karpacka ze znacznym udziałem starodrzewia bukowego i jodłowego, a także bogate florystycznie i faunistycznie podmokłe łąki, liczne młaki i bagienka.	400,44	Obręb geodezyjny: Żurawin, Smolnik, Procisn i Stuposiany
1.3.	„Śnieżycza wiosenna w Zatwarnicy”, rezerwat florystyczny, przedmiot ochrony – stanowisko śnieżycy wiosennej w odmianie karpackiej <i>Leucojum vernum var. carpaticum</i> .	60,25	Nadleśnictwo Lutowiska, obręb geodezyjny Zatwarnica
wg Programu Ochrony Przyrody dla Nadleśnictwa Stuposiany:			
1.4.	„Przełom Wołosatego”, rezerwat krajobrazowy –objęcie ochroną przełomowego odcinka potoku Wołosaty między miejscowościami Bereżki i Widelki. Znajduje się tutaj jedyne w Polsce naturalne stanowisko smotrawy okazałej (<i>Telekia speciosa</i>), łanowo rośnie śnieżycza wiosenna (<i>Leucojum vernum var. carpaticum</i>), licznie występuje lulecznica kraińska oraz pióropusznik strusi (<i>Matteucia struthiopteris</i>).	145,11	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Widelki, oddz.: 28, 94, 96.
2.	Projektowane użytki ekologiczne:		
2.1.	Skarpa nad Sanem, porośnięta leszczyną, bzem czarnym. Osobliwości przyrody nieożywionej – wychodnie skalne	2,23	Nadleśnictwo Lutowiska, obręb Lutowiska, Leśnictwo Dwerniczek, oddz. 123Aj
2.2.	Skarpa nad Sanem – wychodnie skalne	3,85	Nadleśnictwo Lutowiska, obręb Lutowiska, Leśnictwo Dwerniczek, oddz. 124k
2.3.	Teren w sąsiedztwie potoku	4,20	Nadleśnictwo Lutowiska, obręb Lutowiska, Leśnictwo Dwerniczek, oddz. 126d
2.4.	Teren w bezpośrednim sąsiedztwie Sanu	1,28	Nadleśnictwo Lutowiska, obręb Lutowiska, Leśnictwo Krywka, oddz. 87d
2.5.	Teren zabagniony w pobliżu Sanu	0,70	Nadleśnictwo Lutowiska, obręb Dwernik,

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY LUTOWISKA
CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

Lp.	Forma ochrony przyrody	Powierzchnia (ha)	Położenie
			Leśnictwo Dwernik, oddz. 1b
2.6.	Teren w przyszczytowej części wzniesienia Jawornik, zakrzaczenia złożone z wierzby, leszczyny i jałowca	4,77	Nadleśnictwo Lutowiska, obręb Dwernik, Leśnictwo Jawornik, oddz. 64c
2.7.	Szczytowa część wzniesienia Jawornik	7,62	Nadleśnictwo Lutowiska, obręb Dwernik, Leśnictwo Jawornik, oddz. 64d
2.8.	Zakrzaczenia z dużym udziałem buka i wierzby	2,15	Nadleśnictwo Lutowiska, obręb Dwernik, Leśnictwo Jawornik, oddz. 67c
2.9.	Przyszczytowa część wzniesienia	1,04	Nadleśnictwo Lutowiska, obręb Dwernik, Leśnictwo Jawornik, oddz. 73d
2.10.	Powierzchnia leśna nie zalesiona – podmokła łąka ze stanowiskiem pełnika europejskiego	2,70	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Czereszenka, oddz. 1f, 5a
2.11.	Wilgotne łąki oraz pastwisko V klasy ze stanowiskiem pełnika europejskiego	29,01	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Czereszenka, oddz. 8a,b, c
2.12.	Powierzchnia leśna nie zalesiona, polana śródleśna o charakterze podmokłej łąki	1,93	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Czereszenka, oddz. 8h, 9a
2.13.	Pastwisko IV klasy ze stanowiskami pełnika europejskiego.	5,67	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Czereszenka, oddz. 9d
2.14.	Powierzchnia leśna nie zalesiona, miejsce bytowania zwierzyny, ostoja niedźwiedzia	6,19	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Czereszenka, oddz. 11b
2.15.	Powierzchnia leśna nie zalesiona o charakterze podmokłej łąki, miejsce bytowania zwierzyny płowej	5,61	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Muczne, oddz. 39a
2.16.	Powierzchnia leśna nie zalesiona o charakterze zabagnienia śródleśnego z okresowymi oczkami wodnymi	0,08	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Dźwiniacz, oddz. 141i
2.17.	Powierzchnia leśna nie zalesiona o charakterze zabagnienia śródleśnego	0,99	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Dźwiniacz, oddz. 155g
2.18.	Powierzchnia leśna nie zalesiona, fragmentami zadrzewiona, malinisko, ostoja niedźwiedzia	7,48	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Tarnawa, oddz. 249g
2.19.	Powierzchnia leśna nie zalesiona o charakterze zabagnienia śródleśnego, miejsce bytowania zwierzyny	1,36	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Sokoliki, oddz. 276f
2.20.	Powierzchnia leśna nie zalesiona o charakterze podmokłej łąki, ostoja niedźwiedzia, ostoja bobra	1,57	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Sokoliki, oddz. 282d
3.	Projektowane pomniki przyrody żywcionej według waloryzacji przyrodniczej nadleśnictw:*		
3.1	Jodła pospolita <i>Abies alba</i>	obw. 495 cm wys. 36 m	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Czereszenka, oddz. 18b
3.2.	Jodła pospolita <i>Abies alba</i>	obw. 420 cm wys. 36 m	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Czereszenka, oddz. 18b
3.3.	Jodła pospolita <i>Abies alba</i>	obw. 392 cm wys. 37 m	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Czereszenka, oddz. 1g
3.4.	Jodła pospolita <i>Abies alba</i>	obw. 392 cm wys. 42 m	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Czereszenka, oddz. 11c
3.5.	Buk zwyczajny <i>Fagus sylvatica</i>	obw. 423 cm wys. 40 m	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Czereszenka, oddz. 11c
3.6.	Jodła pospolita <i>Abies alba</i>	obw. 483 cm wys. 34 m	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Dźwiniacz, oddz. 147c
3.7.	Jodła pospolita <i>Abies alba</i>	obw. 441 cm wys. 32 m	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Dźwiniacz, oddz. 62a
3.8.	Jodła pospolita <i>Abies alba</i>	obw. 332 cm	Nadleśnictwo Stuposiany,

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY LUTOWISKA
CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

Lp.	Forma ochrony przyrody	Powierzchnia (ha)	Położenie
		wys. 40 m	Leśnictwo Dźwiniacz, oddz. 63d
3.9.	Pomnik grupowy: 12 szt. - Jawor <i>Acer pseudoplatanus</i> Buk zwyczajny <i>Fagus sylvatica</i>	obw. 460 cm wys. 26 m, obw. 361 cm wys. 25 m obw. 456 cm wys. 26 m obw. 254 cm wys. 24 m obw. 263 cm wys. 24 m obw. 336 cm wys. 25 m obw. 330 cm wys. 24 m obw. 290 cm wys. 24 m obw. 250 cm wys. 24 m obw. 269 cm wys. 25 m obw. 270 cm wys. 25 m obw. 290 cm wys. 25 m obw. 360 cm wys. 25 m	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Dźwiniacz, oddz. 143Ab
3.10.	Kasztanowiec zwyczajny <i>Aesculus hippocastanum</i>	obw. 213 cm wys. 12 m	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Dźwiniacz, oddz. 142b
3.11.	Jawor <i>Acer pseudoplatanus</i>	obw. 400 cm wys. 27 m	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Muczne, oddz. 145a
3.12.	Jawor <i>Acer pseudoplatanus</i>	obw. 380 cm wys. 27 m	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Muczne, oddz. 140Ab
3.13.	Jawor <i>Acer pseudoplatanus</i>	obw. 462 cm wys. 26 m	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Muczne, oddz. 140a
3.14.	Jawor <i>Acer pseudoplatanus</i>	obw. 432 cm wys. 27 m	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Muczne, oddz. 139b
3.15.	Jawor <i>Acer pseudoplatanus</i>	obw. 423 cm wys. 30 m	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Muczne, oddz. 139b
3.16.	Buk zwyczajny <i>Fagus sylvatica</i>	obw. 404 cm wys. 23 m	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Muczne, oddz. 140Aa
3.17.	Jesion wyniosły <i>Fraxinus excelsior</i> ,	obw. 430 cm wys. 22 m	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Muczne, oddz. 135b
3.18.	Jesion wyniosły <i>Fraxinus excelsior</i> Jesion wyniosły <i>Fraxinus excelsior</i> (zrośnięte pniami)	obw. 318 cm wys. 28 m obw. 309 cm wys. 26 m	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Muczne, oddz. 135b
3.19.	Jesion wyniosły <i>Fraxinus excelsior</i> ,	obw. 250 cm wys. 25 m	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Procisne, oddz. 73a
3.20.	Wiąz górski <i>Ulmus glabra</i>	obw. 255 cm wys. 28 m	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Procisne, oddz. 73a
3.21.	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	obw. 224 cm wys. 25 m	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Procisne, oddz. 77c
3.22.	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	obw. 254 cm	Nadleśnictwo Stuposiany,

Lp.	Forma ochrony przyrody	Powierzchnia (ha)	Położenie
		wys. 26 m	Leśnictwo Procisne, oddz. 78b
3.23.	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	obw. 220 cm wys. 22 m	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Procisne, oddz. 85b
3.24.	Lipa drobnolistna <i>Tilia cordata</i>	obw. 360 cm wys. 28 m	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Procisne, oddz. 78a
3.25.	Jodła pospolita <i>Abies alba</i>	obw. 505 cm wys. 42 m	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Procisne, oddz. 78h
4.	Proponowane stanowisko dokumentacyjne przyrody nieożywionej:		
4.1.	2 jaskinie – miejsce zimowania nietoperzy oraz bytowania niektórych gatunków bieszczadzkiej entomofauny.		Nadleśnictwo Lutowiska, Leśnictwo Nasiczne, oddz. 24b
4.2.	Jaskinia „Dydiowska Jama” ** Stanowiska nietoperzy: nocek duży, nocek rudy.	dł. 26 m głęb. 15 m	Nadleśnictwo Stuposiany, Leśnictwo Muczne, oddz. 39c

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Projektu Rozporządzenia Wojewody Podkarpackiego w sprawie ustanowienia planu ochrony dla Parku Krajobrazowego Doliny Sanu (2005)

* w trakcie procedury sporządzania niniejszego Studium (...) weszła w życie Uchwała nr XXV/139/2013 z dnia 19 marca 2013 roku w sprawie ustanowienia pomników przyrody znajdujących się na terenie Nadleśnictwa Stuposiany w granicach administracyjnych gminy Lutowiska, na mocy której wymienione drzewa zostały objęte ochroną jako pomniki przyrody żywej.

** w trakcie procedury sporządzania niniejszego Studium (...) weszła w życie Uchwała nr XXV/139/2013 z dnia 19 marca 2013 roku w sprawie ustanowienia pomników przyrody znajdujących się na terenie Nadleśnictwa Stuposiany w granicach administracyjnych gminy Lutowisk, na mocy której niniejsza jaskinia została objęta ochroną jako pomnik przyrody nieożywionej

5.2 OBIEKTY I OBSZARY CHRONIONE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW O OCHRONIE ZABYTKÓW

Lokalizacja obiektów i obszarów zabytkowych została przedstawiona na załączniku graficznym nr 1–Uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego z dokładnością jaką umożliwi prezentacja na mapie topograficznej w skali 1: 25 000.

5.2.1 Rejestr zabytków

Wg stanu na 31 grudnia 2010 r. w rejestrze zabytków województwa podkarpackiego znajduje się 15 zabytków z terenu gminy Lutowiska (w tym 3 są przeniesione do Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku).

Tabela 16 Wykaz obiektów nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków

Lp.	Lokalizacja	Przedmiot ochrony	Nr rejestru i data wpisu	uwagi
1.	Chmiel	cerkiew greko-kat., ob. kościół rzym.-kat. p.w. św. Mikołaja, 1906	A-139 z 29.05.1968	drewniana
2.		cmentarz greko-kat.	A-139 z 29.05.1968	---
3.	Dwernik	cerkiew greko-kat., ob. kościół rzym.-kat. par. p.w. św. Michała Archanioła, 1898	A-707 z 25.05.1972	drewniana (przeniesiona w 1980 r. z Lutowisk),
4.	Krywe	ruiny cerkwi par.. p.w. św. Paraskewy, 1824	A-340 z 3.10.1995	obiekt nieczynny
5.		dzwonnica cerkiewna	A-340 z 3.10.1995	parawanowa,

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY LUTOWISKA
CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

Lp.	Lokalizacja	Przedmiot ochrony	Nr rejestru i data wpisu	uwagi
				obiekt nieczynny
6.		cmentarz gr. - kat	A-340 z 3.10.1995	rok 1842, ob. nieczynny
7.	Lutowiska	kościół par. p.w. św. Stanisława	A-321 z 9.09.1994	neogotycki, wyb. w 1913r.
8.		cmentarz gr. - kat. cerkiew, przełom XVIII i XIX w.	A-707 z 25.05.1972	cerkiew przeniesiona w 1980 r. do Dwernika
9.		strażnica WOP	A-235 z 24.02.1991	drewniana, wyb. około 1930-1935
10.	Smolnik	cerkiew greko-kat. p.w. św. Dymitra, ob. kościół rzym.-kat. p.w. Wniebowzięcia NMP, 1791	A-120 z 6.03.1969	drewniana, pokryta gontem
11.		cmentarz gr. - kat.	A-120 z 6.03.1969	4 nagrobki z 1852 r.

Źródło: Na podstawie danych uzyskanych w UG

5.2.2 Gminna ewidencja zabytków

W gminnej ewidencji zabytków znajdują się dodatkowo 23 obiekty niewpisane do rejestru zabytków. BdPN jest właścicielem 6 obiektów, 4 stanowią własność komunalną gminy a 3 to własność Nadleśnictwa Lutowiska. Na obszarze Gminy Lutowiska znajduje się 16 cmentarzy gr. - katolickich. Najstarszym zabytkiem jest kirkut żydowski (II poł. XVIII w.), pozostałe obiekty pochodzą z XIX i XX w.

Tabela 17 Wykaz pozostałych obiektów nieruchomości wpisanych do gminnej ewidencji zabytków

Lp.	Lokalizacja	Przedmiot ochrony	Określenie właściciela terenu, oraz osoby sprawującej opiekę	Uwagi
1.	Beniowa	cmentarz gr. - katolicki	Bieszczadzki Park Narodowy w Ustrzykach Górnych	ob. nieczynny
2.	Brzegi Górne	cmentarz gr. - katolicki	Bieszczadzki Park Narodowy w Ustrzykach Górnych	ob. nieczynny
3.	Bukowiec	cmentarz gr. - katolicki, rok około 1906	Bieszczadzki Park Narodowy w Ustrzykach Górnych	3 nagrobki, ob. nieczynny
		cmentarz z I wojny światowej		12 ziemnych mogił
4.	Caryńskie	cmentarz gr. - katolicki, rok około 1935	Własność komunalna Gminy Lutowiska	ok. 100 mogił ziemnych, ruiny kaplicy, ob. nieczynny
		cmentarz gr. - katolicki*		-
		cmentarz gr. - katolicki*		-
5.	Dwernik	cmentarz gr. - katolicki	Parafia Rzym.kat. w Dwerniku	14 mogił z betonu piaskowca i wapnia
6.	Dzwiniacz Górny	cmentarz gr. - katolicki, rok ok. 1909, cmentarz ogrodzony	Bieszczadzki Park Narodowy w Ustrzykach Górnych	17 nagrobków, ob. nieczynny
cmentarz gr. - katolicki, XIX w.		Bieszczadzki Park Narodowy w Ustrzykach Górnych	prawie niewidoczny, ob. nieczynny	

Lp.	Lokalizacja	Przedmiot ochrony	Określenie właściciela terenu, oraz osoby sprawującej opiekę	Uwagi
8.	Hulskie	ruiny cerkwi p.w. Św. Paskewii, 1820r.	Nadleśnictwo Lutowiska	ob. nieczynny
9.		dzwonnica cerkiewna, 1820r.	Nadleśnictwo Lutowiska	-
10.		cmentarz gr. - katolicki, rok ok. 1900	Nadleśnictwo Lutowiska	ob. nieczynny
11.	Lutowiska	Kirkut żydowski, założony w II poł. XVIII w.	Własność komunalna Gminy Lutowiska	-
12.	Sianki	cmentarz gr. - katolicki, poł. XIX w., grobowiec K.F Stroińskich	Bieszczadzki Park Narodowy w Ustrzykach Górnych	ok. 30 mogił ziemnych, ob. nieczynny
		I wojna*		-
		rzymsko-katolicki*		obok kościoła
		gr. – katolicki*		200m od cerkwi
		gr. – katolicki*		wokół cerkwi
13.	Skorodne	cmentarz gr. - katolicki, 1852 r.	Własność komunalna Gminy Lutowiska	ob. nieczynny
14.	Stuposiany	cmentarz cerkiewny, ob. z lat 1852-1930	Nadleśnictwo Stuposiany	ob. nieczynny
15.	Wołosate	cmentarz gr. - katolicki, rok ok. 1850	Własność komunalna Gminy Lutowiska	6 nagrobków z betonu i piaskowca, ob. nieczynny
16.	Zatwarnica	cmentarz gr. - katolicki	-	-

* cmentarze wpisane do wojewódzkiej ewidencji zabytków, dla których nie ma sporządzonych kart gminnej ewidencji zabytków

Źródło: Na podstawie danych uzyskanych w UG

5.2.3 Zabytki archeologiczne

Na obszarze gminy Lutowiska mieści się 98 stanowisk archeologicznych. Najwięcej występuje w obrębie geodezyjnym Lutowiska i Zatwarnica. Natomiast stanowiska archeologiczne nie występują w obrębie Dwerniczek, Łokieć, Muczne, Procisne, Pszczeliny, Sianki i Stuposiany. Najliczniejszą grupę stanowią stanowiska o funkcji osada otwarta (30), 14 to miejsca produkcji, w tym 10 to młyny oraz 14 cerkwi (połączonych najczęściej z cmentarzyskami). Na obszarze gminy znajdują się również ruiny synagogi, kopalnia oraz tartak. Pod względem chronologicznym i kulturowym przeważają stanowiska nowożytnie. Natomiast najwcześniej datowane stanowiska pochodzą z epoki kamienia.

Tabela 18 Wykaz obiektów archeologicznych ujętych w ewidencji zabytków

Lp.	Nr AZP	Nr stanowiska	Obręb geodezyjny	Funkcja stanowiska	Datowanie
1	119-83	119-83/1	Skorodne	osada otwarta	nowożytność
2	119-83	119-83/7	Lutowiska	osada otwarta	nowożytność
3	119-83	119-83/8	Lutowiska	osada otwarta	nowożytność
4	119-83	119-83/10	Lutowiska	miejsce kultowo - ofiarne	nowożytność
5	119-83	119-83/11	Lutowiska	tartak	nowożytność
6	119-83	119-83/14	Lutowiska	osada otwarta	nowożytność
7	119-83	119-83/9	Lutowiska	synagoga	nowożytność
8	119-83	119-83/12	Lutowiska	osada otwarta	nowożytność
9	119-83	119-83/13	Lutowiska	cmentarzysko	nowożytność
10	119-83	119-83/16	Lutowiska	cerkiew, cmentarzysko	nowożytność
11	119-83	119-83/15	Lutowiska	osada otwarta	nowożytność
12	119-82	119-82/13	Skorodne	osada otwarta	nowożytność
13	119-82	119-82/5	Polana	osada otwarta	nowożytność

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY LUTOWISKA
CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

Lp.	Nr AZP	Nr stanowiska	Obręb geodezyjny	Funkcja stanowiska	Datowanie
14	119-82	119-82/10	Skorodne	miejsce produkcji (młyn wodny)	nowożytność
15	119-82	119-82/12	Skorodne	cmentarzysko	nowożytność
16	119-82	119-82/11	Skorodne	cerkiew, cmentarzysko	nowożytność
17	120-81	120-81/10	Krywe	cerkiew, cmentarzysko	nowożytność
18	120-81	120-81/11	Krywe	osada otwarta	nowożytność
19	120-81	120-81/14	Hulskie	miejsce produkcji (młyn wodny)	nowożytność
20	120-81	120-81/18	Hulskie	miejsce produkcji (młyn wodny)	nowożytność
21	120-81	120-81/16	Hulskie	tartak wodny	nowożytność
22	120-81	120-81/17	Hulskie	miejsce produkcji (młyn wodny)	nowożytność
23	120-81	120-81/15	Hulskie	dwór	nowożytność
24	120-81	120-81/13	Hulskie	cerkiew, cmentarzysko	nowożytność
25	120-81	120-81/12	Hulskie	osada otwarta	nowożytność
26	120-82	120-82/1	Zatwarnica	osada otwarta	nowożytność
27	120-82	120-82/2	Zatwarnica	osada otwarta	nowożytność
28	120-82	120-82/4	Zatwarnica	dwór	nowożytność
29	120-82	120-82/3	Zatwarnica	osada otwarta	nowożytność
30	120-82	120-82/5	Zatwarnica	cerkiew, cmentarzysko, cmentarzysko	nowożytność
31	120-82	120-82/6	Zatwarnica	kopalnia	nowożytność
32	120-82	120-82/7	Zatwarnica	miejsce produkcji (młyn wodny)	nowożytność
33	120-82	120-82/8	Zatwarnica	osada otwarta	nowożytność
34	120-82	120-82/9	Zatwarnica	osada otwarta	nowożytność
35	120-82	120-82/10	Chmiel	osada otwarta	nowożytność
36	120-82	120-82/11	Chmiel	cerkiew, cmentarzysko	nowożytność
37	120-82	120-82/14	Chmiel	dwór	nowożytność
38	120-82	120-82/13	Chmiel	cerkiew, cmentarzysko	nowożytność
39	120-82	120-82/12	Chmiel	osada otwarta	nowożytność
40	120-82	120-82/15	Chmiel	dwór	nowożytność
41	120-82	120-82/16	Chmiel	osada otwarta	nowożytność
42	120-82	120-82/17	Dwernik	osada otwarta	nowożytność
43	120-82	120-82/18	Dwernik	osada otwarta	nowożytność
44	120-82	120-82/19	Dwernik	punkt osadniczy, dwór	wczesne średniow. nowożytność
45	120-82	120-82/20	Dwernik	miejsce produkcji (młyn wodny)	nowożytność
46	120-82	120-82/21	Dwernik	miejsce produkcji (młyn wodny)	nowożytność
47	120-82	120-82/22	Dwernik	cerkiew, cmentarzysko	nowożytność
48	120-83	120-83/1	Lutowiska	-----	nowożytność
49	120-83	120-83/2	Lutowiska	-----	nowożytność
50	120-83	120-83/3	Żurawin	-----	okres wpływów rzymskich
51	120-83	120-83/4	Żurawin	-----	nowożytność
52	120-83	120-83/5	Żurawin	-----	nowożytność

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY LUTOWISKA
CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

Lp.	Nr AZP	Nr stanowiska	Obręb geodezyjny	Funkcja stanowiska	Datowanie
53	120-83	120-83/6	Smolnik	-----	nowożytność
54	120-83	120-83/7	Smolnik	-----	nowożytność
55	120-83	120-83/10	Smolnik	-----	e. kamienia, nowożytność
56	120-83	120-83/11	Żurawin/Smolnik	-----	epoka kamienia
57	120-83	120-83/9	Smolnik	-----	nowożytność
58	120-83	120-83/8	Smolnik	-----	e. kamienia, nowożytność
59	121-84	121-84/3	Dydiowa	miejsce produkcji (młyn wodny)	nowożytność
60	121-84	121-84/2	Dydiowa	osada otwarta	nowożytność
61	121-84	121-84/1	Dźwiniacz Górny	osada otwarta	nowożytność
62	121-82	121-82/1	Nasiczne	osada otwarta	nowożytność
63	121-82	121-82/2	Caryńskie	miejsce produkcji (młyn wodny)	nowożytność
64	121-82	121-82/3	Caryńskie	zagroda	nowożytność
65	121-82	121-82/5	Dwernik	cerkiew	nowożytność
66	121-82	121-82/7	Caryńskie	cmentarzysko, fortyfikacje	nowożytność
67	121-82	121-82/8	Caryńskie	cerkiew, cmentarzysko, miejsce kultowo - ofiarne	nowożytność
68	121-82	121-82/9	Caryńskie	miejsce kultowo - ofiarne	nowożytność
69	121-82	121-82/10	Caryńskie	miejsce kultowo - ofiarne	nowożytność
70	121-82	121-82/6	Caryńskie	osada otwarta	nowożytność
71	121-81	121-81/7	Zatwarnica	miejsce produkcji (młyn wodny)	nowożytność
72	121-81	121-81/6	Zatwarnica	osada otwarta	nowożytność
73	122-84	122-84/1	Dźwiniacz Górny	-----	-----
74	122-84	122-84/2	Dźwiniacz Górny	-----	-----
75	122-84	122-84/3	Dźwiniacz Górny	-----	-----
76	122-84	122-84/4	Dźwiniacz Górny	-----	-----
77	122-84	122-84/5	Tarnawa Niżna	-----	-----
78	122-84	122-84/6	Tarnawa Niżna	-----	-----
79	122-84	122-84/7	Tarnawa Niżna	-----	-----
80	122-84	122-84/8	Tarnawa Niżna	-----	-----
81	122-84	122-84/9	Tarnawa Niżna	-----	-----
82	122-83	122-83/2	Bereżki	osada otwarta	nowożytność
83	122-83	122-83/3	Bereżki	cerkiew, cmentarzysko płaskie	nowożytność
84	122-83	122-83/4	Bereżki	miejsce produkcji	nowożytność
85	122-83	122-83/2	Bereżki	osada otwarta	nowożytność
86	122-82	122-82/2	Brzegi Górne	cerkiew, cmentarzysko płaskie szkieletowe	nowożytność
87	122-82	122-82/1	Brzegi Górne	osada otwarta	nowożytność
88	123-85	123-85/1	Beniowa	-----	epoka kamienia
89	123-85	123-85/2	Sokoliki	-----	nowożytność
90	123-85	123-85/3	Sokoliki	-----	nowożytność
91	123-84	123-84/2	Bukowiec	cerkiew, cmentarzysko płaskie szkieletowe	nowożytność

Lp.	Nr AZP	Nr stanowiska	Obręb geodezyjny	Funkcja stanowiska	Datowanie
92	123-84	123-84/1	Bukowiec	osada otwarta	nowożytność
93	123-83	123-83/1	Ustrzyki Górne	miejsce produkcji	nowożytność
94	123-83	123-83/2	Wołosate	miejsce kultowo - ofiarne	nowożytność
95	123-83	123-83/3	Wołosate	miejsce produkcji	nowożytność
96	123-83	123-83/5	Wołosate	cerkiew, cmentarzysko płaskie szkieletowe	nowożytność
97	123-83	123-83/4	Wołosate	osada otwarta	nowożytność
98	124-83	124-83/1	Wołosate	miejsce produkcji	nowożytność

5.2.4 Strefy ochrony konserwatorskiej oraz obszar wskazany do rewaloryzacji i rewitalizacji

Na obszarze gminy Lutowiska występuje strefa ochrony archeologicznej, w granicach stanowisk archeologicznych.

W Smolniku wokół cerkwi istnieje strefa ochronna na bazie utworzonego uchwałą Rady Gminy Lutowiska z 27 kwietnia 2000 zespołu przyrodniczo - krajobrazowego "Wieś Smolnik", oraz zapisów miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

5.3 OBSZARY CHRONIONE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW O OCHRONIE GRUNTÓW ROLNYCH I LEŚNYCH

Zgodnie z ustawą z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz. U. Nr 16, poz. 78, z późn. zm.) przeznaczenie gruntów rolnych I-III klasy bonitacyjnej na cele nierolnicze oraz gruntów leśnych na cele nieleśne wymaga zgody na zmianę przeznaczenia, uzyskiwanej w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego. Na cele nierolnicze i nieleśne winny być przekształcane przede wszystkim grunty oznaczone w ewidencji jako nieużytki, a w razie ich braku – inne grunty o najniższej przydatności produkcyjnej.

Na terenie gminy Lutowiska nie występują grunty rolne I-II klasy bonitacyjnej. III klasa bonitacyjna zajmuje jedynie 60,6 ha.

5.4 OBSZARY CHRONIONE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW O OCHRONIE WÓD

Zgodnie z art. 51 ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo wodne (Dz. U. z 2005 r. Nr 239, poz. 2019, z późn. zm.) w celu zapewnienia odpowiedniej jakości wody ujmowanej do zaopatrzenia ludności w wodę przeznaczoną do spożycia oraz zaopatrzenia zakładów wymagających wody wysokiej jakości, a także ze względu na ochronę zasobów wodnych, mogą być ustanawiane strefy ochronne ujęć wody oraz obszary ochronne zbiorników wód śródlądowych.

Na terenie gminy Lutowiska jest 11 ujęć wód podziemnych, służących do zbiorowego zaopatrywania ludności w wodę pitną i na potrzeby gospodarstw domowych. Dla istniejących ujęć nie ustanowiono stref ochrony bezpośredniej ani pośredniej.

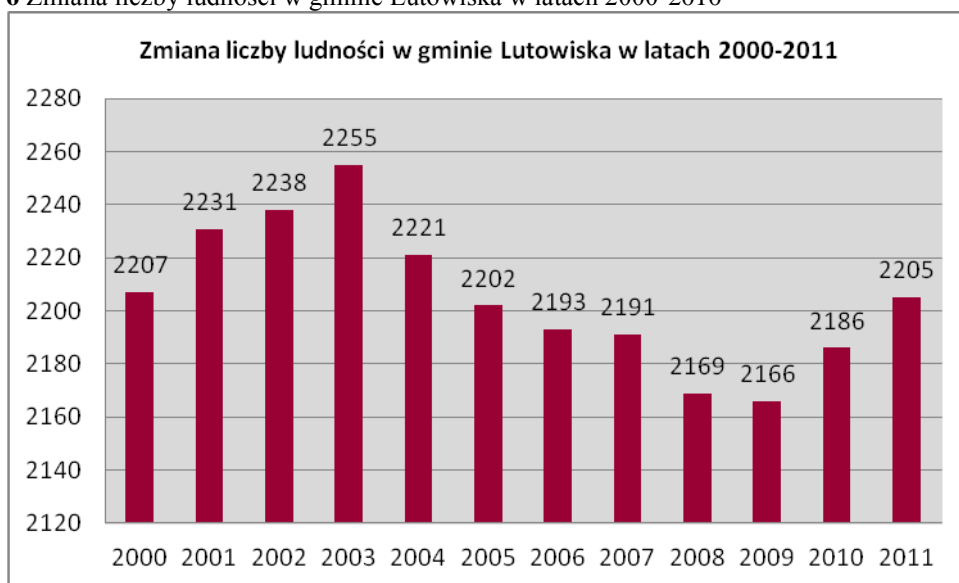
Na terenie gminy nie ustanowiono również obszaru ochronnego zbiorników wód śródlądowych.

6. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z WARUNKÓW I JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW, W TYM OCHRONY ICH ZDROWIA

6.1 POTENCJAŁ DEMOGRAFICZNY

W gminie Lutowiska wg stanu na 31 grudnia 2011 roku mieszkało 2 205 osób, co stanowi niecałe 10% populacji powiatu bieszczadzkiego. Współczynnik feminizacji kształtuje się na stałym poziomie: na 96 kobiet mieszkających na obszarze gminy przypada 100 mężczyzn. Do najbardziej zaludnionych miejscowości należą Lutowiska, Zatwarnica i Smolnik. Wykres poniżej przedstawia zmiany na przestrzeni ostatnich lat, które zachodziły w liczbie ludności.

Wykres 6 Zmiana liczby ludności w gminie Lutowiska w latach 2000-2010

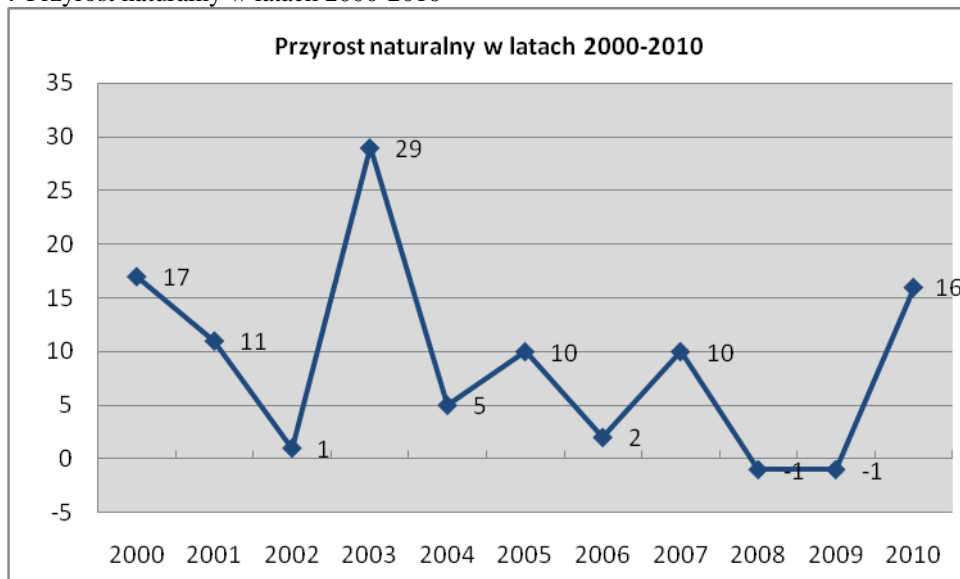

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL.

W porównaniu z 2000 r. liczba ludności utrzymuje się na stałym poziomie (+/-4%). W 2003 r. obszar gminy zamieszkiwało 2255 osób, liczba ta wzrastała od roku 2000. Do roku 2009 spadła ona do poziomu 2166 (jest to najmniejsza wartość w tym przedziale czasowym) i w stosunku do 2010 r. zanotowała wzrost o 20 osób. Zmiany w liczbie ludności w ciągu danego okresu odzwierciedlane są poprzez wielkość przyrostu naturalnego oraz salda migracji wewnętrznych. Większy wpływ na zmiany wielkości liczby ludności miała różnica między napływem a odpływem ludzi niż sam przyrost naturalny który, prócz lat 2008-2009, był dodatni. Wg stanu na 31 grudnia 2010 przyrost naturalny w gminie Lutowiska wynosił 16⁶, a stopa przyrostu naturalnego 7,31%. Po uwzględnieniu salda migracji wewnętrznych przyrost rzeczywisty na 2010 r. wyniósł 19. Jak to przedstawia wykres poniżej, przyrost naturalny w latach 2000-2010 był dodatni. Najmniejsza wartość wystąpiła w latach 2008-2009 (-1), a największa (29) w 2003. Pokrywa się to z wartością maksymalną i minimalną dla ogólnej liczby ludności w gminie Lutowiska. Saldo migracji wewnętrznych natomiast ogólnie charakteryzuje się dużymi wartościami ujemnymi. Wartość maksymalna wynosiła 9 (w 2000 i 2003r.), w 2010 również była dodatnia (3). W 2007 roku gminę opuściło najwięcej ludzi, saldo migracji wewnętrznych wyniosło -24. Wskaźnik ten świadczy o tym, że ludzie chętniej opuszczają obszar gminy, a dla ludzi z zewnątrz nie jest na tyle atrakcyjna aby przenieść się tu na stałe.

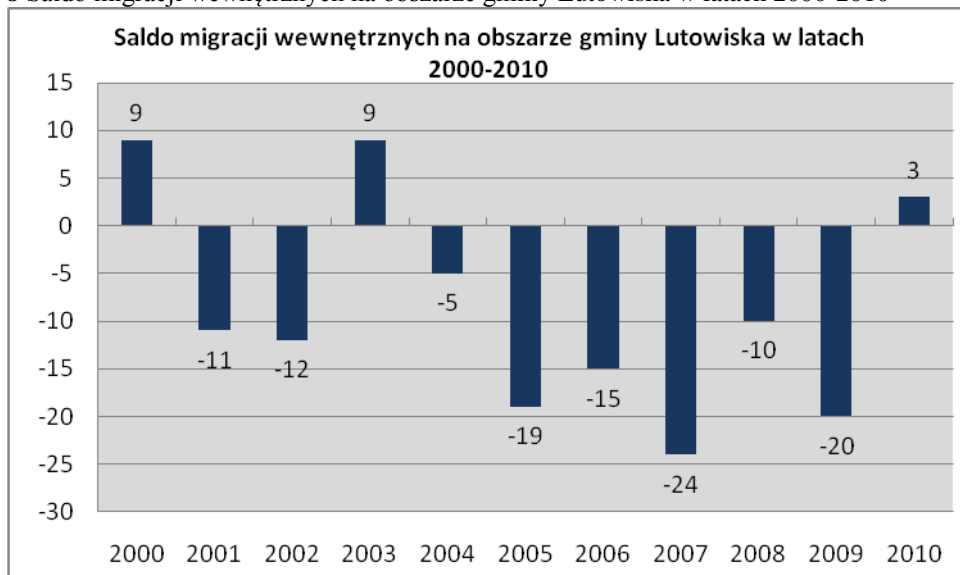
⁶ Wg danych udostępnionych przez Urząd Gminy Lutowiska przyrost naturalny w roku 2010 wyniósł +12.

Wykres 7 Przyrost naturalny w latach 2000-2010

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL.

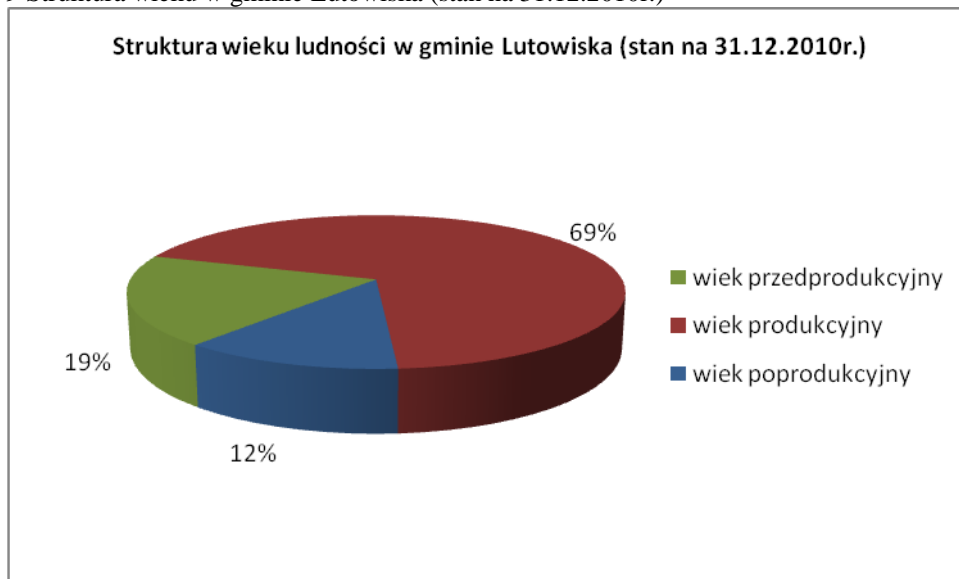
Wykres 8 Saldo migracji wewnętrznych na obszarze gminy Lutowiska w latach 2000-2010

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL.

Kolejnym ważnym wskaźnikiem kształtującym rozwój gminy jest udział poszczególnych grup wiekowych: przedprodukcyjnej, produkcyjnej i poprodukcyjnej. Analizując dane z ostatnich lat, można zauważyć spadek liczby osób w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat) oraz wzrost osób w wieku produkcyjnym oraz poprodukcyjnym. Ludność w wieku produkcyjnym stanowi prawie 70% wszystkich mieszkańców gminy. W wieku mobilnym tzn. takim, w którym osoby są zdolne do zmiany stanowiska, miejsca pracy, przekwalifikowania się, jest blisko 65% osób. Porównując dane z danymi dla województwa podkarpackiego widać, że udział ludzi w wieku przedprodukcyjnym kształtuje się na podobnym poziomie. Natomiast ludzi w wieku produkcyjnym jest więcej o 5% od średniej dla województwa, a w wieku poprodukcyjnym mniej o 4%.

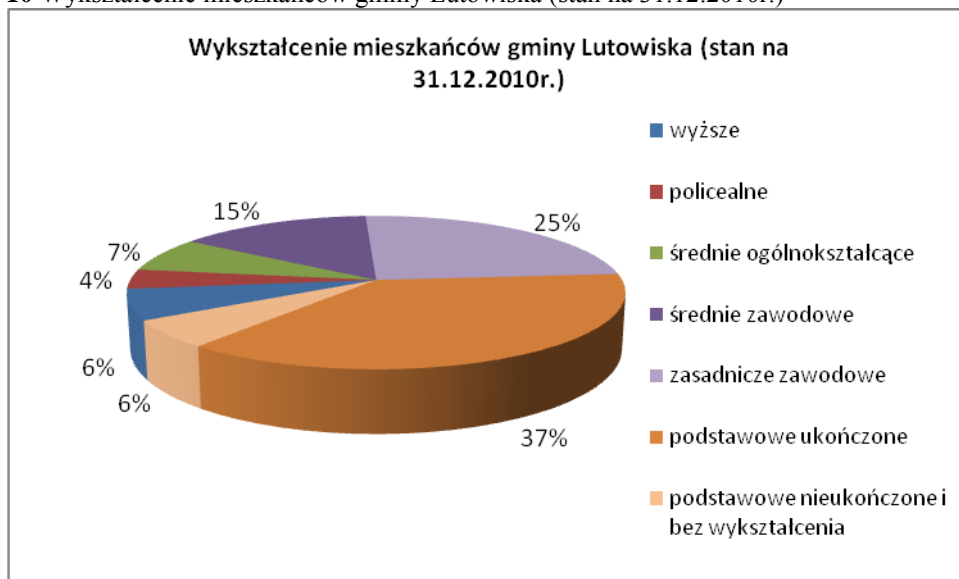
Wykres 9 Struktura wieku w gminie Lutowiska (stan na 31.12.2010r.)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL.

Dane dotyczące wykształcenia ludności aktualizowane są co 10 lat, w związku z czym nie można określić ich tendencji zmian. Wykres poniżej zawiera dane uzyskane z Narodowego Spisu Powszechnego z 2002r.

Wykres 10 Wykształcenie mieszkańców gminy Lutowiska (stan na 31.12.2010r.)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z BDL.

Największy odsetek (37%) stanowią ludzie z ukończonym wykształceniem podstawowym. Następnie 25% to mieszkańcy z wykształceniem zasadniczym zawodowym, a 15% z średnim zawodowym. Najmniejszy odsetek stanowią ludzie z wykształceniem policealnym, zaledwie 4%.

6.1.1 Prognoza demograficzna

Zmiany w zaludnieniu gminy w okresie perspektywnym warunkowane będą przebiegiem procesów społeczno-gospodarczych, zarówno na jej obszarze, jak również w regionie oraz w kraju. Kondycja ekonomiczna mieszkańców, możliwości zapewnienia godnych warunków życia (praca, mieszkanie, dostęp do usług) zdecydują o ruchliwości przestrzennej ludności, a także wpłyną na poziom przyrostu naturalnego. Według „Planu gospodarki odpadami na lata 2005-2012” z 2004r. liczba ludności na obszarze gminy będzie wzrastać.

Tabela 19 Prognoza zmian demograficznych na terenie gminy Lutowiska

Lata	2005	2008	2009	2010	2011	2012
Ludność	2264	2269	2270	2271	2272	2273

Źródło: Plan gospodarki odpadami na lata 2005-2012

Przyrównując te dane do wielkości przyrostu rzeczywistego, można stwierdzić, że owszem, liczba ludności powoli będzie się zwiększać. Zwiększać się będzie liczba osób w wieku poprodukcyjnym, należy pamiętać, że ponad 30% ludzi w wieku produkcyjnym znajduje się w wieku niemobilnym. Ludność w młodym wieku nadal będzie powiększać saldo migracji wewnętrznych.

6.2 SYTUACJA NA RYNKU PRACY

6.2.1 Podmioty gospodarcze

Według stanu na 31 grudnia 2011 r. na terenie gminy Lutowiska były zarejestrowane 334 podmioty gospodarki narodowej, co stanowi niecałe 17% ogólnej ilości podmiotów gospodarczych w powiecie bieszczadzki. 318 jednostek należy do sektora prywatnego (95%) a 5% do sektora publicznego. W ostatnich latach widoczny jest spadek ilości podmiotów gospodarczych w sektorze prywatnym i nieznaczny wzrost ich ilości w sektorze publicznym.

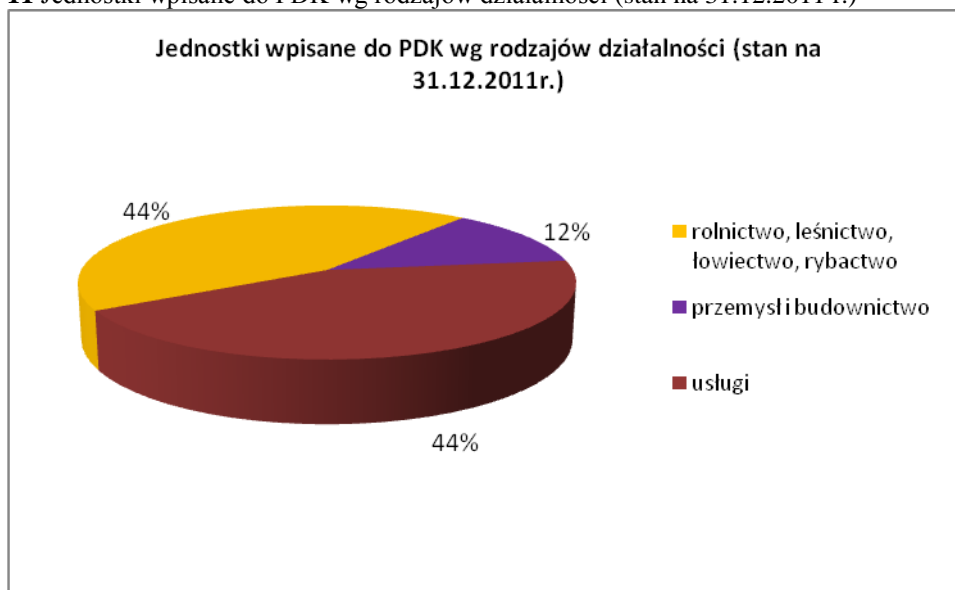
Tabela 20 Formy władania podmiotów gospodarczych (stan na 31.12.2011 r.)

Lp.	Formy władania podmiotów gospodarczych	Liczba
	Jednostki zarejestrowane ogółem	334
1.	<i>Sektor publiczny, w tym:</i>	16
1.1.	państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego ogółem	9
1.2.	spółki handlowe	1
2.	<i>Sektor prywatny, w tym:</i>	318
2.1.	osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	288
2.2.	spółki handlowe	5
2.3.	fundacje	3
2.5.	stowarzyszenia i organizacje społeczne	13

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Struktura gospodarki wg wybranych sekcji PDK przyjmuje niewielką tendencję malejącą. W 2011 r. największą grupę podmiotów gospodarczych wpisanych do PDK stanowiły jednostki zajmujące się rolnictwem, leśnictwem, łowiectwem i rybactwem, (147 jednostek). 146 jednostek zajmowało się szeroko rozumianymi usługami, a pozostałe 12% przemysłem i budownictwem.

Wykres 11 Jednostki wpisane do PDK wg rodzajów działalności (stan na 31.12.2011 r.)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Analizując dane dotyczące podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON można zauważyć wzrost liczby podmiotów związanych z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi i wyraźny spadek jednostek zajmujących się rolnictwem, leśnictwem i łowiectwem. Na obszarze gminy przestał funkcjonować podmiot związany z przetwórstwem przemysłowym.

Tabela 21 Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON w sekcji PKD 2007 w latach 2009-2011

	Jednostka miary	2009	2010	2011
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	jed.gosp.	162	162	147
Przetwórstwo przemysłowe	jed.gosp.	28	25	21
dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	jed.gosp.	3	3	2
Budownictwo	jed.gosp.	12	14	18
Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	jed.gosp.	31	29	26
Transport i gospodarka magazynowa	jed.gosp.	25	23	19
Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	jed.gosp.	33	34	37
Informacja i komunikacja	jed.gosp.	1	1	1
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	jed.gosp.	2	2	1
Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	jed.gosp.	3	4	4
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	jed.gosp.	8	7	9
Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	jed.gosp.	5	5	4
Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	jed.gosp.	8	8	8
Edukacja	jed.gosp.	8	8	6
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	jed.gosp.	3	3	3
Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	jed.gosp.	10	11	13
Pozostała działalność usługowa	jed.gosp.	11	14	15

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

6.2.2 Zatrudnienie

W 2010 r. na obszarze gminy Lutowiska, jako głównym miejscem pracy zatrudnionych było 313 osób. Niewielką przewagę wśród ogólnej liczby zatrudnionych stanowią mężczyźni, około 53%. W stosunku do roku 2000 widoczny jest spadek o około 23%, a w stosunku do roku poprzedniego (2008) o około 2%. Prawie 95% jest zatrudnionych w sektorze publicznym.

Tabela 22 Pracujący w głównym miejscu pracy

Pracujący	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Ogółem	405	320	306	330	286	303	276	237	347	320	313
mężczyźni	249	174	169	187	142	158	143	109	175	168	167
kobiety	156	146	137	143	144	145	133	128	172	152	146

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Prawie 74% ogółu stanowi sektor usług, w tym połowa z nich to usługi rynkowe. W sektorze rolniczym pracuje około 26% zatrudnionych.

Tabela 23 Pracujący wg sektorów ekonomicznych

Pracujący	2003
Ogółem	330
Sektor rolniczy	87
Sektor przemysłowy	0
Sektor usług rynkowych	165
Sektor usług nierynkowych	78

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Do największych pracodawców prywatnych należą: Hotel „Górski” w Ustrzykach Górnych, i Firma Handlowo - Usługowa sklep „Centrum”.

6.2.3 Bezrobocie

Na obszarze gminy Lutowiska w 2010 r. zarejestrowanych było 255 bezrobotnych, co stanowiło 12,4% ogółu bezrobotnych w powiecie bieszczadzkiem. Około 58% osób bezrobotnych stanowią kobiety. Na podstawie danych z lat 2003-2010 można stwierdzić, że do 2008r. liczba osób bezrobotnych spadła o około 40% w stosunku do 2003r. Natomiast w okresie 2008 - 2010 liczba bezrobotnych ponownie wzrosła. Ogólnie na obszarze gminy więcej kobiet niż mężczyzn nie posiada pracy. Podobna tendencja widoczna jest także w zestawieniu dotyczącym powiatu bieszczadzkiego.

Tabela 24 Stan bezrobocia w latach 2003 - 2010

Jednostka Administracyjna	Bezrobotni zarejestrowani wg płci	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Gmina Lutowiska	Ogółem	302	318	295	280	215	184	237	255
	- mężczyźni	150	163	137	123	98	83	115	107
	- kobiety	152	155	158	157	117	101	122	147
Powiat Bieszczadzki	Ogółem	2796	2603	2430	2237	1715	1720	2096	2060
	- mężczyźni	1421	1308	1171	1056	742	776	1026	981
	- kobiety	1375	1295	1259	1181	973	944	1070	1079

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

6.3 INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA

6.3.1 Usługi zdrowia

Na obszarze gminy Lutowiska działa jedna niepubliczna, ambulatoryjna placówka opieki zdrowotnej (Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Bieszczady” w Lutowiskach). Obsługę stomatologiczną zapewnia jeden lekarz, (kontrakt z NFZ).

Na terenie gminy Lutowiska działa także Górskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe - Grupa Bieszczadzka oraz Podstacja Oddziału Ratownictwa Medycznego i Transportu Sanitarnego z Ustrzyk Dolnych. Dodatkową opiekę medyczną mieszkańcy gminy mogą uzyskać w Samodzielnym Publicznym Zespole Opieki Zdrowotnej w Ustrzykach Dolnych.

Zaopatrzeniem mieszkańców gminy Lutowiska w środki medyczne zajmuje się jedna apteka – Punkt apteczny „REMEDIUM” w Lutowiskach. Dodatkowa opieka i bezpieczeństwo publiczne zapewnia Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Lutowiskach.

6.3.2 Usługi oświaty

W gminie Lutowiska zapewniona jest edukacja na poziomie podstawowym i gimnazjalnym. W 2009 r. wg danych z GUS funkcje te pełniły 3 szkoły podstawowe (145 uczniów) i 1 gimnazjum (78 uczniów). W filiach w Stuposianach i Zatwarnicy odbywało się tylko kształcenie w klasach I-III, dzieci starsze były dowożone do szkoły w Lutowiskach. Obecnie filie w Stuposianach i Zatwarnicy zostały zlikwidowane i nauka odbywa się w Zespole Szkół (szk. Podstawowa i gimnazjum) w Lutowiskach gdzie działa także Punkt Przedszkolny oraz całoroczne schronisko młodzieżowe.

Tabela 25 Wykaz jednostek edukacyjnych

Lp.	Nazwa placówki
1.	Szkoła Podstawowa w Lutowiskach
2.	Szkoła Podstawowa – Filia w Stuposianach - <u>zlikwidowana</u>
3.	Szkoła Podstawowa – Filia w Zatwarnicy - <u>zlikwidowana</u>
4.	Gimnazjum w Lutowiskach
5.	Punkt Przedszkolny w Lutowiskach

Zródło: Opracowanie własne na podstawie <http://www.lutowiska.pl/index2.php?id=23&a=6&b=6>

Na terenie gminy Lutowiska działają następujące organizacje pozarządowe:

- Bieszczadzkie Stowarzyszenie BIES w Lutowiskach,
- Ochotnicza Straż Pożarna w Lutowiskach,
- Ochotnicza Straż Pożarna w Ustrzykach Górnych,
- Ochotnicza Straż Pożarna w Dwerniku,
- Ochotnicza Straż Pożarna w Zatwarnicy,
- Ochotnicza Straż Pożarna w Stuposianach,
- Ochotnicza Straż Pożarna w Chmielu,
- Klub Sportowy Otryt – I Lutowiska,
- Fundacja Pomocy Szkołom Bieszczadzkim przy Zespole Szkół w Lutowiskach,
- Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Wsi Stuposiany,

6.3.3 Usługi kultury

Do ośrodków i obiektów pełniących funkcje kulturalne na obszarze gminy należą:

- Gminny Ośrodek Kultury im. Jerzego Janickiego,
- Świetlica Środowiskowa Gminnego Ośrodka Kultury,
- Kino „Otryt”,
- Chata Pod Florianem,
- Gminna Biblioteka Publiczna,

▪ Świetlica wiejska w Chmielu

Gminny Ośrodek Kultury zajmuje się edukacją kulturalną, organizowaniem form promocji i prezentacji amatorskiego ruchu artystycznego, dokumentowaniem ważnych przejawów życia kulturalnego w gminie, koordynowaniem działalności kulturalnej oraz profilaktyką społeczną. W Ośrodku prowadzone są formy zajęć takie jak: kółko hafciarskie, bibułkarstwo, koronka frywolitkowa, zajęcia plastyczne, grupa dziewczęca OSP oraz grupa inicjatywa kobiet. Gminny Ośrodek Kultury organizuje bądź współorganizuje także imprezy takie jak min.:

- „W KRAINIE WILKA” – Wyścig Psich Zaprzęgów w Lutowiskach,
- Bieg Narciarski „W Krainie Trzech Kultur” w Lutowiskach,
- Powojenne Targi Końskie w Lutowiskach,
- ŚWIĘTO JAGODY w Dwerniku,
- Dni Żubra w Lutowiskach
- Święto Chmielu w Chmielu i wiele innych.

Obszar gminy obsługiwany jest przez jedną bibliotekę. Wg danych GUS z 2010r. biblioteka ta dysponuje 8871 woluminów, z których korzysta 263 osób rocznie.

6.3.4 Sport i turystyka

W okolicy Zespołu Szkół w Lutowiskach powstał kompleks sportowo – festynowy. W jego skład wchodzi:

- 2 boiska sportowe,
- stadion,
- plac festynowy,
- drewniany budynek „Chaty pod Florianem”,
- strzelnica .

Ponadto na terenie miejscowości Lutowiska, w pobliżu kompleksu sportowo-festynowego działa strzelnica szkoleniowo-sportowa – zarządzana przez koło łowieckie „Gawra”.

Na terenie gminy, od 2002 r. działa Klub Sportowy Otryt – I Lutowiska, który zajmuje się wspieraniem i upowszechnianiem kultury fizycznej. Wg danych GUS w 2010 r. klub sportowy miał 47 członków, z czego ćwiczących ogółem było 39 osób (mężczyzn). 30% ćwiczących to osoby do 18 roku życia.

Na terenie gminy występuje też rozbudowana baza noclegowa. Składa się ona z 67 obiektów, w których jest 1149 stałych miejsc noclegowych, 431 miejsc sezonowych oraz miejsc pod namioty dla 670 osób. Najwięcej obiektów znajduje się w Ustrzykach Górnych (11), Lutowiskach (8) oraz miejscowości Muczne (8).

Tabela 26 Baza noclegowa na obszarze gminy Lutowiska

Lp.	Nazwa	Lokalizacja	Ilość miejsc noclegowych
1.	Szkolne Schronisko Młodzieżowe	Lutowiska	50 stałych miejsc
2.	Ośrodek Informacji i Edukacji Turystycznej	Lutowiska	15 stałych miejsc
3.	Gospodarstwo Agroturystyczne Pana Andrzeja Gudza	Lutowiska	15 stałych miejsc
4.	Gospodarstwo Agroturystyczne Pani Ewy Tylka	Lutowiska	10 sezonowych miejsc
5.	„U Eskulapa” Gospodarstwo Agroturystyczne Pana Bogusława Granatowskiego	Lutowiska	16 stałych miejsc

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY LUTOWISKA
CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

Lp.	Nazwa	Lokalizacja	Ilość miejsc noclegowych
6.	Gospodarstwo Agroturystyczne „chata Magoda” Pani Jadwigi Miłoszewicz	Lutowiska	12 stałych miejsc
7.	„Łemkowo” – pokoje z łazienkami – Daniel Trzaska	Lutowiska	20 stałych miejsc
	Gospodarstwo agroturystyczne „OSTOJA”	Lutowiska	18 stałych miejsc
8.	Gospodarstwo Agroturystyczne Państwa W i P Pietrzyków	Lutowiska	4 stałe miejsca
9.	Gospodarstwo Agroturystyczne Zofia i Lech Holik	Smolnik	12 stałych miejsc
10.	Gospodarstwo Agroturystyczne „WILCZA JAMA” P. A. Pawlak	Smolnik	42 stałe miejsca
11.	Gospodarstwo Agroturystyczne Pani Agnieszki Peldiak	Żurawin	9 stałych miejsc
12.	Agroturystyka „Pod Kosowcem” Pani Barbara Peldiak	Procisne	9 stałych miejsc
13.	Noclegi – Stanisław i Weronika Gac	Pszczeliny	6 sezonowych miejsc
14.	Zajazd „MAGURA” Mariusz Kuzar	Pszczeliny	23 stałe miejsca
15.	Gospodarstwo agroturystyczne „Cztery pory roku”	Pszczeliny	20 stałych miejsc
16.	Noclegi – Grzegorz Kłodowski	Pszczeliny	6 sezonowych miejsc
17.	Szkolne Schronisko Młodzieżowe	Stuposiany	48 stałych miejsc
18.	Nad Wołosatką – Gospodarstwo Agroturystyczne	Stuposiany	12 miejsc noclegowych
19.	Gospodarstwo Agroturystyczne „Czereszenka” – Bogusz Maria	Stuposiany	9 stałych miejsc
20.	Domek myśliwski Nadleśnictwa Stuposiany	Muczne	12 stałych miejsc
21.	Gospodarstwo Agroturystyczne „Wilcza Jama” Pani Anny Pawlak*	Muczne*	18 stałych miejsc*
22.	Gospodarstwo Agroturystyczne „Siedlisko Carpathia” Pani Małgorzaty Gądek	Muczne	24 stałe miejsca
23.	Willa „Arnika” Pani Barbara Szkotak	Muczne	20 stałych miejsc
24.	Noclegi „Pod Berdem” Dorota i Tomasz Czarnik	Muczne	8 stałych miejsc
25.	Usługi noclegowe Pani Halina Kuźniewska	Muczne	6 sezonowych miejsc
26.	Gospodarstwo Agroturystyczne p. Mi W Walkowicz	Muczne	3 sezonowe miejsca
27.	Ośrodek Rekreacyjno Wypoczynkowy	Muczne	80 stałych miejsc
28.	HOTELIK NAD ROZTOKAMI	Tarnawa Niżna	48 stałych miejsc
29.	Pole namiotowe przy szlaku na Przysłup	Bereżki	dla 100 osób
30.	Miejsce biwakowania Nadleśnictwa Stuposiany	Bereżki	dla 60 osób
31.	Hotel „Górski” PTTK	Ustrzyki Górne	112 stałych miejsc

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY LUTOWISKA
CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

Lp.	Nazwa	Lokalizacja	Ilość miejsc noclegowych
32.	Schronisko „Kremenaros” BHiS PTTK	Ustrzyki Górne	46 sezonowych miejsc
33.	Cemping PTTK	Ustrzyki Górne	200 sezonowych miejsc
34.	stacja Górskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego	Ustrzyki Górne	10 stałych miejsc
35.	Archidiecezjalny Dom Rekolekcyjny	Ustrzyki Górne	80 stałych miejsc
36.	Hotelik „Biały” Pani Irena Musiałowska	Ustrzyki Górne	68 stałych miejsc
37.	Pokoje gościnne Pan Henryk Wrzyszc	Ustrzyki Górne	8 stałych miejsc
38.	Usługi turystyczne Pani Teresa Paraniak	Ustrzyki Górne	7 sezonowych miejsc
39.	Usługi noclegowe Pani Teresa Ratoń	Ustrzyki Górne	6 sezonowych miejsc
40.	„Noclegi pod Szerokim Wierchem”	Ustrzyki Górne	18 sezonowych miejsc
41.	Noclegi Pan Marcin Musiałowski	Ustrzyki Górne	9 sezonowych miejsc
42.	Terenowa Stacja Badawcza w Wołosatem	Wołosate	11 stałych miejsc
43.	Noclegi „Pod Tarnicą”	Wołosate	55 stałych miejsc
44.	Usługi noclegowe „Stajnia” – P. R. Grzegorz	Wołosate	24 sezonowe miejsca
45.	Gospodarstwo Agroturystyczne „U Jośki” Pan Andrzej Zacha	Wołosate	8 stałych miejsc
46.	Bacówka „Pod Małą Rawką” PTTK	Brzegi Górne	27 stałych miejsc
47.	Pole namiotowe BdPN	Brzegi Górne	dla 100 osób
48.	Koliba Studencka Politechniki Warszawskiej	Caryńskie	10 stałych miejsc
49.	Gospodarstwo Agroturystyczne „Pod Otrytem” p. M i Z Lula	Chmiel	15 sezonowych miejsc
50.	Gospodarstwo Agroturystyczne „U Prezesa” J. R. Krzeszewscy	Chmiel	20 sezonowych miejsc
51.	Gospodarstwo Agroturystyczne „U Hodurów”	Chmiel	12 sezonowych miejsc
52.	Barbara i Jan Krokos „HULSKIE”	Chmiel	10 stałych miejsc
53.	Noclegi – Renata i Marek Gretkowscy	Chmiel	8 stałych miejsc
54.	Gospodarstwo Agroturystyczne „Rusinowa Polana” P. J. Hryniszyn i P. A. Rusin	Dwerniczek	24 stałe miejsca
55.	Gospodarstwo Agroturystyczne „U Józka”	Dwernik	11 sezonowych miejsc
56.	Gospodarstwo Agroturystyczne „PODOŁYNIA” Pani Mai Barczyk	Dwernik	10 stałych miejsc

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY LUTOWISKA
CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

Lp.	Nazwa	Lokalizacja	Ilość miejsc noclegowych
57.	Gospodarstwo Agroturystyczne U Letka	Dwernik	20 stałych miejsc
58.	Gospodarstwo Agroturystyczne „U Pani Basi” p. B. Ważyńska	Dwernik	20 stałych miejsc
59.	Gospodarstwo Agroturystyczne p. S i M Dopart	Dwernik	12 stałych miejsc
60.	Stanisław Hebda „Uroczysko”	Dwernik	9 stałych miejsc
61.	Ośrodek Wczasowy Bieszczadzkiej Agencji Rozwoju Regionalnego	Zatwarnica	100 stałych miejsc
62.	Ośrodek Wczasowy „Sękowiec”	Zatwarnica	30 sezonowych miejsc
63.	Domek myśliwski Sękowiec	Zatwarnica	16 stałych miejsc
64.	Terenowa Stacja Edukacji Ekologicznej Suche Rzeki	Zatwarnica	24 stałe miejsca
65.	Gospodarstwo Agroturystyczne „DOLINA SANU”	Zatwarnica	6 stałych miejsc
66.	Gospodarstwo Agroturystyczne „Nad Sanem” p. A. Majsterek	Krywe	16 stałych miejsc
67.	Halina Polakiewicz – Gościniec Pod Jaskiniami	Nasiczne	8 stałych miejsc

Zródło: Opracowanie własne na podstawie <http://www.lutowiska.pl>

* w trakcie procedowania niniejszego Studium (...) niniejsze gospodarstwo zlikwidowano.

7. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z ZAGROŻENIA BEZPIECZEŃSTWA LUDNOŚCI I JEJ MIENIA

7.1 CHARAKTERYSTYKA ZAGROŻEŃ I STANU BEZPIECZEŃSTWA

Klęską żywiołową, zgodnie z ustawą z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej (Dz. U. Nr 62, poz. 558 z późn. zm.), jest katastrofa naturalna lub awaria techniczna, której skutki zagrażają życiu lub zdrowiu dużej liczby osób, mieniu w wielkich rozmiarach albo środowisku na znacznych obszarach, a pomoc i ochrona mogą być skutecznie podjęte tylko przy zastosowaniu nadzwyczajnych środków, we współdziałaniu różnych organów i instytucji oraz specjalistycznych służb i formacji działających pod jednolitym kierownictwem. Na terenie gminy Lutowiska występuje ryzyko zaistnienia nadzwyczajnych zagrożeń środowiska, które mogą być przede wszystkim wynikiem katastrof wywołanych przez awarie infrastruktury technicznej, jak również przez siły natury.

Zagrożenia będące następstwem katastrofy naturalnej obejmują na omawianym obszarze przede wszystkim zagrożenia:

- zagrożenie pożarowe – ze względu na bardzo duży obszar lasów (ponad 83% gminy) ryzyko pożarowe jest bardzo wysokie. Najczęstszą przyczyną pożarów jest człowiek i jego nieostrożne zachowywanie się. Niestety obszar Bieszczad jest popularny wśród turystów i to w połączeniu z nieumyślnym działaniem może doprowadzić do katastrofy,
- zagrożenie wiatrem (halny),
- zagrożenie osuwiskowe - osuwiska wywołane są przez nagłe przemieszczenie się mas ziemnych, powierzchniowej zwierzeliny i mas skalnych podłoża, spowodowane siłami przyrody. Miejsca występowania osuwisk to naturalne stoki i zbocza dolin i zbiorników wodnych, obszary źródłowe rzek, skarpy wykopów i nasypów oraz wyrobisk. Ze względu na rzeźbę terenu, obszar gminy narażony jest na występowanie osuwisk,
- zagrożenie powodziowe – może być spowodowane większymi wezbraniem wód w związku z wiosennymi roztopami bądź zwiększonymi opadami deszczu. Wg dokumentu "Zagrożenia okresowe występujące w Polsce", opracowanym przez Rządowe Centrum Bezpieczeństwa, województwo podkarpackie należy do najbardziej zagrożonych wystąpieniem powodzi,
- silne mrozy, zawieje i zamiecie śnieżne - w terenach górskich występują najniższe średnie wartości temperatur w Polsce. W związku z charakterystyką terenu długotrwałe silne mrozy oraz zalegająca pokrywa śnieżna mogą prowadzić do czasowego odcięcia pewnych obszarów gminy,
- lawiny śnieżne - jest to gwałtowne przemieszczanie się dużych mas śniegu w dół stoku, na odległość co najmniej 50 m. Zgodnie z wyżej wymienionym dokumentem, opracowanym przez RCB, na terenie Bieszczad występuje kilkanaście obszarów na których występują lawiny śnieżne.

Ważnym aspektem zagrożeń bezpieczeństwa ludności i mienia są zagrożenia w ruchu drogowym. Przyczyną znacznego wzrostu wypadków drogowych w ostatnich latach jest nie tylko nieprzestrzeganie przepisów ruchu drogowego, wzrost liczby pojazdów, czy niski poziom kultury motoryzacyjnej uczestników ruchu, ale także zły i stale pogarszający się stan infrastruktury drogowej.

7.2 JEDNOSTKI ODPOWIEDZIALNE ZA ZAPEWNIENIE BEZPIECZEŃSTWA

Bezpieczeństwa publicznego na obszarze gminy Lutowiska strzeże policja (Komenda Powiatowa znajduje się w Ustrzykach Dolnych, Rewir Dzielnicowych w Lutowiskach), Straż Graniczna (strażnice w Stuposianach i Ustrzykach Górnych) oraz ochotnicza straż pożarna.

8. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z POTRZEB I MOŻLIWOŚCI ROZWOJU GMINY

8.1 DOKUMENTY SZCZEBŁA WOJEWÓDZKIEGO

Dokumentami szczebla wojewódzkiego mającymi umocowanie prawne są strategia rozwoju województwa, sporządzana na podstawie ustawy o samorządzie województwa oraz plan zagospodarowania przestrzennego województwa, sporządzany na podstawie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa podkarpackiego

Uchwalony uchwałą Nr XLVIII/522/02 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 30 sierpnia 2002 r.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa podkarpackiego uchwalono w 2002 r. realizując zapisy ze Strategii Rozwoju Województwa Podkarpackiego na lata 2000-2006 – aktualnie obowiązuje Strategia Rozwoju Województwa Podkarpackiego na lata 2007-2020.

Uwarunkowania rozwojowe

Gmina Lutowiska jest powiązana z układem dróg krajowych poprzez drogę wojewódzką nr 896 (o długości 46 km relacji Ustrzyki Dolne – Czarna - Ustrzyki Górne, łączy się w Ustrzykach Górnych z drogą wojewódzką 897, a w Ustrzykach Dolnych z drogą krajową 84) oraz drogę wojewódzką nr 897 (o długości 111 km, relacji Tylawa – Komańcza – Cisna – Wołosate – granica państwa) a także poprzez drogi powiatowe (Smolnik – Zatwarnica, Dwernik-Brzegi Górne i Lutowiska – Polana). Przez obszar gminy nie przebiega linia kolejowa, najbliższa stacja znajduje się w odległości 25 km od Lutowiska, w Ustrzykach Dolnych. Od północnej strony do gminy biegnie linia elektroenergetyczna wysokiego napięcia 110 kV, oraz znajduje się ta stacja redukcyjna GPZ.

Silny wpływ środowiska przyrodniczego na rozwój związany jest z obecnością wielu form ochrony przyrody. Na obszarze gminy znajduje się Bieszczadzki Park Narodowy wraz z otuliną (Park Krajobrazowy Dolina Sanu) – wchodzi one w skład Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery „Karpaty Wschodnie”, Natura 2000 - obszar PLC 180001 „Bieszczady”, Wschodniobeskidzki Obszar Chronionego Krajobrazu oraz rezerwaty przyrody (Krywe, Hulskie im. Stefana Myczkowskiego, Śnieżycza wiosenna w Dwerniczku, Zakole). W Planie zwrócono uwagę na korytarz ekologiczny wzdłuż doliny Sanu, który ma znaczenie międzynarodowe, krajowe oraz regionalne.

W Planie wyznaczono 6 poziomów ośrodków osadniczych. Na terenie gminy występuje tylko najniższy poziom, jakim jest wiejski ośrodek lokalny – Lutowiska. Plan wyznacza także kilka ośrodków turystycznych: Ustrzyki Górne, Dwernik, Zatwarnica, Smolnik.

Wśród ograniczeń w funkcjonowaniu gospodarczym obszaru Plan wymienia:

- ograniczenie rozwoju gospodarki (w szczególności przemysłu) na terenach prawnie chronionych,
- słaby standard bazy turystycznej,
- słaba dostępność komunikacyjna,
- duży procenty obszarów górskich narażonych na intensywne procesy erozyjne, ze słabymi warunkami do produkcji rolnej i małą retencyjnością wód powierzchniowych,
- występowanie znacznych obszarów pozbawionych sieci gazowej z powodu rozproszenia zabudowy i braku ekonomicznego uzasadnienia budowy tej sieci,
- niedostępność dużych obszarów dla telekomunikacji bezprzewodowej z racji ukształtowania terenu,
- peryferyjność położenia w stosunku do najbardziej zurbanizowanych obszarów kraju,
- mocno rozproszona sieć osadnictwa wiejskiego utrudniająca tworzenie nowoczesnych struktur przestrzennych na wsi.

Wśród potencjałów obszaru Plan wymienia m.in.:

- duże zasoby obszarów o cennych walorach przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych (w większości podlegających ochronie),
- walory turystyczne,

- obszar gór i pogórzy stanowiący obszar źródłkowy dla dorzecza Wisły i mający duży wpływ na ilościowy i jakościowy stan zaopatrzenia w wodę dużej części Polski,
- duży procent obszarów zalesionych,
- korzystne warunki do rozwoju turystyki.

Strefy polityki przestrzennej

W wyniku analizy wydzielono 4 jednostki strukturalne wyróżniające się występującymi związkami między elementami zagospodarowania i dominującymi funkcjami oraz predyspozycjami dla rozwoju. Gmina Lutowiska znalazła się w obszarze rozwoju turystyki, wypoczynku oraz usług sanatoryjno – leczniczych. Obszar ten wykorzystuje walory środowiska naturalnego i kulturowego. Perspektywicznie rozwój tego obszaru powinien przynieść wzrost produktu gospodarczego jakim są usługi turystyczne. Rozwój turystyki będzie jednak pewnym kompromisem w kwestii ograniczeń wynikających z form ochrony przyrody. Do obszaru tego należy południowa, wschodnia i północno – wschodnia część województwa podkarpackiego.

Obszar gminy leży poza układem pasmowo – węzłowym aktywności społeczno – gospodarczej. Gmina jest natomiast położona w strefach produkcji rolnej, gospodarki leśnej, rozwoju turystyki, wypoczynku i funkcji uzdrowiskowej, ochrony walorów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych oraz w strefie przygranicznej.

Cele i zasady zagospodarowania przestrzennego

Ogólnym celem polityki przestrzennej województwa jest sterowanie rozwojem przestrzennym, podejmowanie działań oraz określenie oraz i realizacja zadań publicznych o znaczeniu ponadlokalnym, które w efekcie przyniosą między innymi korzystniejsze warunki dla zrównoważonego rozwoju województwa, podniesienie poziomu i jakości życia, poprawę warunków dla rozwoju przedsiębiorczości, lepsze wykorzystanie istniejących potencjałów endogenicznych oraz wzmocnienie nowych szans i mocnych stron województwa, przy jednoczesnym osłabieniu zagrożeń i słabych stron.

Kierunki zagospodarowania przestrzennego

Kierunki przekształceń w strukturze funkcjonalno – przestrzennej województwa:

- powstanie i rozwój lecznictwa uzdrowiskowego w miejscowości Lutowiska,
- lokalizacja ośrodków opieki społecznej oraz innych placówek opiekuńczych świadczących usługi, również dla osób spoza regionu, szczególnie z wysoko zurbanizowanych i uprzemysłowionych terenów kraju,
- promocja obszarów o unikalnych walorach dziedzictwa kulturowego, zwłaszcza w obszarze przygranicznym,
- rozwój bazy kultury fizycznej o znaczeniu ponadregionalnym i regionalnym w powiązaniu z obszarami koncentracji walorów turystycznych, wypoczynkowych i sanatoryjno – uzdrowiskowych,
- kształtowanie strefy rozwoju rolnictwa ziem górskich,
- działalność produkcyjna i usługowa: rozwój małych i średnich przedsiębiorstw poza rolnictwem, rozwój usług budowlanych, handlu i turystyki,
- rozwój ośrodka obsługi ruchu turystycznego o znaczeniu ponadlokalnym.

Miejscowość Lutowiska w strukturze sieci osadniczej będzie pełnił funkcje usługowo – administracyjne, turystyczne i uzdrowiskowe.

Kierunki ochrony środowiska przyrodniczego:

- minimalizowanie zasięgu procesów denudacyjnych i ich negatywnych skutków na terenach osuwiskowych,
- przeklasyfikowanie obszarów porolnych z gruntów rolnych na leśne,
- ochrona krajobrazu i bioróżnorodności oraz kształtowanie struktury krajobrazu wiejskiego poprzez realizację programów rolno środowiskowych i zalesianie terenów przewidzianych do renaturyzacji i rekultywacji,

- ochrona przed niewłaściwym zagospodarowaniem przestrzennym obszarów GZWP nr 431 „Bieszczady” wraz ze strefami ochrony ONO i OWO,
- prowadzenie otworu obserwacyjno – pomiarowego sieci krajowej monitoringu zwykłych wód podziemnych – pkt. nr 399 – w miejscowości Dwerniczek,
- realizacja programu likwidacji zagrożeń ekologicznych i ochrona wód w strefach przygranicznych, współpraca w tym zakresie ze stroną Ukrainą – Obwód Lwowski na obszarze zlewni górnego Sanu,
- realizacja programu zrównoważonego rozwoju na obszarze funkcjonalnym „Zielone Karpaty”,
- utworzenie trzech projektowanych rezerwatów przyrody: „Las bukowy pod Obnogą”, „Żurawin” oraz „Śnieżycza wiosenna w Zatwarnicy”,
- utworzenie Transgranicznego Obszaru Chronionego „Beskidy Wschodnie”,
- ochrona korytarzy ekologicznych o znaczeniu międzynarodowym, krajowym i regionalnym wzdłuż doliny Sanu.

W zakresie środowiska kulturowego Plan zapisuje utworzenie uzdrowiska w miejscowości Lutowiska oraz utworzenie szlaków kulturowych o znaczeniu ponadregionalnym (proponowane: Karpacki Szlak Architektury Drewnianej, Karpacki Szlak Obrządku Wschodniego, Szlak ikon).

Kierunki rozwoju infrastruktury transportowej i technicznej

W zakresie podstawowego układu drogowego gminy Lutowiska dotyczy:

- modernizacja drogi wojewódzkiej nr 896, relacji Ustrzyki Dolne – Czarna – Ustrzyki Górne,
- modernizacja drogi wojewódzkiej nr 897 relacji Tylawa – Komańcza – Cisna – Wołosate – granica państwa jako części „dużej” obwodnicy bieszczadzkiej,
- modernizacja drogi powiatowej nr 2305 R Smolnik-Zatwarnica,
- modernizacja drogi powiatowej nr 2306 R Brzegi Górne- , Dwernik,
- modernizacja drogi powiatowej nr 2304 R Lutowiska- Polana,
- modernizacja drogi powiatowej nr 2307 R Stuposiany – Tarnawa.

W zakresie przejść granicznych:

- utworzenie turystycznego przejścia granicznego Smolnik – Boberka,
- utworzenie drogowo – turystycznego przejścia granicznego Wołosate – Użok

W zakresie elektroenergetyki Plan zakłada budowę GPZ „Smolnik” oraz linii 110kV w relacji Ustrzyki – Smolnik.

W zakresie ochrony wód utworzenie strefy ochrony sanitarnej ujęcia powierzchniowego wody ze zbiornika Solina dla Ustrzyk Dolnych, Soliny, Polańczyka oraz sąsiadujących miejscowości oraz budowę zbiorników „małej retencji” w miejscowości Lutowiska i Muczne.

W zakresie infrastruktury społeczno – gospodarczej w Planie nie przewiduje się żadnych zadań.

Strategia Rozwoju Województwa Podkarpackiego na lata 2007 – 2020 – aktualizacja 2010 rok
Uchwalona uchwałą nr L/932/10 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 23 sierpnia 2010 r.

Aktualizowany dokument powstał w 2006 r., powstał w warunkach członkostwa Polski w Unii Europejskiej i wynikających z niego nowych szans, praw oraz zobowiązań. Powodem aktualizacji wg autorów była zmiana w podejściu do polityki regionalnej. Wizja rozwoju województwa podkarpackiego brzmi: „Województwo podkarpackie powinno stać się obszarem zrównoważonego rozwoju, integrującym cele społeczne, ekologiczne i gospodarcze oraz zapewniającym możliwości realizacji potrzeb społeczeństwa i osiągnięcie wysokiego standardu życia”.

Główny cel Strategii zakłada podniesienie krajowej i międzynarodowej konkurencyjności gospodarki regionu poprzez wzrost jej innowacyjności, a tym samym efektywności, która stworzy warunki do

zwiększenia zatrudnienia oraz wzrostu dochodów i poziomu życia ludności. Realizacja celu głównego ma zachodzić poprzez:

- utrzymanie gospodarki regionu na ścieżce dynamicznego wzrostu gospodarczego,
- podnoszenie konkurencyjności przedsiębiorstw, podmiotów gospodarczych, instytucji,
- rozwój rynku pracy,
- nasilanie powiązań gospodarczych, społecznych i kulturowych w przestrzeni wewnątrzregionalnej z różnymi kategoriami otoczenia (światowe, europejskie, krajowe, regionalne).

Odniesienia do zagospodarowania przestrzennego mają następujące zapisy:

- wspieranie rozwoju infrastruktury turystycznej, rekreacyjno – sportowej oraz uzdrowiskowej,
- budowa nowych i przebudowa istniejących dróg wojewódzkich,
- przebudowa i budowa dróg do przejść granicznych,
- uruchomienie przejść dla ruchu turystycznego na granicy z Ukrainą,
- rozwój transportu zbiorowego,
- budowa i modernizacja obwałowań,
- budowa zbiorników „małej retencji” zgodnie z „Programem ochrony przed powodzią w dorzeczu Górnej Wisły na obszarze województw: śląskiego, małopolskiego, podkarpackiego i świętokrzyskiego”,
- modernizacja około 65% ujęć wód podziemnych i powierzchniowych wraz ze stacjami uzdatniania wody,
- ustanowienie stref ochronnych ujęć wód podziemnych i powierzchniowych – dla wszystkich ujęć nie posiadających prawnie ustanowionych stref,
- budowa nowych ujęć wody oraz budowa i rozbudowa systemów zbiorowego zaopatrzenia w wodę umożliwiające przyrost ludności korzystającej z wodociągów o około 4%,
- modernizacja linii 110kV,
- zmniejszenie strat sieciowych w przesyłce i dystrybucji poprzez modernizację obecnych i budowę nowych sieci, wymianę transformatorów o niskiej sprawności oraz rozwój generacji rozproszonej
- modernizacja rozdzielni 110kV,
- budowa i rozbudowa stacji 110/15 oraz 110/30kV,
- stymulowanie modernizacji sieci niskiego napięcia przez politykę gmin,
- zwiększenie wydobycia gazu ziemnego z istniejących zasobów zlokalizowanych na terenie województwa,
- budowa i rozbudowa sieci światłowodowej,
- wspieranie działań mających na celu poprawę systemu komunikacyjnego na poziomie lokalnym,
- wspieranie działań mających na celu poprawę jakości lokalnych dróg dojazdowych do gruntów rolnych z tworzeniem przy wyjazdach na drogi publiczne punktów oczyszczania sprzętu rolniczego,
- wspieranie działań służących rekultywacji zdewastowanych terenów,
- wspieranie działań mających na celu racjonalne gospodarowanie zasobami leśnymi,
- wspieranie projektów mających na celu budowę, przebudowę lub remont przeznaczonych do użytku publicznego ścieżek rowerowych, szlaków pieszych, placów zabaw, miejsc rekreacji oraz obiektów sportowych,
- wspieranie projektów mających na celu budowę, przebudowę lub remont infrastruktury turystycznej,
- wspieranie projektów mających na celu urządzenie i porządkowanie terenów zielonych, parków lub innych miejsc wypoczynku,
- budowa i modernizacja sieci wodociągowej,
- budowa, rozbudowa i modernizacja oczyszczalni ścieków także oczyszczalni przydomowych oraz systemów kanalizacyjnych,
- utrzymanie naturalnego charakteru cieków poza terenami o zwartej zabudowie,
- zalesianie terenów o niskiej przydatności dla rolnictwa w celu spowolnienia spływu powierzchniowego wód.

8.2 DOKUMENTY SZCZEBŁA POWIATOWEGO

Strategia Rozwoju Społeczno – Gospodarczego Powiatu Bieszczadzkiego do 2013 r.

Uchwalona uchwałą nr XIX/124/04 Rady Powiatu w Ustrzykach Dolnych z dnia 30 czerwca 2004 r.

W dokumencie przyjęto 5 celów strategicznych:

- Postęp cywilizacyjny i wysoka jakość życia,
- Rozwój zasobów ludzkich,
- Dobrze rozwinięta przedsiębiorczość,
- Ochrona środowiska i dziedzictwa kulturowego na potrzeby turystyki,
- Społeczność zintegrowana i otwarta na międzynarodową współpracę.

Zrealizowanie tych celów ma się przyczynić do tego by powiat bieszczadzki był regionem zmierzającym do wszechstronnego rozwoju ze szczególnym naciskiem na turystykę, przy wykorzystaniu i zachowaniu unikalnych walorów naturalnych. Zrównoważony rozwój powiatu zapewni gościom atrakcyjne możliwości wypoczynku i rekreacji, a mieszkańcom godne i szczęśliwe życie.

Do tych celów strategicznych przyporządkowano 26 celów strategicznych. Wśród celów operacyjnych odniesienia do przestrzeni i zagospodarowania przestrzennego mają:

- Poprawa dostępności komunikacyjnej powiatu,
- Rozbudowa infrastruktury technicznej,
- Rozwój infrastruktury sportowo – rekreacyjnej,
- Zaspokojenie potrzeb mieszkaniowych dla mieszkańców powiatu.

W zestawieniu kluczowych zadań na terenie powiatu bieszczadzkiego do gminy Lutowiska odnoszą się:

- Budowa zbiorczej oczyszczalni ścieków w Lutowiskach i sieci kanalizacyjnej,
- Budowa małej kompostowni,
- Wodociąg wiejski w Dźwiniaczu,
- Likwidacja osuwisk odbudowa odcinka drogi Smolnik – Zatwarnica,
- Likwidacja osuwisk i odbudowa odcinka drogi Stuposiany – Tarnawa,
- Likwidacja osuwisk i odbudowa odcinka drogi Brzegi Górne – Dwernik,
- Budowa wodociągu w Smolniku,
- Modernizacja szlaku komunikacyjno – turystycznego Brzegi D. – Dźwiniacz,
- Remont budynku Ośrodka Zdrowia w Lutowiskach (termorenowacja, budowa schodów i wiatrołapów).

Powiatowy Program Ochrony Środowiska dla powiatu bieszczadzkiego na lata 2010 – 2013 z perspektywą na lata 2014 - 2021

Powiatowy Program Ochrony Środowiska dla powiatu bieszczadzkiego na lata 2010 – 2013 z perspektywą na lata 2014 – 2021 jest aktualizacją dokumentu z 2005 r. Celem aktualizacji dokumentu było przedstawienie wytycznych do racjonalnych działań programowych na dalsze lata oraz poprawa stanu środowiska przyrodniczego powiatu.

W harmonogramie prac odniesienie do zagospodarowania przestrzennego mają następujące zapisy:

- w zakresie modernizacji i rozbudowy infrastruktury wodno – ściekowej dla zapewnienia lepszej ochrony środowiska oraz poprawy warunków życia mieszkańców:
 - rozbudowa i modernizacja sieci wodociągowej,
 - modernizacja ujęć wód wraz ze stacjami uzdatniania, likwidacja małych ujęć, zabezpieczenie nieeksploatowanych ujęć, wyeliminowanie wykorzystywania nieczystych studni jako zbiorników bezodpływowych,
 - budowa kanalizacji sanitarnej,
 - rozbudowa oraz budowa systemu kanalizacji deszczowej,
 - modernizacja oczyszczalni ścieków;
- w zakresie zachowania, właściwego wykorzystania oraz odnawiania i przywracania do stanu właściwego składników przyrody, w szczególności ekosystemów zachowanych w stanie naturalnym lub zbliżonym do naturalnego:
 - ustanawianie nowych form ochrony przyrody, planów ochrony oraz ich wdrażanie,

- przestrzeganie procedur lokalizacyjnych chroniących tereny cenne przyrodniczo przed przeinwestowaniem, sporządzenie planów zagospodarowania,
- budowa infrastruktury turystyczno – sportowej zimowej i letniej,
- organizacja ścieżek przyrodniczo – edukacyjnych, utrzymanie istniejących ścieżek przyrodniczych i punktów widokowych,
- utrzymywanie i tworzenie szlaków turystycznych, miejsc wypoczynków i pól biwakowych,
- urządzenie i utrzymanie terenów zieleni, zadrzewień, zakrzewień i parków;
- w zakresie ograniczeń przekształceń ziemi w wyniku procesów naturalnych oraz antropogenicznych:
 - ochrona gleb wysokich klas bonitacyjnych (I-III) w celu utrzymania ich rolniczego użytkowania,
 - bieżąca rekultywacja terenów poeksploatacyjnych i terenów zdegradowanych,
 - rekultywacja składowisk odpadów – kontynuacja monitoringu,
 - podejmowanie działań zmierzających do ograniczenia powstawania miejsc nielegalnego wydobywania kopalin,
 - rekultywacja terenów i użytków rolnych zdegradowanych w wyniku działania czynników naturalnych (erozja, osuwiska),
 - usuwania skutków działania czynników naturalnych (erozja, osuwiska) na infrastrukturę i budownictwo;
- w zakresie zapewniania wystarczającej ilości wody o odpowiedniej jakości użytkowej oraz ochrona przed powodzią:
 - realizacja programu małej retencji górskiej,
 - ustanowienie terenów ochronnych ujęć wód,
 - modernizacja, rozbudowa i utrzymanie w sprawności infrastruktury przeciwpowodziowej,
 - przeciwdziałanie wkraczania zabudowy na tereny zalewowe, poprzez stosowanie odpowiednich zapisów w MPZP;
- w zakresie utrzymania standardów jakości powietrza, redukcji emisji pyłów, gazów i odorów:
 - budowa sieci ciepłowniczych i węzłów cieplnych,
 - gazyfikacja powiatu,
 - modernizacja i bieżące utrzymanie dróg powiatowych,
 - modernizacja dróg gminnych, wojewódzkich i krajowych;
- w zakresie zminimalizowania uciążliwego hałasu i utrzymania jak najlepszej jakości stanu akustycznego środowiska:
 - modernizacja i budowa dróg (obwodnic, optymalizacja przebiegu tras komunikacyjnych oraz optymalizacja płynności ruchu);
- w zakresie ochrony mieszkańców przed polem elektromagnetycznym:
 - uwzględnienie w SUiKZP i MPZP zagadnień pola elektromagnetycznego.

Harmonogram nie podaje lokalizacji przeprowadzanych działań (np. gmin których dotyczy). Realizacja dominującej części działań leży po stronie samorządów gminnych.

Powiatowy Plan Gospodarki Odpadami dla powiatu bieszczadzkiego na lata 2010 – 2013 z perspektywą na lata 2014 - 2021

Niniejszy dokument jest aktualizacją Planu Gospodarki Odpadami dla Powiatu Bieszczadzkiego na lata 2004 – 2011. Uwzględnia on zapisy zawarte w aktualnie obowiązujących aktach prawnych z zakresu gospodarki odpadami oraz treść Planu Gospodarki Odpadami dla woj. Podkarpackiego na lata 2008 -2011 z uwzględnieniem lat 2012 – 2019 (maj, 2008). Zgodnie z założeniami zawartymi w planach wyższego rzędu istniejący system gospodarki odpadami powinien zostać dostosowany do planowanego Zakładu Zagospodarowania Odpadów „Sanok – Zagórz – Ustrzyki Dolne”.

Za cele strategiczne uznano:

- zapobieganie powstawania odpadów,
- zmniejszenie ilości powstawania odpadów,
- prowadzenie selektywnej zbiórki odpadów,
- odzysk odpadów,

- bezpieczne dla środowiska unieszkodliwianie odpadów, których nie udało się poddać odzyskowi i recyklingowi,
- podnoszenie świadomości ekologicznej społeczeństwa – edukacja ekologiczna,
- uwzględnienie przedstawionych celów i kierunków działań z zakresu gospodarki odpadami w aktach prawa miejscowego.

W zakresie zapobiegania powstawania odpadów przyjęto następujące kierunki działań – wdrażanie i uświadamianie społeczeństwu zasad funkcjonowania systemu gospodarki odpadami.

W zakresie zmniejszenia ilości powstających odpadów przyjęto następujące kierunki działań:

- promocja „zachowań i postaw” małodopadowych,
- ewidencjonowanie odpadów,
- opracowanie zasad funkcjonowania systemu gospodarki odpadami.

W zakresie prowadzenia selektywnej zbiórki odpadów przyjęto następujące kierunki działań:

- organizacja systemu selektywnej zbiórki odpadów komunalnych,
- organizacja systemu selektywnej zbiórki odpadów komunalnych ulegających biodegradacji,
- organizacja systemu selektywnej zbiórki odpadów niebezpiecznych,
- organizacja systemu zbiórki odpadów wielkogabarytowych, z sektora budowlanego i wraków pojazdów.

W zakresie odzysku odpadów przyjęto następujące kierunki działań – właściwe zagospodarowanie selektywnie zebranych odpadów.

W zakresie bezpiecznego dla środowiska unieszkodliwiania odpadów przyjęto następujące kierunki działań – właściwe unieszkodliwianie odpadów nie nadających się do dalszego zagospodarowania.

W zakresie podnoszenia świadomości ekologicznej społeczeństwa przyjęto następujące kierunki działań – edukacja ekologiczna z zakresu gospodarki odpadami.

Zgodnie z zapisami WPGO składowiska odpadów komunalnych, które nie spełniają obowiązujących standardów ochrony środowiska, i nie stanowią elementu ZOO, przewidziane są do zamknięcia i rekultywacji. Na terenie powiatu zamknięto wszystkie wysypiska nie spełniające norm. W gminie Lutowiska, jako jedynej, składowisko w miejscowości Smolnik zostało zrehabilitowane. W chwili obecnej na terenie powiatu nie funkcjonuje żadne czynne składowisko odpadów komunalnych. Na obszarze gminy Ustrzyki Dolne znajduje się sortownia i stacja przeładunkowa odpadów komunalnych. Obsługuje ona gminy z całego obszaru powiatu bieszczadzkiego. Resztki poprocesowe transportowane są do unieszkodliwienia w m. Przemyślu i gm. Zagórz. Zgodnie z wytycznymi WPGO wszystkie gminy z obszaru powiatu bieszczadzkiego do wyznaczone do utworzenia Zakładu Zagospodarowania Odpadów „Sanok – Zagórz – Ustrzyki Dolne”. Głównym obiektem funkcjonującym w tym systemie będzie Składowisko Odpadów „Średnie Wielkie” (docelowy ZZO) i stacja przeładunkowa w Ustrzykach Dolnych.

8.3 DOKUMENTY SZCZEBŁA LOKALNEGO

Plan strategiczny gminy Lutowiska (1997)

Strategia Rozwoju jest dokumentem programowym, który integruje potrzeby społeczności lokalnej w zakresie ładu kulturowo – ekologicznego, społecznego, gospodarczo – infrastrukturalnego. W swoich ustaleniach bazuje na dokumentach i programach planistycznych będących podstawą polityki regionalnej zarówno na poziomie krajowym, wojewódzkim, jak i powiatowym. Zgodność Strategii ze strategicznymi dokumentami planistycznymi jest warunkiem koniecznym skutecznej realizacji.

Wizja zapisana w strategii brzmi „Gmina Lutowska to piękne bieszczadzkie krajobrazy, dziewicza i unikalna przyroda, wysoki poziom obsługi turystycznej, atrakcyjny wypoczynek dla każdego. Spokój i bezpieczeństwo, to również zapewnienie bytu i wszechstronnego rozwoju mieszkańcom gminy”.

Wyznaczonymi celami strategicznymi, wg hierarchii potrzeb mieszkańców, są:

- Zabezpieczenie materialne,
- Zdrowie i życie,
- Wyżywienie,
- Schronienie,
- Rozwój ludzi,
- Opieka,
- Bezpieczeństwo,
- Kultura,
- Swoboda i łatwość kontaktów przestrzennych,
- Rekreacja, wygoda, przyjemność,
- Kontakty społeczne, więź grupowa, tożsamość z gminą,
- Wartości moralne, potrzeby religijne.

Program Ochrony Środowiska dla gminy Lutowska na lata 2005 - 2015

Program Ochrony Środowiska został sporządzony w 2004 r. POŚ wraz z Programem Gospodarki Odpadami jest podstawowym dokumentem koordynującym działania na rzecz środowiska w gminie.

Program będzie realizowany poprzez systematyczne działania na rzecz ochrony poszczególnych elementów środowiska naturalnego oraz ukierunkowanie na zahamowanie niekorzystnych oddziaływań na środowisko. Zakłada on zmniejszenie, eliminację bądź przeciwdziałanie zagrożeniom środowiskowym najcenniejszych walorów Bieszczad, oraz związanych z narażeniem zdrowia i życia mieszkańców.

Wyznaczono 6 priorytetów:

- Priorytet nr 1 - Ochrona środowiska przyrodniczego, różnorodności biologicznej i krajobrazu,
- Priorytet nr 2 – Ochrona wód,
- Priorytet nr 3 – Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii,
- Priorytet nr 4 – Edukacja ekologiczna, dostęp do informacji, poszerzenie dialogu społecznego,
- Priorytet nr 5 – Gospodarka odpadami,
- Priorytet nr 6 – Ochrona powietrza atmosferycznego.

Realizacja tych celów odbędzie się min. poprzez: budowę oczyszczalni ścieków w Lutowiskach, uporządkowanie gospodarki ściekowej, montaż kolektorów słonecznych, budowę małej elektrowni wodnej dla potrzeb obiektów BdPN w Wołosatem, akcje i kampanie na rzecz aktywnej ochrony środowiska, przebudowę kotłowni węglowych w obiektach BdPN w Tarnawie Niższej oraz w Hotelu Białym w Ustrzykach Górnych.

Plan Gospodarki Odpadami na lata 2005 - 2012 (2004)

Przyjęty system i założone cele Planu Gospodarki Odpadami uwzględniają politykę i cele przedstawione w dokumentach szczebla wyższego, tj. w Planie Gospodarki Odpadami dla województwa podkarpackiego oraz w Powiatowym Planie Gospodarki Odpadami dla powiatu bieszczadzkiego.

Założone cele w sektorze komunalnym:

Cel główny to „zminimalizowanie ilości odpadów w sektorze komunalnym oraz stosowanie nowoczesnego systemu ich odzysku i unieszkodliwiania”.

Aby zrealizować ten cel należy:

- podnieść świadomość ekologiczną mieszkańców, w szczególności w zakresie minimalizowania wytwarzanych odpadów,
- stosować nowoczesne technologie odzysku i unieszkodliwiania odpadów,

- podnieść skuteczność selektywnej zbiórki odpadów ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju selektywnej zbiórki odpadów komunalnych ulegających biodegradacji,
- zredukować w odpadach kierowanych na składowiska zawartości składników biodegradowalnych,
- zintensyfikować działania skierowane na zapobieganie zanieczyszczeniu odpadami terenów przy trasach przelotowych, terenów przylegających do cieków i terenów leśnych.

Podstawowe cele w gospodarce komunalnymi osadami ściekowymi wynikają z celów ochrony środowiska.

W sektorze gospodarczym do ograniczania wytwarzanych odpadów mają się przyczynić takie działania jak:

- propagowanie idei czystej produkcji i stosowanie technologii zmniejszających zagrożenie dla środowiska,
- zwiększanie świadomości u wytwórców, premiowanie pozytywnych postaw poprzez stosowanie zachęt ekonomicznych.

W zakresie odpadów niebezpiecznych zakłada się, że do 2016 roku zostanie zdemontowanych około 173 Mg pokryć dachowych zawierających azbest i wywiezionych do utylizacji poza teren gminy.

8.4 ZŁOŻONE WNIOSKI DO STUDIUM

8.4.1 Wnioski jednostek organizacyjnych uzgadniających i opiniujących

Na podstawie art.11 pkt.2 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 27 marca 2003 r. do sporządzanej zmiany Studium zostało złożonych 5 wniosków instytucji i organów właściwych do uzgadniania i opiniowania.

Tabela 27 Wykaz złożonych wniosków przez jednostki uzgadniające i opiniujące

Lp.	Nazwa jednostki organizacyjnej	Treść wniosku
1.	Wojewoda Podkarpacki	Na terenie gminy nie występują programy zawierające zadania rządowe służące realizacji inwestycji celu publicznego o znaczeniu krajowym.
2.	Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego	Uwzględnić zapisy z planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego.
3.	Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Rzeszowie	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Uwzględnić uwarunkowania w zakresie gospodarki wodno - ściekowej oraz wszystkie istniejące i projektowane formy ochrony prawnej; ▪ Wykorzystać dane monitoringowe z WIOŚ w celu określenia stanu środowiska; ▪ Zinventaryzować stan gospodarki odpadami oraz źródła hałasu i wskazać tereny zagrożone hałasem przekraczającym dopuszczalne normy; ▪ Wskazać miejsca dla usług o charakterze ponadlokalnym z zapewnieniem odpowiedniej infrastruktury; ▪ Dokonać analizy istniejącego rozmieszczenia zabudowy w stosunku do istniejących tras komunikacyjnych; ▪ Określić minimalne ilości miejsc parkingowych przy obiektach usługowych; ▪ Wskazać możliwość realizacji różnorodnych inwestycji bez naruszania prawa, walorów krajobrazowych, przyrodniczych oraz przy zachowaniu interesów osób trzecich.
4.	Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Krakowie	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Uwzględnić obszary szczególnego zagrożenia powodzią na podstawie dokumentu "Wyznaczanie obszarów bezpośredniego zagrożenia powodzią w zlewni Sanu, jako integralny element studium ochrony przeciwpowodziowej" oraz obszary osuwiskowe i bezodpływowe; ▪ Uwzględnić pas ochronny wzdłuż cieków wodnych o szerokości min. 15m od górnej krawędzi skarpy brzegowej.
5.	Podkarpacki Zarząd Dróg Wojewódzkich w	Uwzględnić uwarunkowania wynikające ze stosownych ustaw i rozporządzeń.

Lp.	Nazwa jednostki organizacyjnej	Treść wniosku
	Rzeszowie	
6.	Bieszczadzki Park Narodowy	Uwzględnić przepisy art. 15 ust. 1 punkty od 1 do 27 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 o ochronie przyrody. Informacje o sporządzanym planie ochrony.
7	Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Przemyślu Delegatura w Krośnie	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Obiekty znajdujące się w GEZ objąć ochroną konserwatorską; ▪ Ustanowić strefy ochrony archeologicznej na bazie dot. archeologicznych badań powierzchniowych zrealizowanych w gminie; ▪ Ustanowić strefę ochronną wokół cerkwi w Smolniku na bazie utworzonego uchwałą RG Lutowiska z 27.04.2000r zespołu przyrodniczo - krajobrazowego "Wieś Smolnik" oraz zapisów MPZP; ▪ Należy rozważyć ustanowienie stref ochrony krajobrazowej wokół pozostałych obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru.
8	PGE Dystrybucja S.A. Oddział Rzeszów	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Informacja o infrastrukturze znajdującej się na terenie Gminy; ▪ Wykluczenie zadrzewienia z obszarów pod liniami elektroenergetycznymi (dla 110 kV po 10 m, dla linii SN po 5,5 m w obie strony).
9	PGNiG SA, oddział w Sanoku	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Informacja nt. terenów górniczych znajdujących się na obszarze Gminy; ▪ Umieścić zapis nt. obowiązku zachowania stref ochronnych dla otworów czynnych (50m) oraz dla otworów zlikwidowanych (5m); ▪ Zamieszczenie klauzuli dostępności tereny gminy Lutowiska do dalszych prac poszukiwawczych tj. badań geofizycznych, wierceń za ropą i gazem oraz inwestycji związanych z zagospodarowaniem odkrytych zasobów .

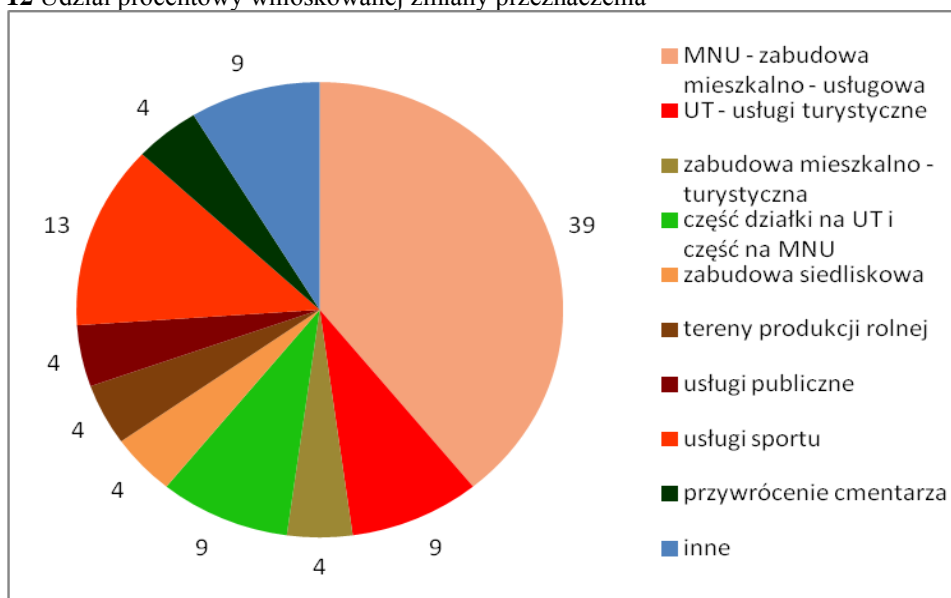
Źródło: Opracowanie własne

8.4.2 Wnioski mieszkańców i właścicieli nieruchomości zainteresowanych zmianą przeznaczenia

Na podstawie art.11 pkt.1 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 27 marca 2003 r. w związku ze sporządzaniem Studium wpłynęło 13 wniosków zainteresowanych stron, które dotyczą 23 działek ewidencyjnych.

Poniższy wykres przedstawia syntezę wnioskowanych zmian.

Wykres 12 Udział procentowy wnioskowanej zmiany przeznaczenia

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez Urząd Gminy Lutowiska

Wnioski te dotyczą 10 działek ewidencyjnych położonych w obrębie geodezyjnym Dwernik (43% działek objętych wnioskami), 5 położonych w obrębie Chmiel, 3 w obrębie Lutowiska, 2 położone w obrębie Hulskie i pojedyncze wnioski dla działek położonych w obrębach Skorodne, Ustrzyki

Górne oraz Wołosate. 39% wniosków dotyczy zmiany przeznaczenia na zabudowę mieszkalno - usługową. 13% to działki z wnioskiem o usługi sportu (rozbudowa strzelnicy). Po 9% stanowią zmiany na usługi turystyczne i w części na zabudowę mieszkalno - usługową i usługi turystyczne, a po 4% pod zabudowę mieszkalno - turystyczną, zabudowę siedliskową, tereny produkcji rolnej, usługi publiczne oraz przywrócenie cmentarza. Jak widać z powyższego zestawienia, w porównaniu z powierzchnią gminy, aktywność potencjalnych inwestorów w sferze planowania przestrzennego jest niewielka.

9. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STANU PRAWNEGO GRUNTÓW

Wg danych uzyskanych ze Starostwa Powiatowego w Ustrzykach Dolnych na dzień 1.01.2011 r. ponad 94% obszaru gminy Lutowiska stanowi własność Skarbu Państwa. W tym około 0,6% stanowią grunty będące własnością Agencji Własności Rolnej SP, a nieco ponad 48% Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe. W podziale na nadleśnictwa 27% to grunty Nadleśnictwa Lutowiska, a 21% Nadleśnictwa Stuposiany. Prawie 51% gruntów należących do skarbu Państwa stanowią obszary należące do Bieszczadzkiego Parku Narodowego. Do osób fizycznych należy nieco ponad 5% gruntów gminy. Do powiatu oraz organów gospodarujących powiatowymi zasobami nieruchomości należy około 0,07%, a do województwa i organów gospodarujących wojewódzkimi zasobami nieruchomości około 0,18%. Wśród pozostałych właścicieli, bądź zarządców, gruntów gminy Lutowiska można min. wymienić Polskie Towarzystwo Turystyczno - Krajoznawcze, Politechnikę Warszawską, Uniwersytet Medyczny w Lublinie, Fundację Plemię Sanu czy Polską Fundację Dzikich Zwierząt.

Mienie komunalne gminy Lutowiska na dzień 09.04.2010 r. stanowiło powierzchnię 129,0053ha. Mienie komunalne obejmuje:

- tereny zabudowane - 12,3578ha,
- tereny zurbanizowane, ale niezabudowane - 1,2533ha,
- użytki rolne - 38,5453ha,
- lasy, zadrzewienia i nieużytki - 8,3374ha,
- cmentarze - 4,6746ha,
- drogi i tereny komunikacji - 58,7018ha,
- wody powierzchniowe - 0,6235ha.

W skład mienia gminy Lutowiska wchodzi następujące obiekty:

- budynki mieszkalne - 7szt., w tym 4 jako współwłasność,
- budynki produkcyjne, usługowe i gospodarce dla rolnictwa - 6szt.,
- budynki transportu i łączności - 3szt.,
- budynki inne niemieszkalne - 2szt.,
- budynki szpitali i zakładów opieki medycznej - 1szt.,
- budynki biurowe - 3szt.,
- budynki oświaty, nauki i kultury oraz budynki sportowe - 3szt.,
- budynki handlowo - usługowe - 3szt.,
- zbiorniki, silosy i budynki magazynowe - 1szt.,
- lokale mieszkalne - 3szt.,
- lokale niemieszkalne - 1szt.

Tabela 28 Obrót gruntami komunalnymi

Powierzchnia gruntów skomunalizowanych wg prawnych form użytkowania	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
tworzące gminny zasób nieruchomości [ha]	110,9	107,9	112,4	114,4	113,1	115,4	118,9
przekazane w trwały zarząd gminnym jednostkom organizacyjnym [ha]	0	0	0	0	0	0	0
przekazane w użytkowanie wieczyste [ha]	0	0	0	0	15,8	15,8	15,8
przekazane w użytkowanie wieczyste osobom fizycznym [ha]	0	0	0	0	0,7	0,7	0,7
ogółem	110,9	107,9	112,4	114,4	128,9	131,2	134,7

Źródło: na podstawie danych GUS za lata 2004-2010

Wg danych zaczerpniętych z GUS w 2010 r. gmina posiadała 134,7 ha gruntów skomunalizowanych, w tym 118,9 ha tworzy gminny zasób nieruchomości. Od roku 2008 15,8 ha jest przekazane w użytkowanie wieczyste, a 0,7 jest przekazane w użytkowanie wieczyste osobom fizycznym.

10. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STANU SYSTEMÓW KOMUNIKACJI I INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ, W TYM STOPNIA UPORZĄDKOWANIA GOSPODARKI WODNO-ŚCIEKOWEJ, ENERGETYCZNEJ ORAZ GOSPODARKI ODPADAMI

10.1 UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z ISTNIEJĄCEGO SYSTEMU TRANSPORTOWEGO

System transportowy ma znaczący wpływ na możliwości rozwoju. Analiza i ocena stanu istniejącego pozwalają na określenie uwarunkowań wynikających z obecnego rozwoju tego systemu i warunków jego funkcjonowania. Szczególnie istotne są stan i warunki funkcjonowania systemu, w tym wyposażenie techniczne układu drogowego oraz stopień spełnienia wymagań wynikających z funkcji pełnionych w obsłudze ruchu oraz zagospodarowania.

10.1.1 Układ drogowy

Głównymi zewnętrznymi powiązaniem komunikacyjnymi gminy Lutowiska są kierunki:

- Czarna (droga wojewódzka nr 896 relacji Ustrzyki Dolne - Ustrzyki Górne) z odgałęzieniem w kierunku gminy Solina (droga wojewódzka nr 894 relacji Hoczew - Czarna) a dalej do Leska (droga wojewódzka nr 893 relacji Lesko - Cisna),
- Ustrzyki Dolne (drogą wojewódzką nr 896 relacji Ustrzyki Dolne - Ustrzyki Górne) z odgałęzieniami do Leska (drogą krajową nr 84) i do przejścia granicznego z Ukrainą Krościenko - Smolnica (droga krajową nr 84),
- Wetlina, z Ustrzyk Górnych z odgałęzieniem w kierunku Komańcza (proj. przejście graniczne drogowe w Radoszycach) a dalej do miejscowości Tylawa (drogą wojewódzką nr 897 relacji Tylawa - granica państwa na przełęczy Beskid). W miejscowości Tylawa ciąg komunikacyjny włącza się do drogi krajowej nr 9 (relacji Radom - przejście graniczne Barwinek), która jest częścią międzynarodowej trasy E371.

Na układ drogowy gminy Lutowiska składają się: drogi wojewódzkie, powiatowe, gminne oraz drogi wewnętrzne:

Tabela 29 Wykaz dróg na obszarze gminy Lutowiska

Lp.	Nr. drogi	Nazwa drogi Klasa	Lokalizacja	Rodzaj nawierzchni			
				Długość w km	Uleps. w km	Nie ulep. w km	Gruntowa w km
Drogi wojewódzkie :							
1.	896	Ustrzyki Dolne – Ustrzyki Górne Z	20+000- 44+906	24,906	24,906	-	-
2.	897	Tylawa – Komańcza – Cisna – Ustrzyki Górne - Wołosate Z	92+935- 110+889	17,954	17,954	-	-
Razem :				42,860	42,860	-	-
Drogi powiatowe :							
3.	2304R	Polana - Lutowiska L	2+300-8+769	6,469	6,469	-	-
4.	2284R	Rajskie - Zatwarnica L	7+800-17+550	9,750	-	-	9,750
5.	2305R	Smolnik - Zatwarnica L	0+000-13+230	13,230	13,230	-	-
6.	2306R	Brzegi Górne - Dwernik L	0+000-10+711	10,711	10,711	-	-

7.	2307R	Stuposiany - Tarnawa L	0+000-15+236	15,236	15,236	-	-
			Razem :	55,396	45,646	-	9,750
Drogi gminne:							
8.	2R	Krywka do P. Kozdęba D	-	1,240	1,240	-	-
9.	1R	Posada Górna do P. Granatowski D	-	0,530	0,530	-	-
10.	3R	Posada Dolna do Gajówek D	-	0,880	0,880	-	-
11.	4R	Posada Dolna do P. Lubaczewski D	-	0,350	0,350	-	-
			Razem :	3	3	-	-

Zródło: Opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych UG, PZDW i PZD

W ostatnim okresie wybudowana została zatoka autobusowa w miejscowości Procisne na drodze wojewódzkiej nr 896 relacji Ustrzyki Dolne - Ustrzyki Górne w km 32+335 i oraz dwie zatoki w miejscowości Stuposiany w km 33+600 i 33+635.

Zgodnie z informacją udzieloną przez Podkarpacki Zarząd Dróg Wojewódzkich w Rzeszowie nie jest planowana rozbudowa drogi wojewódzkiej nr 897 na obszarze gminy Lutowiska.

10.1.2 Komunikacja kolejowa i autobusowa

Gmina Lutowiska nie posiada linii kolejowej. Najbliższa stacja znajduje się w odległości 25 km od Lutowisk w Ustrzykach Dolnych.

W zakresie komunikacji autobusowej, obszar gminy obsługują Veolia Transport Sp. z o. o. O/Sanok, połączenia z Ustrzyk Górnych do Warszawy, Lublina oraz Łodzi, i PKS w Krośnie SA.

Na terenie gminy jest zlokalizowana jedna stacja benzynowa w Smolniku. Najbliższe stacje benzynowe znajdują się w Czarnej i w Cisnej.

10.1.3 Transport ładunków

Transport ładunków odbywa się głównie drogami wojewódzkimi i powiatowymi. Dotyczy głównie zaopatrzenia obiektów usługowych, terenów górniczych oraz wywozu pozyskanego z wyrębów drewna. Wywóz drewna, w szczególności w okresie tzw. przełomów wiosennych, stanowi duże zagrożenie dla stanu technicznego dróg i mostów.

10.1.4 Przejścia graniczne, ruch międzynarodowy

Gmina Lutowiska nie posiada na swoim terenie przejścia granicznego (drogowego ani turystycznego), które może obsługiwać ruch międzynarodowy. Najbliższe przejście graniczne z Ukrainą znajduje się w Krościenku (przejście drogowe i kolejowe).

Wielokrotnie podejmowany był temat budowy przejścia granicznego Wołosate – Łubnia. Projekt ten spotykał się z negatywnymi ocenami Rady Naukowej BdPN, Dyrekcji Parku, Ministerstwa Środowiska RP oraz władz administracyjnych, a także organizacji ekologicznych.

Studium z 1999 r. wskazało na możliwość uruchomienia na terenie gminy Lutowiska przejścia Smolnik - Boberka (tzw. Żurawin) jako alternatywy wobec negatywnie opiniowanego przejścia Wołosate - Łubnia.

10.1.5 Ruch pieszki i rowerowy

Na terenie gminy znajduje się 116 km szlaków rowerowych. W połączeniu z 7 sąsiednimi gminami tworzą one sieć szlaków "GREENWAYS BIESZCZADY".

Trasy dostępne dla ruchu rowerowego to min.:

- trasa o długości 37,3 km biegnąca przez Sękowiec - rezerwat Hulskie - Smolnik n. Sanem - Dwerniczek - Dwernik - Chmiel - Sękowiec,
- trasa niebieska - Rajskie - Sękowiec - Smolnik k/Lutowisk,
- trasa niebieska Zatwarnica - Krywe n.Sanem,
- ścieżka rowerowa „Otryt i Dolina Sanu” o długości 118km.

Na obszarze BdPN poruszanie się rowerami dozwolone jest jedynie po drogach publicznych oraz po wybranych odcinkach utwardzonych dróg wewnętrznych. Do ruchu rowerowego udostępnione są następujące odcinki dróg:

- Tarnawa Niżna - Bukowiec,
- Znakowany szlak rowerowy (żółty): Bukowiec - Beniowa,
- Wołosate (parking BdPN) - Wołosate (leśniczówka "Tarnica"),
- Zatwarnica - Suche Rzeki (schronisko harcerskie "Ostoja"),
- Zatwarnica - Hulskie,
- Dwernik - Caryńskie - Przysłup Caryński - schronisko "Koliba" na Przysłupiu Caryńskim.

Od 2009 r. BdPN udostępnił także kilka parkingów dla rowerów, min. w Ustrzykach Górnych, Wołosatem, Przełęczy Wyżniańskiej, Brzegach Górnych i w dolinie Górnego Sanu na parkingu w Bukowcu.

10.1.6 Szlaki turystyczne

Bieszczady, ze względu na swój bogaty krajobraz, zachęcają do pieszych wędrówek. Z racji form ochrony przyrody wędrówki te są dozwolone jedynie na oznakowanych szlakach turystycznych. Poniższa tabelka prezentuje szlaki piesze znajdujące się na terenie gminy.

Tabela 30 Zestawienie oznaczonych szlaków turystycznych na obszarze gminy Lutowiska

Nazwa szlaku	Kolor	Przebieg na terenie gminy	Długość
Główny Szlak Beskidzki im. Kazimierza Sosnowskiego	czerwony	Brzegi Górne - Połonina Caryńska - Ustrzyki Górne - Halicz - Rozsypaniec - Wołosate	32,20km
Graniczny szlak niebieski	niebieski	od granicy gminy do Wielkiej Rawki	48,40km
-	zielony	Wzgórze bez nazwy (983m) - Przysłup Caryński - Połonina Caryńska - Mała Rawka	10km
-	zielony	Lutowiska - Otryt Chata Socjologa	7km
-	żółty	Bereżki - Przysłup Caryński	3km
-	żółty	Przełęcz Pod Tarnicą (1275m) - Tarnica (1346m)	1km
-	żółty	Muczne - Bukowe Berdo (1201m)	4km
-	żółty	Wielka Rawka (1304m) - Mała Rawka (1267m)	1,4km

Źródło: Opracowanie własne na podstawie folderu Gminy Lutowiska

Oprócz oznaczonych szlaków turystycznych, na obszarze gminy można znaleźć 14 ścieżek historyczno - dydaktyczno - przyrodniczych:

- Ścieżka historyczno-przyrodnicza "Dolina Górnego Sanu" (kolor niebieski) prowadzi z Bukowca przez Beniową (cmentarz pozostałości po cerkwi) do Sianek (grób Hrabiny), wzdłuż górnego biegu Sanu,
- Ścieżka przyrodniczo-historyczna Wołosate-Tarnica "Orlik Krzykliwy" (kolor zielony) - początek przy cmentarzu w Wołosatem (resztki cerkwi, kilka grobów), koniec na najwyższym szczycie Bieszczadów Tarnicy (1356 m n.p.m.),
- Ścieżka przyrodnicza dla niepełnosprawnych "Dolina Potoku Zwór" (kolor zielony) - przystosowana do poruszania się na wózkach, teren łagodny, równy; początek nad potokiem Wołosaty w miejscu, gdzie wpada do niego płynący wzdłuż doliny potok Zwór, dalszy przebieg przy trasie Ustrzyki Górne - Lutowiska,
- Ścieżka przyrodnicza Ustrzyki Górne-Szeroki Wierch "Śnieżycy Wiosennej" (kolor zielony) - prowadzi wzdłuż odcinka czerwonego szlaku z Ustrzyk Górnych na Tarnicę, nie wchodząc na sam szczyt Tarnicy,
- Ścieżka przyrodnicza "Buk" Ustrzyki Górne-Połonina Caryńska (kolor zielony) - prowadzi wzdłuż czerwonego szlaku Ustrzyki Górne - Berehy Górne (Brzegi Górne),
- Ścieżka przyrodnicza "Salamandra" Ustrzyki Górne - Wołosate (kolor zielony) - biegnie doliną Wołosatki, m.in. obok torfowiska wysokiego "Wołosate",

- Ścieżka historyczno-przyrodnicza Przysłup Caryński-Krywe n/Sanem (kolor czerwony) – z Przysłupia wchodzi w Dolinę Caryńskiego(ruiny cerkwi i stary cmentarz), następnie przechodzi przez Nasiczniańską Przełęcz (717), skąd schodzi do Nasicznego; w Nasicznym biegnie kawałek wzdłuż wsi, potem odbija w lewo na Dwernik-Kamień, skąd schodzi do Zatwarnicy; z Zatwarnicy skręca w prawo za kościołem i biegnie najpierw do Hulskiego, a potem kończy bieg na terenie dawnej wsi Krywe nad Sanem,
- Ścieżka przyrodniczo-dydaktyczna "Hulskie" - na terenie rezerwatu o tej samej nazwie – o długości 3,2 km,
- Ścieżka przyrodniczo-historyczna "Dwernik - Otryt - Chmiel" (kolor zielony) o długości 6 km,
- Ścieżka przyrodniczo-historyczna "Jarzębina" - "Wielka Rawka" (Bieszczady: Ustrzyki Górne - Przełęcz Wyżniańska); 46 przystanków,
- Ścieżka przyrodniczo - dydaktyczna Dwernik - Kamień,
- Ścieżka przyrodniczo - dydaktyczna "Szkółki leśne" – prowadzi przez teren szkółek Nadleśnictwa Lutowiska, długość 1.5 km,
- Ścieżka przyrodniczo-historyczna "Wokół Lutowisk",
- Ścieżka przyrodniczo - historyczna Hylaty w Zatwarnicy, długość 12 km wiedzie z Zatwarnicy doliną potoku Hylatego na Dwernik Kamień i z powrotem. Ścieżka jest jednym z elementów powstającego w Zatwarnicy EKOMUZEUM „W Krainie Bojków”.

Przez obszar gminy przebiega również jedna z tras Szlaku Architektury Drewnianej. Biegnie ona min. przez wieś Smolnik i Chmiel.

10.1.7 Parkowanie pojazdów

Na terenie gminy Lutowiska projektuje się jedno miejsce obsługi podróżnych przy drodze wojewódzkiej nr 896 (między 25 a 26 km) i 2 parkingi w Ustrzykach Górnych przy drodze wojewódzkiej nr 896, przy skrzyżowaniu z drogą wojewódzką nr 897, oraz 1 parking przy drodze powiatowej nr 2305R w okolicy skrzyżowania z drogą powiatową nr 2306R.

W granicach BdPN parkingi znajdują się: w Berezkach, Wołosatym, Brzegach Górnych, na Wyżniańskim, na Przełęczu Wyżnej, w Ustrzykach Górnych i w Bukowcu.

Na pozostałym terenie gminy zaspokojenie potrzeb parkowania przewiduje się w ramach własnych działek zgodnie z określoną funkcją i w dostosowaniu do niej (turystyka, handel, gastronomia, mieszkalnictwo, itp.).

10.2 UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z ISTNIEJĄCEJ INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ

10.2.1 Zaopatrzenie w wodę

Wg danych GUS za rok 2010 na obszarze gminy Lutowiska istnieje 10,3 km czynnej sieci rozdzielczej. Korzystało wtedy z niej 1 318 osób.

Miejscowość Lutowiska zaopatrywana jest w wodę z wodociągu gminnego. 95% obszaru wsi objęta jest siecią wodociągową.

Woda dla potrzeb wodociągu ujmowana jest za pomocą 2 studni głębinowych oraz ujęcia powierzchniowego. Wydajność tego ujęcia to 100 m³/d. Ponadto obiekty użyteczności publicznej zaopatrywane są w wodę ze studni głębinowych: jedna o wydajności 2 m³/d /głębokość 50m/ i druga zaopatrująca w wodę ZOZ w Lutowiskach o wydajności 5 m³/d /o głębokości 35m/. Stan techniczny tych ujęć jest określany jako dobry.

Siecią wodociągową objęte są miejscowości:

- Lutowiska w 95%,
- Żurawin, Procisne, Stuposiany, Pszczeliny, Berezki, Muczne, Tarnawa Niżna, Wołosate, Skorodne, Zatwarnica, Ustrzyki Górne w 100%.

Pozostałe miejscowości posiadają zaopatrzenie w wodę z indywidualnych studni.

Tabela 31 Wykaz ujęć wód powierzchniowych na terenie gminy Lutowiska

Lp.	Lokalizacja	Własność	Rok budowy	Wydajność	Stan techniczny
1.	Bereżki	BdPN		12 m ³ /d	dostateczny
2.	Dwerniczek	komun. GZGK	1981	14,5 m ³ /d	dobry
3.	Lutowiska	komun. GZGK	2008	100 m ³ /d	dobry
4.	Muczne	komun. GZGK	1972	1,5 m ³ /d	Po modernizacji
5.	Procisne	komun. GZGK	1984	5 m ³ /h	remont bieżący
6.	Pszczeliny	komun. GZGK	1975	7 m ³ /h	dobry
7.	Stuposiany	komun. GZGK	1978	16 m ³ /d	Po modernizacja
8.	Tarnawa Niżna	BdPN		40 m ³ /d	dobry
9.	Ustrzyki Górne	BdPN		28 m ³ /d	dobry
10.	Wołosate	BdPN		25 m ³ /d	dostateczny
11.	Zatwarnica	komun. GZGK	1978	30 m ³ /d	Po modernizacji

Źródło: UG Lutowiska

Tabela 32 Wykaz studni głębinowych na terenie gminy Lutowiska

Lp.	Lokalizacja	Własność	Głębokość odwiertu	Zakładana wydajność	Stan techniczny
1.	Lutowiska, oś. zdrowia	GZGK - komun.	35 m	5 m ³	dobry
2.	Lutowiska	GZGK - komun.	50 m	2 m ³	dobry
3.	Lutowiska 1	GZGK - komun.	41 m	30 m ³ /h	dobry
4.	Smolnik	GZGK - komun.	41 m	1,2 m ³	dobry
5.	Smolnik	GZGK - komun.	36 m	2,0 m ³	dobry
6.	Żurawin	-	22 m	0,5 m ³	zły

Źródło: UG Lutowiska

10.2.2 Oczyszczanie i odprowadzanie ścieków komunalnych

Wg danych GUS w 2010 roku na obszarze gminy istniało 9 km czynnej sieci kanalizacyjnej. Korzystało z niej 1 189 osób (około 55% mieszkańców), a podłączone są 143 budynki mieszkalne i zbiorowego zamieszkania.

Oczyszczalnia w Lutowiskach obsługuje ok. 60% mieszkańców, w Dwerniczku 80%, w Stuposianach 100%, w Pszczelinach 100%, w Ustrzykach Górnych 80%, w Zatwarnicy 40%, w Chmielu 30% , w Dwerniku 20%, w Smolniku 90%, w Bereżkach 100%, w Procisnem 100% i w Sękowcu 30%.

Tabela 33 Wykaz oczyszczalni ścieków na terenie gminy Lutowiska

Lp.	Miejscowość	Własność	Rodzaj oczyszczalni	Przepustowość	Rok budowy	Stan techniczny
1.	Lutowiska	BdPN	NEWEKSPOL	2,0m ³ /d	1998	dobry
2.	Ustrzyki Górne	BdPN	Mech.Biolog.	18m ³ /d	1992	dobry
3.	Wołosate	BdPN	Mech. Biolog.	41m ³ /d	1993	średni
4.	Brzegi Górne	BdPN	NEWEKSPOL	2 m ³ /d	1998	dobry
5.	Bereżki	BdPN	BIOCLERE B-55	10 m ³ /d	1993	dobry
6.	Tarnawa Niżna	BdPN	Mech. Biolog.	32,5 m ³ /d	1991	średni
7.	Muczne	Gminny Zakład Komunalny	Mech-biologiczna" BIOVAC"	30 m ³ /d	1999-98	b.db
8.	Muczne	BdPN	Mech.-biol „NEWEXPOL”	1,4 m ³ /d	1996-98	b.db

L.p.	Miejscowość	Własność	Rodzaj oczyszczalni	Przepustowość	Rok budowy	Stan techniczny
9.	Procisne	Gminny Zakład Komunalny	Mech.-biol Inhoff	40,4 m ³ /d	1996-97	dobry
10.	Pszczeliny	Gminny Zakład Komunalny	Mech.-biol."BIOBLOK"-B-MU-50a	55 m ³ /d	1984	Konieczna modernizacja
11.	Dwerniczek	N-ctwo Lutowiska	Biolog. Mech.-Inhoff	2,6 m ³ /d	1979	modernizacja
12.	Zatwarnica	N-ctwo Lutowiska	Inhoff	1,3 m ³ /d	1978	modernizacja
13.	Chmiel	N-ctwo Lutowiska	Mech.Biolog.	-	1991	dobry
14.	Sękowiec	N-ctwo Lutowiska	Inhoff	-	1978	modernizacja
15.	Smolnik	N-ctwo Lutowiska	Osadnik gnilny	1,5 m ³ /d	1971	modernizacja
16.	Lutowiska	Gminny zakład Gospodarki Komunalnej	Mech-biologiczna"BIOVAC"	120 m ³ /d	2011	b.db
17.	Ustrzyki Górne	BSiH PTTK	Mech-biologiczna"BIOVAC"	70 m ³ /d	1992	dobry
18.	Ustrzyki Górne	BSiH PTTK	Sebiofikon	24 m ³ /d	1992	Przew. do modernizacji19.
19.	Ustrzyki Górne	Archidiecezjalny	Biokomaf 90	6 m ³ /d	1992	-

Źródło: Na podstawie danych uzyskanych z UG

Sieć kanalizacyjna jest o dość małych przekrojach. Długość sieci wskazuje na to iż, są to odcinki łączące poszczególne obiekty z urządzeniami oczyszczającymi.

W celu poprawy sanitacji tych obszarów konieczna jest modernizacja sieci kanalizacyjnej i budowa nowych urządzeń oczyszczających w miejsce starych, często mało efektywnych.

Ze względu na położenie gminy w terenach objętych ochroną konieczne jest objęcie kanalizacją zbiorczą bądź indywidualnymi systemami oczyszczania większości terenów zainwestowanych.

Miejscowości objęte systemem kanalizacji zbiorczej to:

- Lutowiska ok. 99%,
- Procisne, Stuposiany, Pszczeliny, Bereżki, Muczne, Tarnawa Niżna, Wołosate, Zatwarnica, Dwerniczek ; Ustrzyki Górne ok. 100% zabudowy.

Dla terenów nie objętych systemem kanalizacji zbiorczej dopuszcza się stosowanie zbiorników bezodpływowych pod warunkiem nie naruszania stanu czystości wód.

10.2.3 Zaopatrzenie w energię elektryczną

Gmina zasilana jest w energię elektryczną liniami średniego napięcia 15 kV relacji Smolnik – Ustrzyki Dolne, Smolnik – Ustrzyki Górne, Smolnik – Zatwarnica, Smolnik – Tarnawa Niżna.

Przez gminę (z Myczkowca) przebiega linia 110 kV zasilająca GPZ w Smolniku (obecnie linia ta pracuje na napięciu 30 kV).

Koncepcja rozwoju sieci energetycznej Rzeszowskiego Zakładu Energetycznego SA przewiduje budowę linii wysokiego napięcia 110 kV relacji Ustrzyki Dolne – Smolnik. Linia ta przebiegała będzie na terenie gminy w większości trasą istniejącej linii 110 kV (jako linia dwutorowa – wpięcie w okolicach skrzyżowania drogi Lutowiska – Czarna z drogą do Skorodnego).

10.2.4 Zaopatrzenie w gaz

Gmina nie jest zgazyfikowana i najbliższym dziesięcioleciu nie przewiduje się jej zgazyfikowania. Jednak 60% mieszkańców korzysta z gazu bezprzewodowego. Proponuje się budowę zbiorników na gaz płynny i rozbudowę dystrybucji butli gazowych.

10.2.5 Zaopatrzenie w energię ciepłą

W gminie występuje indywidualne zaopatrzenie w energię ciepłą przy pomocy własnych indywidualnych kotłowni w obiektach usługowych oraz palenisk domowych.

10.2.6 Gospodarka odpadami

Na obszarze gminy Lutowiska odpady komunalne deponowane były do 2007 r. na składowisku w miejscowości Smolnik. W latach 2007 - 2008 składowisko to zostało zamknięte i poddane rekultywacji. Działo ono od 1985r. i zajmowało obszar 0,57ha. Obecnie teren jest ogrodzony oraz obsiany trawą darniową.

Obecnie w miejscowości Smolnik funkcjonuje sortownia odpadów. Na obszarze gminy rozmieszczone są specjalne pojemniki na odpady (trójworkowe). Odpady, które u źródła zostały wstępnie posegregowane, trafiają do sortowni odpadów w Smolniku, skąd są transportowane do Sortowni i Stacji Przeladunkowej Odpadów w miejscowości Ustrzyki Dolne. W Planie Gospodarki Odpadami dla województwa podkarpackiego przewidziano, że Sortownia odpadów selektywnie zebranych i zmieszanych w Ustrzykach Dolnych będzie Instalacją Zastępczą a po rozbudowie – Regionalną Instalacją do Przetwarzania Odpadów Komunalnych.

W obrębie gminy występują również dzikie wysypiska śmieci, które wymagają szybkiej likwidacji i rekultywacji terenu. Wysypiska te zlokalizowane są głównie na skarpach potoków lub wzdłuż ich koryt oraz przy bocznych drogach. Główną ich masę stanowią trociny i odpady drzewne oraz złom. Obecność nielegalnych wysypisk świadczy o istniejącym i nierozwiązanym kompleksowo problemie zbiórki i zagospodarowania odpadów.

Zgodnie z projektem Planu Ochrony BdPN na obszarze Parku oraz jego otuliny zakazuje się lokalizowania składowisk odpadów.

10.2.7 Telekomunikacja

Obszar gminy Lutowiska obsługiwany był przez 1 centralę telefoniczną w m-ci Lutowiska ma 180 abonentów.

Obecnie po doprowadzeniu światłowodu napowietrznego do Lutowisk uruchomiono centralę automatyczną.

Gęstość telefoniczna wynosi 12 NN na 100 mieszkańców, a planowane jest zwiększenie do 15 NN na 100 mieszkańców.

Planowane jest skanalizowanie sieci telefonicznej na terenie miejscowości Lutowiska.

teren gminy Lutowiska jest terenem bardzo trudnym dla objęcia go siecią telefoniczną ze względu na ukształtowanie terenu.

Obecnie wiodącym operatorem na terenie gminy jest Telekomunikacja Polska S.A.

Problemem telefonizacji gminy Lutowiska zainteresowani są także inni operatorzy, którzy proponują rozwiązanie tego problemu za pomocą techniki radiodostępu. Przy lokalizacji obiektów z tym związanych należy wybierać te rozwiązania, które nie zniszczą walorów krajobrazu.

W miejscowościach Lutowiskach, Stuposianach i Zatwarnicy zlokalizowane są przekaźniki RTV. Nie przewiduje się budowy nowych przekaźników. Wykaz zawierający spis przekaźników BTS znajduje się w podrozdziale 3.4.5 „Promieniowanie elektromagnetyczne”.

11. ZADANIA SŁUŻĄCE REALIZACJI PONADLOKALNYCH CELÓW PUBLICZNYCH

Zgodnie z wnioskiem Wojewody Podkarpackiego, dla terenu gminy Lutowiska brak jest programów zawierających zadania rządowe służące realizacji inwestycji celu publicznego o znaczeniu krajowym.

SPIS TREŚCI

1. WPROWADZENIE	2
2. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z DOTYCHCZASOWEGO PRZEZNACZENIA, ZAGOSPODAROWANIA I UZBROJENIA TERENU ORAZ Z STANU ŁADU PRZESTRZENNEGO I WYMOGÓW JEGO OCHRONY	3
2.1 PLANOWANIE I ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENNE – STAN PRAWNY	3
2.1.1 Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego (1999 r.)	3
2.1.2 Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego	3
2.1.3 Decyzje administracyjne wydane w przypadku braku planu miejscowego	4
2.2 DOTYCHCZASOWE PRZEZNACZENIE I ZAGOSPODAROWANIE TERENÓW	5
3. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STANU ŚRODOWISKA, W TYM STANU ROLNICZEJ I LEŚNEJ PRZESTRZENI PRODUKCYJNEJ, WIELKOŚCI I JAKOŚCI ZASOBÓW WODNYCH ORAZ WYMOGÓW OCHRONY ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO	7
3.1 ZASOBY I FUNKCJONOWANIE ŚRODOWISKA	7
3.1.1 Geologia i rzeźba terenu	7
3.1.2 Udokumentowane złoża kopalin oraz zasobów wód podziemnych	8
3.1.3 Występowanie terenów górniczych wyznaczonych na podstawie przepisów odrębnych	8
3.1.4 Gleby	9
3.1.5 Klimat	9
3.1.6 Zasoby wodne	10
3.1.7 Występowanie obszarów narażonych na niebezpieczeństwo powodzi i osuwania się mas ziemnych	11
3.1.8 Szata roślinna	11
3.1.9 Fauna	14
3.1.10 System przyrodniczy	15
3.2 LEŚNA PRZESTRZEŃ PRODUKCYJNA	15
3.3 ROLNICZA PRZESTRZEŃ PRODUKCYJNA	16
3.4 STAN ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO	18
3.4.1 Zagrożenia i stan gleb	18
3.4.2 Zagrożenia i stan powietrza	18
3.4.3 Klimat akustyczny	19
3.4.4 Zagrożenia i stan wód	19
3.4.5 Promieniowane elektromagnetyczne	19
3.4.6 Zagrożenia lasów	21
4. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I ZABYTKÓW ORAZ DÓBR KULTURY WSPÓŁCZESNEJ	22
4.1 ZARYS HISTORII I PRZEMIAN STRUKTURY PRZESTRZENNEJ GMINY	22
4.2 WALORY ŚRODOWISKA KULTUROWEGO	23
4.2.1 Układy ruralistyczne	23
4.2.2 Budownictwo sakralne	24
4.2.3 Zieleń zabytkowa	25
4.2.4 Krajobraz kulturowy	25
4.2.5 Stan i zagrożenia środowiska kulturowego	25

5.	UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z WYSTĘPOWANIA OBIEKTÓW I TERENÓW CHRONIONYCH NA PODSTAWIE PRZEPISÓW ODREBNYCH -----	26
5.1	OBIEKTY I OBSZARY CHRONIONE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW O OCHRONIE PRZYRODY -----	26
5.1.1	Bieszczadzki Park Narodowy -----	26
5.1.2	Natura 2000 - obszar PLC 180001 "Bieszczady" -----	29
5.1.3	Park Krajobrazowy Doliny Sanu -----	29
5.1.4	Wschodniobeskidzki Obszar Chronionego Krajobrazu -----	31
5.1.5	Rezerваты przyrody -----	32
5.1.6	Zespoły przyrodniczo - krajobrazowe -----	34
5.1.7	Użytki ekologiczne -----	36
5.1.8	Pomniki przyrody -----	36
5.1.9	Strefy ochronne ostoi i stanowisk grzybów objętych ochroną gatunkową lub ostoi, miejsc rozrodu i regularnego przebywania zwierząt objętych ochroną gatunkową	38
5.1.10	Projektowane formy ochrony przyrody -----	43
5.2	OBIEKTY I OBSZARY CHRONIONE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW O OCHRONIE ZABYTKÓW -----	46
5.2.1	Rejestr zabytków -----	46
5.2.2	Gminna ewidencja zabytków -----	47
5.2.3	Zabytki archeologiczne -----	48
5.2.4	Strefy ochrony konserwatorskiej oraz obszar wskazany do rewitalizacji i rewitalizacji -----	51
5.3	OBSZARY CHRONIONE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW O OCHRONIE GRUNTÓW ROLNYCH I LEŚNYCH -----	51
5.4	OBSZARY CHRONIONE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW O OCHRONIE WÓD -----	51
6.	UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z WARUNKÓW I JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW, W TYM OCHRONY ICH ZDROWIA -----	52
6.1	POTENCJAŁ DEMOGRAFICZNY -----	52
6.1.1	Prognoza demograficzna -----	54
6.2	SYTUACJA NA RYNKU PRACY -----	55
6.2.1	Podmioty gospodarcze -----	55
6.2.2	Zatrudnienie -----	57
6.2.3	Bezrobocie -----	57
6.3	INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA -----	58
6.3.1	Usługi zdrowia -----	58
6.3.2	Usługi oświaty -----	58
6.3.3	Usługi kultury -----	58
6.3.4	Sport i turystyka -----	59
7.	UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z ZAGROŻENIA BEZPIECZEŃSTWA LUDNOŚCI I JEJ MIENIA -----	63
7.1	CHARAKTERYSTYKA ZAGROŻEŃ I STANU BEZPIECZEŃSTWA -----	63
7.2	JEDNOSTKI ODPOWIEDZIALNE ZA ZAPEWNIENIE BEZPIECZEŃSTWA -----	63
8.	UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z POTRZEB I MOŻLIWOŚCI ROZWOJU GMINY -----	64
8.1	DOKUMENTY SZCZEBŁA WOJEWÓDZKIEGO -----	64
8.2	DOKUMENTY SZCZEBŁA POWIATOWEGO -----	67
8.3	DOKUMENTY SZCZEBŁA LOKALNEGO -----	70
8.4	ZŁOŻONE WNIOSKI DO STUDIUM -----	72
8.4.1	Wnioski jednostek organizacyjnych uzgadniających i opiniujących -----	72

8.4.2	Wnioski mieszkańców i właścicieli nieruchomości zainteresowanych zmianą przeznaczenia -----	73
9.	UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STANU PRAWNEGO GRUNTÓW -----	75
10.	UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STANU SYSTEMÓW KOMUNIKACJI I INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ, W TYM STOPNIA UPORZĄDKOWANIA GOSPODARKI WODNO-ŚCIEKOWEJ, ENERGETYCZNEJ ORAZ GOSPODARKI ODPADAMI -----	76
10.1	UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z ISTNIEJĄCEGO SYSTEMU TRANSPORTOWEGO-----	76
10.1.1	Układ drogowy -----	76
10.1.2	Komunikacja kolejowa i autobusowa -----	77
10.1.3	Transport ładunków -----	77
10.1.4	Przejścia graniczne, ruch międzynarodowy -----	77
10.1.5	Ruch pieszy i rowerowy -----	77
10.1.6	Szlaki turystyczne -----	78
10.1.7	Parkowanie pojazdów -----	79
10.2	UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z ISTNIEJĄCEJ INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ -----	79
10.2.1	Zaopatrzenie w wodę -----	79
10.2.2	Oczyszczanie i odprowadzanie ścieków komunalnych-----	80
	Własność -----	80
10.2.3	Zaopatrzenie w energię elektryczną -----	81
10.2.4	Zaopatrzenie w gaz -----	82
10.2.5	Zaopatrzenie w energię ciepłą -----	82
10.2.6	Gospodarka odpadami -----	82
10.2.7	Telekomunikacja -----	82
11.	ZADANIA SŁUŻĄCE REALIZACJI PONADLOKALNYCH CELÓW PUBLICZNYCH -----	83